

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого (м. Харків)
Запорізький національний університет**

**Матеріали III Міжнародної наукової конференції
«СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»
(м. Дніпро, 21 квітня 2017 р.)**

Дніпро
Видавництво «Грані»
2017

УДК 316.346.32-053.6-057.875(082)
С88

С 88 Матеріали ІІІ Міжнародної наукової конференції «Студентська молодь в умовах глобалізації» (м. Дніпро, 21 квітня 2017 р.) / відп. за випуск, професор В.В. Кривошеїн. – Д.: Видавництво «Грані», 2017. – 164 с.

Подані матеріали (тези доповідей, статті) ІІІ Міжнародної наукової конференції «Студентська молодь в умовах глобалізації», яка відбулася 21 квітня 2017 р. у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара. Для всіх, хто цікавиться проблемами дослідження різних аспектів студентського життя.

УДК 316.346.32-053.6-057.875(082)

ISBN 978-617-7351-22-0

© Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара, 2017
© Видавництво «Грані», 2017

Л.М. Герасіна, О.В. Фролова

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (м. Харків)
Глобалізаційні тенденції в освітньому просторі Європи та світу*

Процеси глобалізації освітнього простору активно розвиваються на світовому рівні з початку ХХІ ст., в сучасному соціологічному дискурсі їх операціоналізують за допомогою таких понять як «глобалізація освіти», «освітня інтеграція або координація». Загальнонаукові трактування глобалізації підкреслюють її об'єктивний, транснаціональний характер; фіксують у цьому процесі не тільки політичні, фінансово-економічні, технологічні прояви, але й культурно-освітню інтернаціоналізацію, особливо у вищій освіті.

В осмисленні наднаціональних трендів глобального світу продуктивним є концепт мислителя Діогена, який вперше застосував поняття «космополіт» для розуміння громадян космономії (суспільства світу) [1, с. 56]. В наші часи соціальну реальність єдності населення планети, за І. Валлерстайном, відображає категорія «глобальне громадянське суспільство», яке складається з множини локальних спільнот окремих країн. Ця теоретична конструкція суттєво сприяє аналізу процесів глобалізації світу як штучних і природних перетворень.

Глобалізація освіти безперечно є одним з найприродніших аспектів розвитку глобального суспільства, якому властиво розширення сфери міжнародних комунікацій, зближення ділової, споживчої й гуманітарної культури різних народів [2-4]. Величезну роль у цьому відіграє планетарне розповсюдження Інтернету та його соціальних мереж, що стимулює інформаційне і соціокультурне спілкування; позитивний вплив має поширення в світі культурно-освітніх програм, наукових проектів і грантів, зростання освітянської міграції, популяризація окремих видів національного мистецтва. Нестримно зростає міжнародний туризм, як галузь культурно-просвітницького дозвілля, а перекладені на інші мови книжки, енциклопедії, дубльовані фільми здобувають популярність у читачів і глядачів різних країн.

Проте, в антиглобалістському сенсі, популярні міжнародні соціокультурні проекти здатні відтіснити національні явища (на користь глобальних). Це дає підстави деяким дослідникам розцінювати даний факт як ерозію (втрату) національних культурних цінностей, отже – виступати на захист чи ренесанс автохтонної етніки та національної культури.

Процес європейської соціокультурної інтеграції не можна розглядати

окремо від міжнародних державно-політичних та освітянських аспектів буття; їхні масштаби і значення, не обмежуються лише індустріально розвиненими країнами, що суперечило б самій ідеї глобалізації [5-7]. Інтернаціоналізація та глобалізація систем вищої освіти стали провідними, системоутворюючими тенденціями розвитку єдиної Європи на рубежі століть. Вони стимулювали вміння мислити глобально, необхідність спільного вирішення планетарних проблем людства шляхом міжнародного співробітництва і консенсусу (долаючи протилежні цінності та інтереси, укорінені в окремих спільнотах і регіонах).

За майже півстоліття процес глобалізації європейської освіти, створення інтегративних структур у національних системах вищої школи набув провідного змісту поряд із плануванням і прогнозуванням. Тому прогресивні перетворення у вищій школі провідних (за рівнем культури, демократії й технологій) країнах Європи та перспективи її модернізації багато в чому залежали від спрямування й характеру освітніх стратегій чинних урядів.

Серед найбільш стабільних форм міжнародного співробітництва в освіті, що заклали підґрунтя глобалізації, склалися наступні: запрошення на роботу провідних викладачів до вищих навчальних закладів інших країн; навчання студентів за кордоном (бакалаврські й магістерські програми); наукові конференції, семінари та симпозіуми; спільні проекти дослідницького і навчального характеру; міжнародні інформаційні та комунікаційні мережі у вищій освіті; проведення (за ініціативою та під егідою ЮНЕСКО) спеціальних курсів для викладачів («літніх університетів»); координація та гармонізація змісту навчання через міжнародне визнання (нострифікацію) дипломів про освіту та наукові ступені.

Найпродуктивнішою формою інтеграції європейської освіти представляються інтеграційні заходи, згідно з якими дві-три держави спільно розробляють проекти, програми і навчальні матеріали, та рекомендують їх для використання у вузах інших країн. Поступове розповсюдження останніх забезпечує мережа експериментальних освітніх закладів. Міжнародна мережа глобальної освіти розширюється, у тому числі, завдяки діяльності подібних структур у США та Канаді. Заслуговує на увагу досвід Європейської мережі з розвитку освіти, яка діє вже з 1982 р. Отримала підтримку також ідея ЮНЕСКО зі створення регіональної мережі Центрів перепідготовки викладачів з метою розвитку міжнародної освіти, які мають сприяти педагогічним кадрам у створенні креативних, інноваційних розробок, у втіленні завдань і методик глобальної освіти.

Проте, незважаючи на солідну структуру, інформаційну систему і великі

ресурси, дані мережі ще не досягли вражаючих якісних перетворень у змісті навчальних програм, які пропонують країни-учасниці. Крім численних форумів і конференцій, що проводяться під егідою ЄС, ЮНЕСКО та ряду фондів, потрібна ще ціла система методичних центрів і науково-педагогічних установ, які б здійснювали спільну діяльність за напрямками – удосконалення змісту навчання, підготовка кадрів для глобальної освіти, адаптація і реалізація інноваційних програм тощо. Очевидно, що ця взаємодія може здійснюватись у багатьох формах і на різних рівнях: від державного до рівня окремих вищих навчальних закладів та факультетів; від двосторонніх угод до глобальних міжнародних проектів за участю багатьох країн і транснаціональних освітніх організацій та фондів.

Особлива глобалізаційна тенденція у вищій школі країн Європи – це інтернаціоналізація зв'язків інституцій освіти в Євросоюзі. Розширення цього процесу в розвинених країнах континенту в умовах зростаючої європеїзації наукового співробітництва привело й до зміни пріоритетів у галузі освіти. Нарівні з інтернаціоналізацією науки, як галузі інтелектуальних практик, котрій властива міжнародна координація, в останні роки на перший план вийшов фактор престижності університетів, що є необхідною умовою їх глобальної конкурентоспроможності. Зокрема, визначення місця у світових і європейських рейтингах з підготовки найуспішніших компетентних фахівців, «географія» зарубіжного співробітництва і контактів тощо.

Зрештою, доцільно визначити макрочинники, що суттєво вплинули на інтеграційні процеси в ЄС та глобалізацію вищої освіти у цих країнах:

1. Потужним політичним чинником глобалізації освіти є забезпечення відкритого доступу до університетів; зниження соціальних «бар'єрів» та мовних фільтрів, створення «соціальних ліфтів» для збереження рівних освітніх шансів.

2. Зростання попиту на вищу освіту в ЄС обумовило широкий діапазон її структурних змін: появу неуніверситетського сектору; кооперацію між освітніми інституціями; диверсифікацію програм навчання; нострифікацію дипломів і наукових ступенів; інтеграцію спеціалізованих ВНЗ у більш широкі університетські або т. зв. «змішані» системи.

3. Пристосування вищої освіти до потреб ринку праці, у наслідок: виріс дисбаланс між попитом на кваліфікованих фахівців і пропозицією (із циклом коливання цього чинника в 10-років); виправдався прогноз щодо збільшення розриву в часі між модернізацією структур ринку праці (яка йде швидше) та підготовкою професійних кадрів у вищій школі; більш необхідним стало забезпечення диференціації напрямів і рівнів підготовки якзасобу соціальної

адаптації до мінливих вимог ринкової економіки.

Таким чином, усе більше освітянських процесів набувають глобального характеру, в світі швидко розвивається розгалужена система інтелектуальних взаємозв'язків; і водночас, електронні засоби комунікації глобалізують інформаційні потоки, сприяючи формуванню планетарної свідомості.

Література:

1. Социальная философия/ под общ.ред. Андрущенко В.П., Горлача Н.И. – Киев; Харьков: Изд. центр «Единорог», 2002. – 736 с.
2. Гидденс Э. Ускользающий мир: как глобализация меняет нашу жизнь : пер. с англ. / Э.Гидденс. – Москва : Весь Мир, 2004. – 120 с.
3. Бжезинский З. Выбор. Мировое господство или глобальное лидерство : пер. с англ. / З. Бжезинский. – М. Междунар. отношения, 2005. – 288 с.
4. Требін М.П. Глобалізація вищої освіти: виклики для України / М.П.Требін // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Студентська молодь в умовах глобалізації» (м. Дніпропетровськ, 24 квітня 2015 р.) / відп. за вип., проф. В.В. Кривошеїн. – Дніпропетровськ: ЛІРА, 2015. – С.145-151.
5. Хорват А. Глобализация образования и Восточная Европа / А.Хорват, О. Михай // Перспективы: вопросы образования. – 1991. – № 2. – С.9-22.
6. Герасіна Л.М. Політичні дискусії та колізії процесу євроінтеграції: позиції експертів, еліт і «груп інтересів» / Л.М. Герасіна // Державне будівництво та місцеве самоврядування: Зб. наук. праць. – Харків : Право, 2010. – Вип.18. – С. 24-33.
7. Філіпчук В. Євроінтеграційні засоби державотворення / В. Філіпчук // Публічне управління: теорія і практика: Зб. наук. праць / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [та ін.]. – Харків, 2013. – Вип. 4(16). – С. 78–84.

В.Г. Городяненко

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

Методология и организация научных исследований: историографический аспект знания

В современных условиях существенно возрастает роль научных знаний во всех сферах общественной жизни, повышается внимание и к проблемам подготовки научных кадров в учреждениях высшей школы, выступающей важным сектором науки и прогресса в стране.

Наука сегодня- достаточно широкое понятие. Это особый вид познавательной деятельности, нацеленный на выработку объективных, системно организованных и обоснованных знаний о мире. Это и социальный институт, обеспечивающий функционирование научной деятельности. Наконец, она выступает компонентом производительных сил общества и непосредственно включается в процессы социального экономического развития социума [1].

Заметным этапом развития науки в Высшей школе стало введение в

учебный процесс магистерского цикла учебного предмета «Методология и организация научных исследований», в котором рассматриваются методологические принципы и методы научных исследований, а также способы их организации.

В результате изучения теоретического курса и выполнения исследований по выбранной теме обучающийся должен освоить методологию и методику научных исследований, а также научиться отбирать и анализировать необходимую информацию, формулировать цель и задачи, разрабатывать теоретические предпосылки, планировать и проводить эмпирические исследования, обрабатывать результаты замеров и оценивать их погрешности, сопоставлять результаты эксперимента с теоретическими предпосылками и формулировать научные выводы, составлять отчет, научную публикацию по результатам исследования.

Анализ последних исследований и публикаций. Следует отметить, что после введения в учебные программы в 70-х годах прошлого столетия дисциплины «Основы научных исследований», преподавателями разных высших учебных заведений было написано немало пособий с одноименным названием, часть из которых обозначены в списке литературы данной статьи [2]. Характерной особенностью этих работ является то, что в эпоху их написания еще не были известны пакеты прикладных электронных программ, поэтому рекомендованные в них алгоритмы в плане практического использования для компьютерного моделирования не соответствуют современности. Кроме того, ни один из них не имеет наполнения задачами использования конкретных социологических исследований. Однако основы общей теории научных исследований в каждом из этих учебных пособий изложены достаточно убедительно, поэтому в процессе изучения методологии и организации научных исследований сегодня можно использовать большую часть материала, изложенного в данных работах.

Определенный интерес в этом плане представляет учебное пособие под редакцией А.А. Лудченко. Работа знакомит читателя с методикой выполнения научных исследований в условиях становления рыночных отношений на принципах самофинансирования и самообеспечения. Кроме того, предполагаются рекомендации по формулированию темы, цели и задач научного исследования; методологии теоретического и экспериментального исследований. Значительное внимание в пособии уделено внедрению и эффективности научных исследований, а также правилам оформления магистерских работ и диссертаций на соискание ученых степеней.

Безусловный интерес представляет также учебное пособие Г.С.Цехмистровой. В нем обобщены требования к научно-исследовательской работе студентов в высших учебных заведениях, даются рекомендации по методологии написания творческих работ студентов, курсовой, дипломной (магистерской) работ. Сформирован понятийный аппарат начинающего ученого, предусмотрены контрольные вопросы, тесты для самоконтроля при самостоятельной обработке текста лекций студентами. В конце даны рекомендации по структуре реферата, научной статьи, рецензии, доклада и т.п. Приводятся требования Министерства образования и науки Украины к курсовым, дипломным работам, а также ВАК к диссертациям и авторефератам.

В предоставленном пособии В.В.Ковальчука освещены основные положения о науке в целом, научном творчестве, а также описана история возникновения университетов. Особое место отведено методологическим принципам определения науки и научных исследований. Акцентируется внимание на вопросах формирования темы, цели, задач научного исследования, выводов и предложений. Систематизированы правила оформления курсовых, дипломных, магистерских, диссертационных и других научно-исследовательских работ. В целом же, обозначенные в списке литературы учебные пособия по основам научных исследований содержат важные материалы, которые могут служить методическим и практическим руководством для выполнения научных работ сегодня.

В начале 2000-х годов в отечественной историографии появляются литературные источники, рассматривающие основные общеполитические и общенаучные методы эмпирического и теоретического уровней познания, а также вопросы их практического использования в научно-исследовательской деятельности[3]. Учебное пособие Е.М.Бокши, например, предназначено для магистров, занимающихся научно-исследовательской работой, и посвящено анализу методов эмпирического накопления материала, его теоретического обобщения, систематизации. В данной работе в обобщенном виде проанализированы общетеоретические, социологические и логико-методологические основы научного исследования, рассмотрена логика и методика процесса познания, основные уровни и методы научного исследования. В пособии К.Н.Кузнецова особое внимание уделяется методике работы с источниками информации, особенностям подготовки и оформления курсовых, дипломных и диссертационных работ. В удобной для восприятия форме приводятся наиболее важные сведения о порядке и правилах подготовки и защиты научных работ, излагаются технологии

написання чернового и окончательного вариантов научной работы и правила оформления ее текстового и иллюстративного материала.

Наряду с названными вопросами, в этих и других источниках данного направления анализируется концептуальный статус различных методов научного познания, их место в структуре науки. Представленный материал позволяет сформировать у студентов компетенцию и выработать у них умение и опыт логически верно, аргументированно строить устную и письменную речь, способствовать изучению и анализу научной информации; быть готовым проводить измерения и наблюдения, составлять описания проводимых исследований, анализировать результаты и использовать их при написании отчетов и научных публикаций.

Изложение основного материала более современными литературными источниками по обозначенной дисциплине предпринимается в изданных учебных пособиях под непосредственным названием «Методология и организация научных исследований» [4]. Большинство из них опубликованы в Украине, и их содержание отражает рекомендации Минвуза страны к данным пособиям.

Особый интерес у преподавателей вызвало учебное пособие, авторами которого стали А.Я. Баскаков и Н.В. Туленков. В нем рассматривается организация изучения явлений и процессов реальной действительности. Анализируется логика и методология научного исследования, вопросы типологии методов научного познания, диалектика процесса научного исследования, основные методы и приемы эмпирического и теоретического уровней познания, а также методика и технология их практического использования в научно-исследовательской и практической деятельности.

В рамках данного подхода следует назвать также работу Б.И. Мокина. В этом учебном пособии с использованием идеологии системного анализа изложена методология и организация проведения научного исследования на всех его этапах, начиная с постановки задач и заканчивая формулированием выводов и публикацией основных результатов в виде отчетов, научных статей, презентаций и описей реализации изобретательных идей.

И, конечно же, число заметных работ пополнилось учебным пособием под редакцией А.С. Конверского. В нем освещены теоретические меры методологии научно-исследовательской деятельности, а также даны конкретные рекомендации, касающиеся выполнения отдельных видов научных, учебно-исследовательских, диссертационных и других работ. Достаточно конкретно рассмотрена роль науки и научных исследований в современном мире, вопросы технологии выполнения научного исследования

студентами и молодыми учеными, конкретно охарактеризованы отдельные виды квалификационных работ студентов (курсовые, бакалаврские, магистерские работы), а также требования и основные правила их подготовки к защите.

В целом, источниковая база учебных пособий по методологическим проблемам научного исследования раскрывает содержание ключевых понятий и представлений, отражающих специфику научного познания, основные формы теоретического осмысления познавательных действий в науке, что явно будет способствовать успешному ведению научно-исследовательской работы студентов.

Наряду с обозначенными направлениями учебного курса, в последнее время появляются публикации, рассматривающие актуальные проблемы научной коммуникации, обусловленные изменением условий способов трансляции и функционирования научного знания в системе целостного восприятия науки. И хотя большинство этих публикаций составляют журнальные статьи, интерес к ним постоянно возрастает [5]. В числе названных статей, особо хотелось бы выделить публикацию О.В. Бойченко, в которой она представляет обзор и анализ теоретико-методологической базы социологии науки в области осмысления проблем специфики современной научной коммуникации. Наряду с рассмотрением социально-философских аспектов изучения научной коммуникации автор, в тоже время, освещает историю социологических исследований коммуникации в науке.

Исследованию коммуникативных процессов в науке посвящена и статья Т.А. Дуденковой. Особое внимание в ней уделяется рассмотрению стандартной науковедческой диады «формальная – неформальная коммуникация» с точки зрения их различия и соотношения друг с другом. Автор предлагает три модели взаимодействия формальной и неформальной коммуникации в науке: отношения противопоставления, отношения дополнительности, отношения взаимопроникновения.

Безусловный интерес в контексте научного дискурса власти и коммуникации представляет статья А.П. Огурцова. С одной стороны, научное знание в статье рассматривается с точки зрения его использования различного рода социальными инстанциями власти – предпринимателями, технократами, государственными деятелями и др., то есть, научный дискурс как власть; с другой стороны – как научная коммуникация. Автор подчеркивает, что было бы неверным отождествлять все формы взаимодействия ученых с властными отношениями, существующими внутри науки и вне ее. В науке есть громадный пласт отношений между учеными,

который не поддается деградации со стороны инстанций власти, – пласт отношений между учеными как равноправными партнерами исследования, диалога, обсуждения, соавторства и т.п.

Определенный интерес представляют литературные источники, рассматривающие широкий круг проблем, связанных с обеспечением процесса подготовки диссертационных работ: от выбора темы научной работы до ее защиты [6]. Авторы этих публикаций изложили большой круг идей, технологических приемов, которые позволяют студентам, аспирантам, научным работникам целостно представить этапы своей творческой деятельности, определить степень полноты операции и действий, направленных на создание завершеного научного произведения. В учебном пособии А.Т. Ашерова, например, излагается понятийная база предметной области «наука», даются представления о структуре построения диссертации, принципах и методах установления новизны, достоверности и практической значимости научных результатов. Материалы пособия формируют умение проводить экспертизу собственных научных результатов на соответствие требованиям нормативных документов. В заключении дается представление о технологии творческой и организационной работы по подготовке и защите диссертаций, приводятся примеры построения презентации работы и литературы по теме пособия.

Комплексное пособие Ю.Г. Волкова рассматривает по отдельным стадиям буквально весь процесс подготовки и защиты диссертации: от выбора учебного заведения, кафедры, специальности, научного руководителя и темы исследования до правил оформления документов после защиты диссертации. Но самое полное и многогранное, на наш взгляд, представление о подготовке диссертации, отражены в книге Б.А. Райзберга. Пособие отличается тем, что в нем изложены не только формальные процедуры подготовки диссертации и ее защиты, но и подробно освещены содержательные стороны процессов обучения в аспирантуре, сдачи кандидатских экзаменов, выбора проблемы диссертации, ее написания, представления к защите, а также высказаны советы соискателям ученых степеней. Кроме того, книга содержит отдельные воспоминания автора о ситуациях, возникающих в связи с защитой диссертации и высказывания выдающихся ученых о науке. Приложения нормативного и справочного характера, которыми необходимо руководствоваться при подготовке и защите диссертации в конце книги логично вписываются в общую структуру пособия.

В целом, подводя итог краткого историографического анализа

литературных источников по вопросам «Методологии и организации научных исследований» следует отметить, что в них рассмотрены две основные группы вопросов. Первая группа связана с задачами и методологией выполнения научно-исследовательских работ. Вторая группа посвящена организации и методам проведения диссертационных исследований. В названных работах раскрываются главные структурные составляющие по учебной дисциплине по проблемам организации и использования научных методов в науке.

В тоже время, присутствующие в современной библиографии литературные источники по изученной проблеме, страдают отсутствием в них описания опыта организации научно-исследовательской деятельности студентов в вузах Украины. Такие вопросы как предпосылки организации и развития научно-исследовательской деятельности, методическое обеспечение и регламентация научной работы, рекомендации по финансированию, стимулированию, кадровому обеспечению научно-исследовательской деятельности студентов в вузах страны почти полностью не изучены и не освещены.

Безусловный интерес представляет необходимость анализа природы и сущности интеллектуальной собственности, ее границ, средств и возможных механизмов измерения, роли творчества в интеллектуальном производстве. Острота данной проблемы присутствует в недостаточной разработанности ее отечественными учеными.

И наконец, особое внимание следует обратить на разработку и публикацию социологических основ научной деятельности; психологических истоков и мотивацию научного творчества, взаимосвязь между наукой и процессами, протекающими в обществе. При этом важно использовать последние достижения в области социологического знания: фундаментальные методические и методологические наработки, современные методы эмпирической социологии, практику надежности получаемой информации, материалы архивов социологических данных и т.д.

Литература:

1. Социологическая энциклопедия: В 2 т. – Т. 2. – Москва : Мысль, 2003. – 863 с.
2. Чкалова О.Н. Основы научных исследований / О.Н.Чкалова. – Харьков: Высш. шк., 1978. – 120с.; Криницький І.Н. Основы научных исследований / І.Н.Криницький.– Киев;Одесса: Вища шк., 1981.– 208 с.; Комаров М.С. Основы научных исследований / М.С.Комаров. – Львов: Высш. школа, 1982.–128 с.; Лудченко А.А. Основы научных исследований: учеб. Пособие / А.А.Лудченко [и др.]– 2-е изд.–Киев : «Знання», 2001. – 114с.; Марцин В.С. Основи наукових досліджень. Навч. посібник / В.С.Марцин.–Львів :Ромус-Поліграф, 2002. –128с.; Філіпенко А.С. Основи наукових досліджень: Конспект лекцій / А.С.Філіпенко. –Київ :Академвидав, 2004.–208 с.; Цехмістрова Г.С. Основи

- наукових досліджень. Навч. посібник / Г.С.Цехмістрова. – Київ: Вид. Дім «Слово», 2004.– 240 с.; Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень: Навч. посібник / В.В.Ковальчук.– 3-е вид., перероб. і доп. – Київ: Професіонал, 2005. – 240 с.; Основи наукових досліджень. Організація самостійної та наукової роботи студентів: Навч. посібник для студ. вузів. – Київ : Вид. Дім «Професіонал», 2006.–208 с.
3. Білуха М.Т. Методика наукових досліджень: Підручник / М.Т.Білуха. – Київ : АГУ, 2002. – 480с.; Бокша Е.М. Методика наукового дослідження / Е.М.Бокша. – Смоленск, 2014. – 114с.; Кузнецов И.Н. Научное исследование : методика проведения и оформления / И.Н.Кузнецов. – Москва, 2006.– 458с.; Методы исследований и организации экспериментов.– Харьков :Изд-во «Центр», 2002.–256с.; Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / В.М.Шейко.– Харків : ХДАК,1998. – 288с.; Завьялова М.П. Методы научного исследования: учеб. пособие / М.П.Завьялова. – Томск: Изд-во ТПУ, 2007.
4. Баскаков А.Я. Методология научного исследования. Учеб. пособие / А.Я.Баскаков, Н.В.Туленков.– Киев, 2004.– 216 с.; Краевский В.В. Методология научногоисследования: Пособие для студ. и асп. гуманит. ун-тов / В.В.Краевский. – Санкт-Петербург : С.-Петерб. ГУП, 2001.–145 с.;Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посібник / О.В.Крушельницька. – Житомир: Кондор, 2003.–189 с.; Мокін Б.І. Методологія та організація наукових досліджень: Навч.посібник / Б.І.Мокін. – Вінниця: ВНТУ, 2014. – 180 с.; Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посібник для студ., курсантів, асп. і ад'юнтів. – Київ : Центр учбової. літ., 2010.–352 с.; Папковская П.Я. Методология научных исследований. Курс лекций / П.Я.Папковская. – Минск, 2007. – 182 с.; Рузавин Г.Н. Методология научного исследования: учеб. пособие для вузов / Г.Н.Рузавин. – Москва :ЮНИТИ, 1999.–317 с.; Стеченко Д.М.Методологія наукових досліджень: Підручник / Д.М.Стеченко, О.С.Чмир. –Київ : Знання, 2005.–309с.
5. Бойченко О.В.Современные социологические теории научной коммуникации / О.В. Бойченко // Социология и политология. – 2012. –№1. – С.207-216; Дуденкова Т.А. Формальное и неформальное в научной коммуникации / Т.А.Дуденкова //Философия. Культурология. – 2010. – Вип. 3 (19). – С. 128-134; Огурцов А.П. Научный дискурс: власть и коммуникация / А.П.Огурцов // Философ. исслед.–1993.–№3.–С.12-59; Богданова И.Ф. Онлайнное пространство научных коммуникаций / И.Ф.Богданова // Социология науки и технологий. –2010. – Т.1. –С.140-161; Шубина Н.Л. Научная коммуникация: поиски разумного компромисса / Н.Л.Шубина // Изв. Росс.гос. пед.ун-та им. А.Н. Герцена.–2009.– №104. –С.87-95.
6. Ашеро́в А.Т. Подготовка, Экспертиза и защита диссертаций. Учеб. пособие / А.Т.Ашеро́в.– Харьков: Изд-во УИПА, 2002. – 136 с.; Волков Ю.Г. Диссертация: подготовка, защита, оформление: практическое пособие / Ю.Г.Волков.– Москва : Гардарики, 2005. –185 с.; Воротіна Л.І. Кандидатська дисертація: Методика написання і захисту / Л.І.Воротіна, В.Є.Воротін,С.О. Гушкевич.–Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 76 с.; Диссертация : Методика написання. Правила оформлення. Порядок захисту. Практическое пособие. – 2-е изд.–Москва : Ось-89, 2001. –320 с.; Иванов В.А. Подготовка диссертаций в системе послевузовского профессионального образования: Учеб. пособие для асп., докторантов и соискателей учен. степени канд.(д-ра) наук / В.А.Иванов. – Йошкар-Ола, 2000. – 195 с.; Кандидатська дисертація: принципи, методи, техніка, технологія: Навч. посібник для асп. – Харків :ХХІІІ,1998.–96 с.; Кузнецов И.Н. Диссертационные работы: Методика подготовки и оформления: Учебно-метод. Пособие / И.Н.Кузнецов. – Москва : Дашков и Ко, 2003. – 426 с.; Облицова З.Г. От выбора темы до защиты диссертации: Учеб.пособие для асп. / З.Г.Облицова – Москва : Юпитер, 2003.–101 с.; Райзберг Б.А. Диссертация и ученая степень. Пособие для соискат. / Б.А.Райзберг.–

Москва : Инфра-М, 2005.– 426 с.; Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеню. –3-є вид., випр. і доп. – Київ :Толока, 2007. – 80 с.

Я.В. Зоська

Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

Символічна презентація якості життя у практиках споживання української молоді

У XIX ст. велику роль у суспільстві відігравало виробництво, втім, на початку XX ст. відбулись кардинальні зміни: споживач став ключовою фігурою для зростання економіки; споживання стало визначати пріоритети виробництва; заплановане застарівання стало таємним механізмом масового споживання, яке виходить далеко за межі потреб для існування; свобода та щастя від нестримного споживання стали основоположними стовпами формування суспільства споживання.

Можна вважати, суспільство XX ст. переживало чуттєву (сенсорну) добу, для якої характерною є спрямованість цінностей на людину, внаслідок чого людина стала цінувати особисте задоволення і те, що робить кращим її особисте життя. Споживання стало культом чуттєвої доби, стало формувати основні цінності та сприяти їх вираженню.

Споживання стало смислом життя для значної кількості людей в США та розвинених країнах Західної Європи [1]. Їх охопила епідемія матеріалізму, егоїзму, самолюбства та споживацтва.

Консьюмеризм, який характеризується масовим споживанням матеріальних благ і формуванням системи цінностей та установок, що полягає в споживацькому ставленні до світу, став загальносвітовим трендом насолоди споживанням (споживчого гедонізму).

Консьюмеризм як вірус заражає людей і вже вкорінений у внутрішню структуру сучасного українського суспільства [2].

Відбувається зростання настроїв гедонізму. Високе значення в ціннісних диспозиціях населення надається речовій оснащеності.

Статистичні дані і результати соціологічних досліджень переконливо показують високий рівень речової насиченості повсякденного життя людей, їх житла речами, якими користується українське населення. За результатами різних досліджень (Інститут соціології НАНУ та Державна служба статистики України), можна говорити, що кожна родина має по 2 мобільних телефони, кольоровий телевізор та холодильник. Три чверті українських родин мають пилососи та пральні машини. Кожна друга родина має комп'ютерну техніку, велосипеди, моторолери, мопеди, скутери та

мікрохвильові печі. Кожна четверта родина має легковий автомобіль та супутникову антену [3-4].

Якість речової оснащеності сучасної людини визначає речовий набір (машина, квартира, комп'ютер). Серед речей зростає значення інформаційно-комунікативної техніки.

Стрімке зростання значущості речей у повсякденному житті українців в останні роки призводить до розуміння їх надмірності у значної кількості людей. Виявлено, що 64% населення підкреслюють: «У нас занадто багато речей, якими ми не користуємось, а позбутися їх шкода».

Втім, реклама, не зважаючи ані на достатню речову оснащеність населення країни, ані на обмежений фінансовий стан, спокушає українців (поширює ідею насолоди, обіцяє щастя й комфорт) й сприяє формуванню у них нових потреб, які відірвані від засобів їх задоволення. У певної частини населення країни (навіть на фоні депресивних самооцінок добробуту) відбувається споживчий бум (за рахунок отримання кредитів).

Доволі значна кількість населення нашої країни потрапила під вплив споживацтва. Так, емпірично зафіксовано, що до когорти консьюмерату можна віднести 30% населення з активним типом практик споживання, які, зокрема, мають бажання постійно купувати новий одяг і часто змінювати (опитування 2009-2011 рр.) [2].

На щастя, в Україні, ступінь проникнення споживацтва в духовний світ особистості не є занадто високим. Емпірично підтверджено, що п'ята частина молоді м. Запоріжжя (22%) має високий рівень споживацтва, їх споживчі інтенції базуються на таких цінностях споживання, як: багатство; модні речі; фізична привабливість; популярність; соціальний статус; особисті досягнення; матеріальна вигода (у 2014 році здійснено узагальнення відповідей за твердженнями шкали О. Джеймса, n=610 – молодь м. Запоріжжя).

Більшості населення притаманний уявний характер практик споживання. Суб'єктивно, на рівні свідомості, в Україні залучено до суспільства споживання значно більше людей, ніж об'єктивно [2].

Так, близько 75% населення країни продемонструвало прояв наявності гедоністичних цінностей й консьюмеризму за рахунок пошуку позитивних емоцій у придбанні речей (опитування 2009-2010 рр.). Об'єктами споживання здебільшого стають не матеріальні речі, а соціокультурні та артефакт-симулякри статусних речей, які замінюють, компенсують нестачу матеріальних речей.

Символізація споживання перестала бути долею незначної частини

населення – еліти. Символізація споживання стала масовою властивістю, а значить частиною необхідного елементу споживання.

Так, 64% опитаних вдаються до демонстративного споживання й прагне мати речі, які вражають інших людей. І, навіть, знижений матеріальний рівень не є перешкодою для формування етосу споживачтва. Тому, половина населення споживає за мотивом «бути не гірше за інших».

В умовах обмежених матеріальних можливостей для реалізації демонстративного споживання формується альтернативний асортимент речової оснащеності (секонд-хенд, сурогати), значній частині людей доводиться камуфлювати дешеве під дороге і переконувати, що це відповідає прийнятним зразкам речової оснащеності. Символічне споживання набуває спотвореного характеру – населення використовує симуляційне символічне споживання і формується подвійна символізація споживання. Поступово відбувається формування люмпен-консьюмерата.

Сучасні рівень та якість споживання українців підкреслюють, що цінності консьюмеризму притаманні значній частині населення. Втім, не можливо припустити того, щоб споживачтво домінувало в суспільстві, здійснюючи значний вплив на повсякденне життя, цінності і мотиви соціальної дії, оскільки це може перетворити сучасний світ на зовсім іншу цивілізацію.

Споживачтво є перекрученою абсолютизацією позитивних інтенцій споживання. Тому, актуальним завданням сучасного українського суспільства у протистоянні поширенню ідеології споживачтва є упровадження в навчальні заклади систематичної і комплексної споживчої освіти. Споживча освіта є ефективним способом боротьби зі споживачтвом, а також дає у розпорядження знання щодо споживчих прав, раціонального планування витрат та заощаджень.

Література:

1. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры: [пер. с фр.] / Ж. Бодрийяр. – Москва : Культурная революция, Республика, 2006. – 269с.
2. Зоська Я.В. Суспільство споживання та соціальні практики споживачів в Україні: монографія / Я.В.Зоська. – Запоріжжя: КПУ, 2011. – 352с.
3. Матеріальний статус сім'ї // Українське суспільство 1992-2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг.– Київ : Ін-т соціології НАН України, 2012. – С. 621.
4. Наявність у домогосподарствах окремих товарів тривалого користування [Електронний ресурс]/ Держ. служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Г.П. Клімова

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (м. Харків)
Європейська система забезпечення якості вищої освіти

Найважливіше значення для інноваційного розвитку вищої школи України має вирішення проблеми забезпечення якості вищої освіти. Її розгляд повинен здійснюватися в контексті Болонського процесу, учасником якого Україна стала в 2005 р. Перебуваючи членом Болонського процесу, Україна взяла на себе зобов'язання проводити роботу з приведення якості національної освіти у відповідність до європейських стандартів та узгодження нормативно-правових змін у системі вищої освіти згідно зі стандартами і рекомендаціями Європейського простору вищої освіти [1, с.205].

У рамках Болонського процесу забезпечення якості вищої освіти декларується як найважливіший орієнтир політики європейських державу сфері освіти. Першими європейськими країнами, що розпочали процес із забезпечення якості вищої освіти, були Велика Британія, Франція і Нідерланди. Вони почали проводити формальну оцінку якості вищої освіти з 1985 р. (при тому, що в політехнічному секторі Великої Британії система зовнішньої оцінки якості існувала вже з кінця 1960-х рр.). Важливим поштовхом у поширенні практики забезпечення якості вищої освіти в Європі став пілотний проект Європейського Союзу, що був реалізований в 1994-1995 рр. Агентство з забезпечення якості освіти Фландрії, Голландії і Німеччини в 1999 р. розробили методiku оцінки якості вищої освіти в галузі фізики, пізніше реформовану в університетах усіма агентствами, що співробітничали один з одним.

Болонська декларація (1999 р.) надала старт підтримці даної інновації з боку інститутів Європейського Союзу. У ній зауважується, що одним із найважливіших напрямів діяльності країн-учасниць Болонського процесу є співробітництво в галузі забезпечення якості вищої освіти через розробку єдиних критеріїв і методологій оцінки, що виступає основою для формування європейського простору вищої освіти

У 2004 р. Європейська комісія запропонувала «п'ять кроків для забезпечення якості». Вони включають у себе: 1) створення всіма інститутами вищої освіти внутрішніх систем забезпечення якості; 2) поява незалежних акредитаційних агентств з питань забезпечення якості; 3) включення національних агентств в європейський реєстр акредитаційних агентств з забезпечення якості і визначення умов реєстрації; 4) можливість

для інститутів вищої освіти обирати з реєстру агентство, яке відповідає його профілю і потребам; 5) прийняття результатів оцінки агентств офіційного реєстру як основи для рішень з ліцензування і фінансування, включаючи право на гранти для студентів.

У відповідності з рішенням, що було прийнято на Берлінській конференції міністрів, що відповідають за вищу освіту (2003 р.), в 2005 р. Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти (ENQA), що була створена в 2000 р. для координації процесу розробки європейських стандартів якості вищої освіти і для вирішення проблем сертифікації і акредитації освітніх програм і вищих навчальних закладів, розробила «Стандарти і інструкції з забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти».

Даний документ, підготовлений ENQA разом з Європейською асоціацією університетів, Національними союзами студентів в Європі і Європейською асоціацією закладів вищої освіти, вміщує в собі такі рекомендації: розробити європейські стандарти з внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості, а також стандарти для агентств з зовнішнього забезпечення якості; проводити кожні п'ять років циклічну оцінку європейських агентств з забезпечення якості; скласти Європейський реєстр агентств із забезпечення якості; створити Європейський консультативний форум з забезпечення якості вищої освіти.

У якості розроблених стандартів і директив зовнішньої і внутрішньої гарантії якості були покладені такі підходи до забезпечення якості: вищий навчальний заклад несе основну відповідальність за якість і її гарантію; інтереси суспільства, що стосуються якості і стандартів вищої освіти, повинні бути захищені; якість академічних програм для студентів й інших споживачів повинно поліпшуватися і розвиватися; повинні існувати ефективні організаційні структури, що репрезентують і підтримують академічні програми; необхідним є забезпечення прозорості і використання зовнішньої експертизи гарантії якості; повинен заохочуватися розвиток культури якості у ВНЗ; повинні бути розроблені процеси, що дозволяють ВНЗ продемонструвати досягнуті результати, у тому числі відобразитися у звітності; гарантія якості з метою звітності повинна повністю відповідати гарантії якості з метою удосконалення навчального процесу; навчальні заклади повинні демонструвати свої якості як всередині країни, так і на міжнародній арені; процеси, що використовуються, не повинні принижувати різноманіття і новаторство [2, с. 5-15].

З метою досягнення об'єктивності процедури забезпечення якості вищої

освіти створюються незалежні структури – Національні агентства із забезпечення якості вищої освіти тощо. Незалежність цієї структури повинна бути підтверджена офіційними документами. Вона є одним із критеріїв для членства в Європейській асоціації із забезпечення якості вищої освіти і при внесенні до Європейського реєстру із забезпеченням якості вищої освіти (EQAR). У відповідності із Законом України «Про вищу освіту» національне агентство із забезпечення якості вищої освіти створено і в Україні.

У останні роки значно зросло міжнародне співробітництво між європейськими агентствами із забезпечення якості вищої освіти. Воно включає такі форми, як залучення іноземних фахівців з окремих дисциплін у процес оцінки якості вищої освіти або включення їх до складу комісій з акредитації; включення іноземних колег або експертів в орган управління або керівний комітет агентства тієї чи іншої країни; використання існуючих міжнародних стандартів й критеріїв при оцінці й акредитації й використання розроблених на міжнародному рівні показників рівня навченості для ступенів бакалавра та магістра. Згодом національні критерії кваліфікації повинні будуть злитися в єдину структуру вимог кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, які формуються на основі загального розуміння результатів навчання, які отримуються випускниками вищих навчальних закладів.

В європейському просторі вищої освіти існує низка організацій й структур, які займаються забезпеченням якості вищої освіти: Міжнародна асоціація президентів університетів (МАПУ); Європейська Асоціація вищих навчальних закладів (ЄАВНЗ); Європейська Асоціація університетів (ЄАУ); Європейське студентське міжнародне бюро (ЄСМБ); Міжнародна мережа агенцій із забезпечення якості вищої освіти (ММАЗЯ); Європейська мережа із забезпечення якості вищої освіти (ЄМЗЯ); Європейський консорціум акредитацій (ЄКА); Транснаціональний європейський проект оцінювання (ТЄПО); Скандинавська мережа із забезпечення якості вищої тощо.

Література:

1. Клімова Г.П. Якість вищої освіти: європейський вимір / Г.П. Клімова // Вісник нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Сер. Філософія. – 2016. – № 1. – С. 203-211.
2. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. – Київ : Ленвіт, 2006. – 35 с.

В.В. Кривошеїн

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Мотиви вступу абітурієнтів Дніпропетровської області до ВНЗ

Мотиви та фактори впливу на абітурієнтів під час їхнього вибору того чи іншого місця навчання є надзвичайно актуальною і практично значимою темою для соціологічного дослідження. У цілому мотивація являє собою спонукування до дії; динамічний процес фізіологічної та психологічної природи, що керує поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість; здатність людини в активний спосіб задовольняти свої потреби. Мотивація необхідна для ефективного виконання прийнятих рішень і запланованих завдань.

У 2016 р. кафедрою соціології ДНУ було проведено широкомасштабне соціологічне дослідження випускників загальноосвітніх закладів Дніпропетровської області. Дослідження проводилося в два етапи: напередодні вступної кампанії серед учнів випускних класів шкіл області (n=1816) та після закінчення вступної кампанії серед абітурієнтів ВНЗ області під час надання оригіналів документів (n=1800).

Під час I-го етапу випускники загальноосвітніх закладів частіше всього серед мотивів вступу до ВНЗ називали можливість стати кваліфікованим фахівцем в обраній галузі (51,7%), прагнення стати в майбутньому матеріально забезпеченою людиною (50,5%), а також можливість зайняти престижне становище в суспільстві (29,7%), здобуття якісної освіти (22,9%) і прагнення стати культурною та освіченою людиною (19,6%). Тобто учні випускних класів надають перевагу тим варіантам відповідей, які свідчать про те, що вони пов'язують навчання у ВНЗ із своїм майбутнім життям – досягти успіхів у професії або особистісному розвитку. Достатньо меркантильні мотиви – як, наприклад, можливість безтурботного життя, навчання ближче до дому – не мають для респондентів значимості.

Цікаві дані бачимо у статевому розрізі. Для юнаків більшою мірою притаманні такі мотиви вибору ВНЗ: можливість безтурботного життя; стати більш самостійним, незалежним від батьківського контролю, а також наслідування професії родичів. Тобто юнаки при виборі ВНЗ здебільшого орієнтовані на те, щоб стати більш незалежним від батьківського контролю. Для дівчат більшою мірою притаманні такі мотиви вибору ВНЗ: прагнення стати культурною та освіченою людиною; отримання диплому про вищу освіту, а також вибір ВНЗ обумовлений тим, що він розташований ближче до дому. Тобто дівчата при виборі ВНЗ здебільшого орієнтовані на прагнення

особистісного зростання та утилітарні цілі – отримання диплому про вищу освіту, навчання поблизу від дому.

За ознакою місця проживання маємо такі дані. Для мешканців обласного центру більшою мірою притаманні такі мотиви вибору ВНЗ: здобуття якісної освіти; престижність навчання у ВНЗ, що має статус національного; вимога батьків, а також перебування в цікавому колі спілкування. Тобто жителі Дніпра, з одного боку, орієнтовані на отримання престижної, якісної освіти, а з іншого – на цікаве життя під час навчання. Для дніпрян також має значення думка батьків, до якої вони прислуховуються під час обрання закладу освіти. Для мешканців інших міст Дніпропетровської області більшою мірою притаманні такі мотиви вибору ВНЗ: стати більш самостійним, незалежним від батьківського контролю; можливість безтурботного життя, а також можливість зайняти престижне становище в суспільстві і прагнення стати в майбутньому матеріально забезпеченою людиною. Тобто міські мешканці області достатньо раціонально ставляться до вибору ВНЗ – їх цікавить не лише те, як вони будуть проводити час у стінах вишу, але і те, чи допоможуть знання і навички, здобуті в цьому ВНЗ, у їх подальшому самостійному житті. Для мешканців смт-райцентрів Дніпропетровської області більшою мірою притаманні такі мотиви вибору ВНЗ: наслідування професії родичів і прагнення стати культурною та освіченою людиною, а також можливість безтурботного життя і перебування в цікавому колі спілкування. Тобто мешканці смт-райцентрів орієнтовані на те, що навчання в тому чи іншому виші буде сприяти їх культурному зростанню, вони чекають на те, що зустрінуть цікавих людей і таке інше. Для селян більшою мірою притаманні такі мотиви вибору ВНЗ: навчання ближче до дому і престижність навчання у ВНЗ, що має статус національного. Тобто для мешканців сільської місцевості має значення не тільки зручність розташування закладу освіти, але і його престижність.

Під час II-го етапу абітурієнти ВНЗ області частіше всього серед мотивів вступу до ВНЗ називали можливість стати кваліфікованим фахівцем в обраній галузі (38,8%), отримання диплому про вищу освіту (24,5%), прагнення стати у майбутньому матеріально забезпеченою людиною (24,3%), здобуття якісної освіти (22,9%), можливість зайняти престижне становище в суспільстві (22,8%), а також прагнення стати культурною та освіченою людиною (19,2%). Тобто порівняно з попередньо встановленими мотивами (I-ий етап) реальна мотивація має схожу структуру, проте розкид відповідей не такий разючий. Крім того лідируючі позиції посіла утилітарна мотивація отримання диплому.

У статевому розрізі маємо таку картину. Серед юнаків і дівчат найголовнішим мотивом є можливість стати кваліфікованим фахівцем в обраній галузі. Серед юнаків найбільш поширеними мотивами є прагнення стати в майбутньому матеріально забезпеченою людиною, отримання диплому про вищу освіту, тоді як дівчата більш орієнтовані на отримання диплому про вищу освіту та здобуття якісної освіти.

Для жителів м. Дніпро найпоширенішими мотивами є можливість стати кваліфікованим фахівцем в обраній галузі, можливість зайняти престижне становище в суспільстві, прагнення стати в майбутньому матеріально забезпеченою людиною. Для мешканців інших міст Дніпропетровської області найвагомим мотивом є можливість стати кваліфікованим фахівцем в обраній галузі, отримання диплому про вищу освіту та здобуття якісної освіти, що значно різниться від респондентів, які проживають в обласному центрі. Для мешканців смт-райцентрів найпопулярнішими мотивами вступу до ВНЗ є можливість стати кваліфікованим фахівцем в обраній галузі, отримання диплому про вищу освіту, стати більш самостійним, незалежним від батьківського контролю. Для селян вагомим мотивом вступу до ВНЗ є можливість зайняти престижне становище в суспільстві.

Таким чином, отримані результати дають можливість стверджувати, що найбільш вагомими є такі мотиви, як можливість стати кваліфікованим фахівцем в обраній області, отримання диплома про вищу освіту, бажання стати в майбутньому матеріально забезпеченою людиною, а також можливість зайняти престижне становище в суспільстві та здобуття якісної освіти. Тобто для майбутніх студентів головним є перспективи на майбутнє життя, їх рівень розвитку та матеріальне становище.

А.С. Лобанова, О.С. Славіна

Криворізький державний педагогічний університет

Інноваційні підходи до формування соціологічної і політичної культури студентів

Новий час та інтеграція вищої освіти України у європейський освітній простір змінюють вектори її розвитку, посилюють не тільки фаховий рівень підготовки студентів, але й громадянський, зокрема політичний, як майбутніх носіїв інтелектуального та соціального капіталу.

Тому при підготовці фахівців не тільки гуманітарного, але й технічного профілю, у вищих навчальних закладах акцент робиться як на формування предметно-діяльнісної (фахової) компетенції, так і соціальної - вміння

розуміти характер соціальних і суспільних явищ і процесів, моніторити конкурентне середовище, знаходити оптимальні шляхи досягнення поставлених цілей, брати на себе громадянську відповідальність, брати участь у функціонуванні демократичних інститутів, проявляти моральне ставлення до інших людей, а також мати навички соціальної комунікації в різних життєвих ситуаціях, насамперед, у сфері реалізації трудових відносин; полікультурної, яка передбачає вміння взаємодіяти з представниками інших ідеологічних поглядів, культур, країн і розуміти їх особливості, а також толерантне ставлення до інших традицій і культурно-історичних зразків; мовної, що пов'язана з оволодінням іноземними мовами (включаючи і комп'ютерні мови), необхідні для усного і письмового спілкування та інформаційної компетенції, яка передбачає оволодіння новими технологіями, здатність аналітичного осмислення та критичного ставлення до розповсюдженої у мас-медіа інформації.

Звісно, що названі компетенції формуються у процесі оволодіння переважно суспільно-гуманітарними дисциплінами, зокрема соціологічними та політологічними, а відтак визначають розвиток свідомості молодих фахівців і впливають на рівень їх соціологічної і політичної культури.

Тож метою даної праці є пошук і визначення інноваційних підходів до формування соціологічної і політичної культури студентів вищих навчальних закладів.

Соціологічна і політична культура є характеристиками соціальних суб'єктів (людини, соціальної групи, спільноти, суспільства), які фіксують рівень розвитку їх громадянської і політичної свідомості, характер соціальної і політичної діяльності та поведінки. Основним критерієм рівня як соціологічної, так і політичної культури є реальна соціальна і політична практика. Той факт, що студенти ще не мають достатнього життєвого досвіду, а відтак і практичної соціальної та політичної діяльності, дещо ускладнює можливості формування високого рівня їх соціологічної та політичної культури, однак не заважає викладачам закласти надійний їх фундамент.

Отже перед викладачами вищих навчальних закладів постає важливе питання: як будувати лекційні та практичні заняття, які форми і методи використовувати для того, щоб сформувати соціальну, полікультурну, мовну та інформаційну компетенції, які складуть підґрунтя їх соціологічної та політичної культури?

Насамперед, варто зазначити, що формування як компетенцій, так і відповідної їм культури мусить ґрунтуватися на профільних знаннях, які

сприяють формуванню умінь їх використовувати у буденному і громадянському житті і закріпленню навичок звично користуватися ними в певних умовах. Це спонукає викладача соціально-політичних наук будувати процес навчання у тріаді освітніх цілей: зацікавити студента – мотивувати студента – заохотити до самостійної роботи.

Звісно, не варто відмовлятися від традиційних форм (лекцій, практик, семінарів, самостійної роботи тощо) і методів (словесних, наочних, практичних, програмних, проблемних, інтеракційних тощо) проведення занять з соціології та політології, адже вони мають вікову традицію і позитивні результати, однак доцільно модернізувати їх на основі інформаційних технологій. Це можуть бути науково-практичні конференції із суспільних проблем і тестові контрольні роботи в онлайн-режимі; створення соціологічних чи політичних студентських товариств у соціальних Інтернет-мережах, зокрема у фейсбуці (facebook); контент-аналіз мас-медіа, зокрема Інтернет-ресурсів з соціальних та політичних проблем; створення анімаційних або документальних фільмів.

Новими методами, які формують у студентів критичне і конструктивне мислення, яке необхідне для розуміння і пояснення причин і наслідків соціальних та політичних проблем суспільства, вважаємо, є: спроба критичного переосмислення будь-якої соціальної чи політичної теорії в контексті глобалізаційних викликів; авторське (індивідуальне або групове) обґрунтування наукового поняття чи категорії; підготовка рецензій на наукову статтю чи монографію; написання есе або «листа другу/ві у минуле чи майбутнє» на задану тему; презентація соціологічного чи політологічного першоджерела з визначенням його ролі у сучасному суспільному житті; аналіз на семінарському занятті публічного виступу будь-якого політика, політолога чи соціолога; командна робота з пошуку шляхів вирішення політичної чи соціальної проблеми і/або створення політичної партії чи громадського руху; аналіз іміджу сучасних політиків, зокрема українських; прогнозування можливих сценаріїв розвитку будь-якої суспільної ситуації.

Актуальним у часі є формування у студентів вищих навчальних закладів соціоінженерних умінь, які необхідні для соціального і політичного винахідництва, створення і конструювання нових або удосконалення існуючих соціальних реалій. Вміння розробляти і реалізовувати соціальні технології у соціальному і політичному полі надає реальний шанс майбутнім фахівцям не тільки створювати нову реальність в складних непередбачуваних умовах, але й одночасно застерігати суспільство від негативних наслідків деструктивної політичної діяльності, що і є невід'ємною складовою

соціологічної і політичної культури.

В.Л. Погрібна

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

Механізм гарантії якості вищої освіти: реальність чи утопія?

Однією з найважливіших умов сталого розвитку будь-якого суспільства є можливість забезпечення соціальних гарантій ефективного функціонування його основних інститутів. Інститут освіти, безумовно, потребує таких гарантій, але чи здатне суспільство їх надати? Відомо, що інститути культури, до яких відноситься і освіта, врегульовують стосунки людей і закріплюють види діяльності, пов'язані з продукуванням, збереженням, накопиченням, розповсюдженням духовних цінностей. Їм, за чотирифункціональною парадигмою Т. Парсонса, належить функція утримання архетипу. Тому вироблення механізму гарантування якості освіти є не утопічною формальною можливістю, а одним з фундаментальних системоутворюючих завдань суспільства.

Основною метою створення механізму гарантії якості вищої освіти є максимальне наближення результатів навчання до його завдань. Це передбачає, по-перше, реалізацію вимог державного освітнього стандарту, що складає інваріантну частину гарантії якості, і, по-друге, розширення та доповнення змісту освіти навчальними дисциплінами, які забезпечують його динаміку з урахуванням особливостей кожної спеціальності й індивідуально-особистісного розвитку студентів, що являє собою варіативну частину гарантії якості. Таким чином, якість освіти може розглядатися як відповідність мети освіти результатам навчання.

Якщо метою освіти у вищому навчальному закладі є формування відповідних вимогам обраної професії компетенцій та особистісних якостей, то її досягнення можливо за умов ефективною реалізації ланцюжка: ВИКЛАДАЧ – ЗМІСТ ОСВІТИ ТА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ – СТУДЕНТ – РЕЗУЛЬТАТ НАВЧАННЯ.

Дія першого елемента цього ланцюжка забезпечується за рахунок:

- конкурсного добору професорсько-викладацького складу або аналізу попередньої навчально-методичної та науково-дослідної діяльності кандидатів на відповідну посаду;
- існування системи показових та відкритих занять, які дозволяють відстежувати науковий та методичний рівень викладачів, його динаміку;
- можливості підвищення кваліфікації професорсько-викладацького

складу;

- постійного контролю дисциплінарної практики викладачів та оцінки якості їхньої діяльності студентами.

Другий елемент ланцюжка, що гарантує якість освіти, включає повноцінне науково-методичне забезпечення навчальних дисциплін, тобто їхню паспортизацію, а також використання сучасних технологій навчання.

Безумовно, ключовою фігурою освітнього процесу є особа студента. Для оптимального функціонування цього елемента системи абсолютно необхідним є ретельний (не формальний!) відбір. Об'єктивність такого відбору може розглядатися як один з найважливіших чинників якості освіти. На жаль, дія даного чинника дещо ускладнюється можливістю навчання за контрактом, який знижує вимоги до претендента.

Важливе значення для реалізації цього елемента ланцюжка має також розвинена система психолого-педагогічного супроводження навчального процесу, особливе місце в якому належить виховній роботі. Існують два основних напрямки формування суспільно-необхідних якостей у людини: безпосередній вплив на особистість (через накази, особистий приклад, тиск групи тощо) і опосередкований (через створення відповідних умов, при яких людина поводиться у відповідності до запрограмованої поведінки). У вищих навчальних закладах повинні активно реалізовуватися обидва напрямки.

І, нарешті, останній елемент ланцюжка гарантії якості освіти – результат навчання. Такий результат може вимірюватися у об'єктивних та суб'єктивних показниках, які характеризують готовність випускника до професійної діяльності. Об'єктивний бік цієї готовності складає професійна компетентність, формування якої забезпечується навчальним процесом і постійно контролюється під час навчання завдяки використанню тестувань, заліків, іспитів тощо. Суб'єктивна, тобто психологічна, готовність до професійної діяльності визначається наявністю у випускника бажання працювати за обраною спеціальністю, постійно підтримуючи через систему безперервної освіти високий професійний рівень. Це означає, що навчально-виховний процес у ВНЗ має забезпечити професійну ідентифікацію кожного студента.

Отже, реальний механізм гарантії якості вищої освіти має включати:

- проектування, організацію та здійснення навчального процесу з урахуванням вимог та умов, які забезпечують якість освіти;
- систематичне проведення освітнього моніторингу і оцінку якості освіти студентів;
- розробку і реалізацію заходів по коректуванню організації, змісту,

форм, методів та методик навчального процесу з метою підвищення його якості.

І.О. Поліщук

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

Політична та соціальна реклама: спільні риси та відмінності

Сьогодні в Україні склалася ситуація, за якої спостерігається брак усталеної системи соціальних норм, недостатній рівень виховного впливу інститутів суспільства на особистість українського громадянина, маніпулювання суб'єктами виборчого процесу свідомістю вітчизняних виборців. За таких умов надзвичайно актуалізується компаративістський розгляд природи політичної та соціальної реклами.

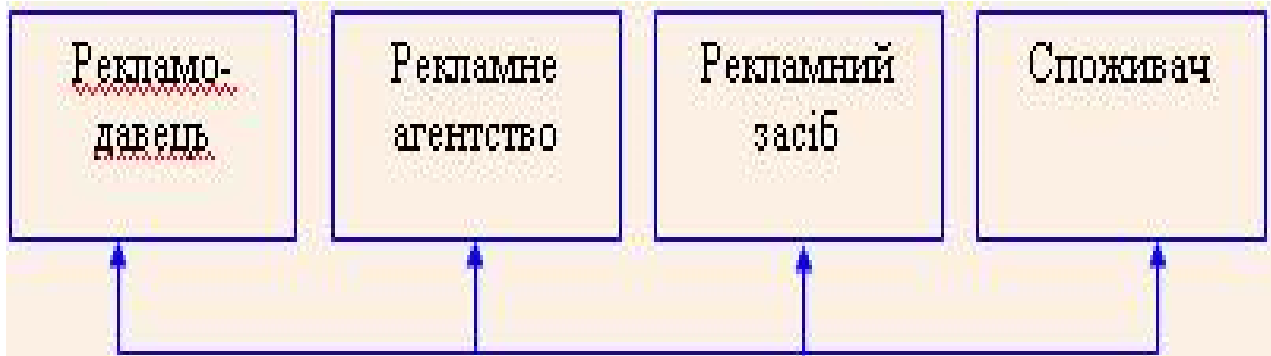

Рис. 1. Процес здійснення реклами.

Почнемо із спільного. Будь-який рекламний процес передбачає наступну схему здійснення.

Засіб розповсюдження реклами в рекламному процесі звичайно представлений газетою, журналом, радіо, каналом телебачення, видавництвом, спеціалізованою фірмою (наприклад, фірмою, яка розміщує зовнішню рекламу або здійснює поштове розсилання рекламних матеріалів) і т.п.

Четверта ланка в схемі – це споживач – людина, на яку спрямоване рекламне звернення, що представляє собою інформацію, оформлену художніми засобами (візуально) та словами (вербально) за допомогою різноманітних прийомів.

Політична реклама відрізняється від комерційної тільки одним – товаром, що рекламується, є людина. При цьому, як і у звичайній рекламі, в рекламі політичній на перший план виходять не загальні характеристики об'єкта, а його переваги для конкретних виборців. Політична партія має чітко

підкреслювати те, як ідеї її лідера поліпшать життя пересічних громадян. Отже, проблема влади цілком аналогічна проблемі продажу товару.

Політична реклама використовується політиками для переконання людей голосувати лише за них. Вона є важливою частиною політичного процесу в демократичних країнах, в тому числі і в Україні. Суто політична реклама має тенденцію концентруватися в більшій мірі на створенні образу політика, ніж на спірних питаннях, що є предметом суперництва кандидатів.

Політична реклама охоплює всі форми реклами від наклейок до телевізійних роликів. У більшості виборчих кампаній використовують комбінації різних форм політичної реклами, серед яких: *оголошення по радіо; наклейки; плакати; календарі; реклама по телебаченню.*

Таблиця 1. – Типологізація рекламних кампаній

Індикатор типологізації	Тип рекламної кампанії
Ціль	- підтримка певного товару або послуги - формування іміджу рекламного продукту
Територіальний масштаб	- міжнародні - національні - регіональні - локальні (місто, район)
Терміни проведення	- короткотермінові (менше 1 року) - довготермінові (більше 1 року)
Спрямованість	- цільові, спрямовані на конкретні сегменти ринку - загальної спрямованості (на широку громадськість)
Інтенсивність	- рівномірні - висхідні - низхідні

Закон України «Про рекламу» визначає, що *суспільна (або соціальна) реклама* – це інформація державних органів з питань здорового способу життя, охорони здоров'я, охорони природи, збереження енергоресурсів, профілактики правопорушень, соціального захисту та безпеки населення, яка не має комерційного характеру. Суспільна реклама передає повідомлення, яке пропагує певне позитивне явище, наприклад, відмову від тютюнопаління

чи припинення водіння автомобіля в стані сп'яніння. Як правило, місце і час для такої реклами в засобах масової інформації надається безкоштовно.

На відміну від соціальної сучасна політична реклама має такі особливості:

- товаром, що рекламується, є людина або певна соціальна філософія, а не продукт, послуга чи підприємство;
- тривалість політичної рекламної кампанії, як правило, обмежується точно визначеним часом;
- у політичній рекламі найгострішими проблемами є морально-етичні, бо успіх чи неуспіх політичної рекламної кампанії завжди має далекосяжні наслідки для великих груп людей, а іноді для всієї країни;
- створення іміджу політику або політичній партії є не заміником політики, а тільки додатком до неї;
- створення іміджу політику або політичній партії треба починати задовго до початку виборчої кампанії.

Зростання ролі політичної реклами потребувало розробки спеціальних передвиборчих технологій проведення рекламних кампаній. Як стверджують фахівці, використання таких кампаній не забезпечує абсолютної гарантії перемоги, але ігнорування обов'язково призводить до поразки.

М.П. Требін

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

Освіта в умовах глобалізації

Сьогоднішній світ неможливо уявити поза глобалізацією, яка представляє собою процес інтеграції людства в єдине ціле, характеризує нову епоху розвитку людства - епоху глобального світу. У понятті «глобалізація» відбивається реальна взаємозалежність світу, країн і народів один від одного. В умовах глобалізації знання дослідження стали відігравати визначальну роль для національних економік. Освіта виступає фактором сталого розвитку національної економіки та зростання її конкурентоспроможності, є основою модернізації, інновацій, індустріалізації. Від рівня розвитку системи освіти залежить якість трудових ресурсів, а, отже, виробництва, промисловості та стану економічного та соціального розвитку країни в цілому.

Глобалізаційні процеси мають особливості свого прояву в освітній сфері. Глобалізація освіти – це не просто сукупність безлічі національних освітніх просторів і систем, це особлива «мегасистема», в якій задаються і реалізуються цілі національної і світової освітньої політики, функціонують

специфічні зв'язки і стосунки між державами і їхніми освітніми системами, спрямованими на всебічне розширення можливостей розвитку особистості. У цих умовах сучасна освіта набуває нової якості і характеризується новими тенденціями. До числа останніх, на думку більшості вітчизняних і зарубіжних фахівців, відносяться гуманізація, диференціація, диверсифікація, комерціалізація, стандартизація, багатоваріантність, багаторівневність, фундаменталізація, інформатизація, індивідуалізація і безперервність.

У 1998 р. ЮНЕСКО скликала «Всесвітню конференцію з вищої освіти для XXI століття: підходи і практичні заходи», на якій були виділені наступні підходи до глобалізації освіти: справедливість доступу до вищої освіти незалежно від ознак раси, статі, мови і релігії, а також будь-яких економічних, культурних і соціальних відмінностей або фізичних вад; просування знань за допомогою наукових досліджень у галузях природничих, гуманітарних наук, мистецтва і поширення їх результатів, забезпечення відповідної збалансованості між фундаментальними і цільовими дослідженнями; довгострокова орієнтація на відповідність діяльності вищих навчальних закладів очікуванням суспільства; всебічне зміцнення співпраці освітньої сфери зі світом праці, здійснення аналізу та прогнозів суспільних потреб в інтересах професійної підготовки і перепідготовки протягом всього життя, що дозволяє систематично враховувати тенденції, що виникають у світі праці, а також у сферах науки, техніки і економіки; наявність у навчальних закладів потенціалу забезпечення широкого різноманіття можливостей у сфері освіти і підготовки кадрів для забезпечення рівності можливостей; новаторські підходи в сфері освіти, що дозволяють підготувати і виховати добре поінформованих і глибоко мотивованих громадян, здатних до критичного мислення, аналізу суспільної проблематики, пошуку і використання рішень проблем, що стоять перед суспільством, а також до того, щоб брати на себе соціальну відповідальність.

Основними проявами глобалізації сфери освіти є: виникнення глобального ринку освіти; поява освітніх транснаціональних корпорацій; інформатизація освіти; конвергенція, що припускає злиття і взаємопроникнення освітніх і суспільних систем; інтеграція; стандартизація як освітніх систем, так і культурних цінностей.

У сучасних умовах міжнародний ринок освітніх послуг являє собою важливу галузь світового господарства з мільярдним обсягом продажів і зростаючими експортом послуг, академічної мобільності студентів, викладачів і дослідників. Якщо обсяг світового ринку послуг тільки вищої

освіти в 2008 р. становив 100 млрд. дол. США, то, на думку експертів, до 2030 р. він може зрости в кілька разів і скласти 600-800 млрд. дол. США. За оцінками Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), зараз у світі близько 140 млн. студентів проходять навчання в 36 000 вищих навчальних закладах. За прогнозами експертів, через 10 років число студентів подвоїться в значній мірі в результаті збільшення числа тих, що здобувають вищу освіту в Азії і Європі. Під впливом процесів глобалізації кількість студентів, які обирають навчання поза межами своєї країни, продовжує зростати. Згідно з даними ОЕСР з 2000 по 2010 рр. кількість іноземців, що вступають до вузів за межами своєї країни, зросла з 2,1 до 4,1 млн. осіб. За прогнозами Інституту статистики ЮНЕСКО у 2025 р. чисельність іноземних студентів досягне 7,2 млн. осіб.

Більше половини всіх іноземних студентів навчаються в чотирьох провідних англomовних країнах: США, Великої Британії, Австралії та Канаді. Європа залишається регіоном, який приймає найбільше число іноземних студентів. Північна Америка приймає менше студентів в абсолютному відношенні, але займає перше місце за кількістю регіонів-постачальників, серед яких азіатські студенти складають майже дві третини. Азія взагалі очолює список регіонів, що направляють студентів за кордон для здобуття вищої освіти, і становить майже половину (43%) всіх іноземних студентів, які навчаються на території країн ОЕСР. Європа йде на другому місці (35%), за нею йдуть Африка (12%), Північна Америка (7%), Південна Америка (3%) і Азіатсько-Тихоокеанський регіон (1%). Незважаючи на те, що список країн-лідерів світової торгівлі освітніми послугами протягом останніх десятиліть практично не змінюється, існує тенденція до скорочення їх частки на ринку. Наприклад, у порівнянні з 2006 р. сьогодні частка США скоротилася на 1,6%, Великої Британії – на 1%, Німеччини – на 3,4%, Франції – на 2,6%. Одночасно з цим з'являються нові регіональні країни-лідери з навчання іноземних громадян: КНР (1,8%), Республіка Корея (1,5%), Малайзія (1,2%) і Сінгапур (1,2%).

Найбільшими постачальниками іноземних студентів є Китай, Індія і Республіка Корея. За даними Міністерства освіти КНР, загальна чисельність громадян країни, які отримали дипломи про вищу освіту, пройшли стажування або захистили дисертації за кордоном між 1978 і 2014 рр., склала 3,44 млн. осіб, досягнувши у 2014 р. 550 тис.тих, хто виїхав за кордон (при щорічному зростанні в 2007-2014 рр. на 20%). За прогнозами, в 2020 р. ця цифра зросте до 650 тис.осіб. Три чверті китайських студентів навчаються в п'яти країнах: США, Великої Британії, Австралії, Канаді та Японії.

Незважаючи на безліч існуючих програм студентського обміну, можливість здобуття вищої освіти в більш розвиненій системі освіти часто залежить від соціального і культурного становища людини в суспільстві. Чому підтвердження наша країна: за кордоном навчається всього лише близько 40 тис. українських студентів, так як 60% наших громадян, за даними ООН, проживає за межею бідності.

Зростає академічна мобільність викладачів. У провідних університетах світу, наприклад у Гарварді іноземці становлять 30% професорсько-викладацького складу, в Оксфорді – 36%, у Кембриджі – 33%. Активно залучаються іноземці до викладання і наукових досліджень у Китаї, зокрема, в Пекінському університеті викладачі-іноземці складають близько 7% професорсько-викладацького складу. Залучення іноземних фахівців сприяє розвитку конкурентних якостей вузу, до яких відносяться: розширення спектру пропонованих освітніх послуг за новими пріоритетним спеціальностями; створення і реалізація освітніх програм англійською мовою, які відповідають стандартам, визнаним у провідних університетах світу; адаптація базових освітніх технологій для нових умов через вдосконалення навчальних планів, створення інтегрованих навчальних курсів і спільних програм навчання; ведення активної наукової діяльності, розвиток нових наукових напрямів і підходів до проведення досліджень; зростання числа публікацій викладачів і співробітників вузів у провідних реферованих журналах; визнання вузу за кордоном; інтернаціоналізація вузу.

Для сучасного міжнародного ринку освітніх послуг характерні також такі тенденції, як: інтернаціоналізація вищої освіти та розвиток транскордонної освіти; посилення конкуренції і поява нових гравців на ринку міжнародної освіти; значне підвищення активності навчальних закладів; зміна низкою держав експортно-імпоротної політики в сфері освіти; формування регіональних ринків освітніх послуг; розробка нових стратегій експорту освітніх послуг; злиття академічних установ або приєднання окремих інститутів в якості факультетів університетів, створення освітніх кластерів; прискорене зростання міжнародних університетських мереж; підвищення ролі (і частки) консалтингу і тестування серед пропонованих освітніх послуг; розширення кола міжнародних і національних провайдерів, у тому числі за рахунок неосвітніх структур; підвищення уваги до якості наданих освітніх послуг з боку різних учасників ринку освітніх послуг; створення і розвиток мережевих структур, які об'єднують різних учасників ринку освітніх послуг; перехід від масового набору студентів до пошуку кращих і талановитих.

Керівництво України за роки незалежності, сповідуючи ідеологію клептократії, корупції і непотизму, проводило політику деіндустріалізації, депрофесіоналізації і деградації країни. Що відразу ж проявилось в економіці. Ми єдина країна в світі (!), в якій «зростання» ВВП за період з 1990 по 2015 рр. за даними Світового банку склало мінус 4 відсотки. Для порівняння зростання ВВП за цей же період в Екваторіальній Гвінеї склало 9760, в Китаї – 1665, Мозамбіку – 924, Кабо-Верде – 861%. Разом з нами, але вже з позитивною динамікою, такі країни, як Молдова (16%), Грузія (43%), ЦАР (63%), Зімбабве (63%), Таджикистан (89%). Коментарі зайві.

Ці ж негативні процеси ми спостерігаємо в сфері освіти. Україна рік за роком втрачає свої позиції на світовому ринку освітніх послуг, погіршується якість освіти. Мельбурнський Інститут прикладних економічних і соціальних досліджень з 2012 р. щорічно оприлюднює Рейтинг національних систем вищої освіти (Universitas 21 Ranking of National Higher Education Systems), що охоплює 50 країн світу. І якщо в 2012 р. Україна займала в ньому 25 позицію, набравши 58,6 балів зі 100, то в 2013 вже 35 (49,0), в 2014 – 42 (43,9), в 2015 – 41 (43,8) , в 2016 – 42 (42,1). А лідирують сьогодні в цьому рейтингу США(100), Швейцарія (87,2), Данія (84,8), Велика Британія (84,3) і Швеція (82,2 балів). Цей негативний тренд свідчить про те, що хід реформи освіти в нашій країні вступає в протиріччя зі світовими тенденціями освіти і все далі і далі штовхає Україну на периферію світової цивілізації. Ми стаємо не привабливими з точки зору надання освітніх послуг для світової спільноти. Сьогодні в Україні навчаються лише близько 55 тис. іноземних студентів, з них у 36 харківських вузах за станом на 1 січня 2017 р. – 19,6 тис. іноземців. Від навчання іноземних студентів країна отримує дохід близько 120 мільйонів євро на рік, Харківська область – близько 40 млн. євро. На тлі мільйонів студентів і мільярдних сум за освітні послуги це більш ніж скромно. В сучасних умовах важливо знайти певний баланс: з одного боку, інтегруватися в світовий освітній простір і стати привабливими для світової спільноти, а з другого – зберегти гідність власної системи, без якої неможливе існування національної культури.

В.А. Бойко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
**Евристичні можливості методу суб'єктивно рівних інтервалів
(methodofequal-appearingintervals) Л. Терстоуна при дослідженні
аттitudів студентів щодо вищої освіти**

З позиції феноменології соціальна реальність розглядається не як об'єктивні умови буття, а як знання людей щодо цих умов, які були набуті в процесі повсякденних взаємодій, робиться наголос на повсякденне знання, як результат актуального досвіду [2, с. 485]. Пізнання індивідом сутності того чи іншого об'єкта соціальної реальності здійснюється увзаємодії з іншими людьми. Відповідно, і ставлення до освіти з боку індивіда також є функцією соціальних взаємодій. Суб'єктивне ставлення до певного явища виникає в порівнянні (оцінці) його характеристик, опосередкованих свідомістю інших людей. Це можуть бути базові характеристики аттitudів щодо освіти, в яких репрезентується її значущість в соціальному житті суспільства. Базові характеристики можуть переломлюватися ізмінюватися в залежності від актуальної соціокультурної ситуації. У процесі «інтерсуб'єктивних взаємодій» (термін Е. Гуссерля) знання про конкретні характеристики освіти як суб'єктивної реальності редукується в систему значень і смислів. У міру їх усвідомлення у співвідношенні з потребами та інтересами, вони набувають ціннісну форму. Таким чином, диспозиції молодого покоління щодо освіти (значення, сенси, цінність) і визначають його практики.

Однією з методик спрямованих на дослідження аттitudів є запропонована Луї Терстоуном «methodofequal-appearingintervals» [1]. Методика була використана при проведенні дослідження на тему «Диспозиції студентської молоді щодо вищої освіти: на прикладі м. Дніпро» (2016 р., n=620). Його мета полягала у вивченні змістовних і кількісних характеристик аттitudів студентської молоді м. Дніпро щодо вищої освіти. Нагадаємо, що така шкала відповідає індивідуальним сприйняттям кожним респондентом значень деякої цілком об'єктивно існуючого ознаки.

На першому етапі експерти (експертами виступали студенти 3-го курсу ДНУ імені Олеся Гончара) сформуливали множину суджень, які, на їхню думку, розкривають змістовне наповнення аттitudа щодо вищої освіти. Після ранжування усіх суджень, на підставі медіанного значення і квартального розмаху, було побудовано лексичний континууму для 9-ти градаційної шкали вимірювання соціальної установки (див. рис. 1).

<i>Высшее образование – это пустая трата времени</i>	<i>Высшее образование отличается высоким уровнем коррупции</i>	<i>Высшее образование не является гарантией, для получения хорошей работы и зарплаты</i>	<i>Высшее образование – это способ получения диплома</i>	<i>Высшее образование – это возможность трудоустройства</i>	<i>Высшее образование – это возможность достичь определенного социального статуса</i>	<i>Высшее образование – это получение обширного комплекса знаний в определенной профессиональной области</i>	<i>Высшее образование – это возможность получения профессии мечты и карьерного роста</i>	<i>Высшее образование – это возможность самообразования и самореализации</i>
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Рис. 1. Лексичний континууму для 9-ти градаційної шкали вимірювання аттітуда щодо вищої освіти

Отриманні судження в опитувальному документі були представлені у вигляді дихотомічних питань, тобто студентам було запропоновано висловити згоду чи незгоду з цими судженнями (див. рис. 2). Найбільш популярними виявилися думки, що вища освіта потрібна лише задля отримання диплому (90,5%) і не є запорукою отримання гарної роботи з високою заробітною платнею (81,0%). 79,4% респондентів вважають, що вища освіта сприяє отриманню великого комплексу знань у певній професійній галузі.

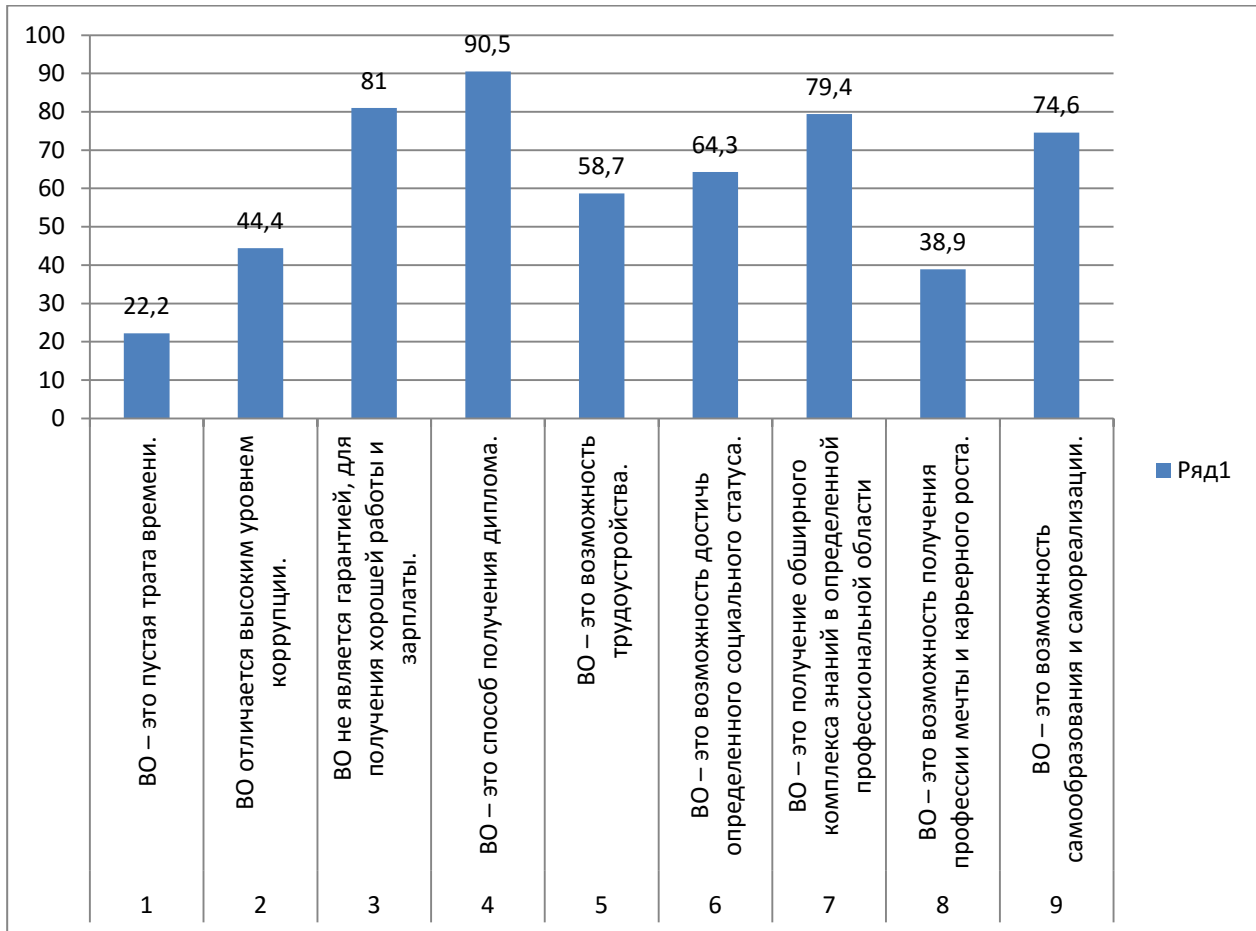

Рис. 2. Результати вимірювання за лексичним континуумом для 9-ти градаційної шкали вимірювання аттїтюда щодо вищої освіти

Згідно із зазначеною методологією кількісна характеристика аттїтюда вимірюється за допомогою медіанного значення серед тих суджень (градацій шкали), які обирали респонденти на лексичному континуумі, а узагальнена характеристика (значення для групи) – M_e медіанних значень кожного респондента.

На підставі отриманих даних ми визначили, що і $M_e = 4$ і $M_o = 4$ т.т. домінуюча установка на вищу освіту – це отримання диплому.

Література:

1. Толстова Ю.Н. Метод Терстоуна измерения установки // Измерение в социологии. Москва : КДУ, 2007. – С. 43-66.
2. Шюц А. Формирование понятия и теории в общественных науках // Американская социологическая мысль: Тексты / под ред. В.И. Добренкова. – Москва : Изд-во МГУ, 1994. – С. 481-496.

Ю.В. Борисова

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Індивідуально-психологічні аспекти адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у ВУЗі

Процес адаптації першокурсників до умов навчання в виші розгортається на різних рівнях. На внутрішньоособистому рівні відбувається узгодження попередньо сформованих в молодій людині уявлень щодо статусу студента, відповідного рольового репертуару, з реальними атрибутами нового статусу. Успішність даного процесу залежить від індивідуальних психофізіологічних особливостей і особистісних рис і якостей адаптанта (потенціал соматичного і психологічного здоров'я, рівень когнітивного розвитку і емоційного інтелекту, впевненість в собі, інтелектуальна гнучкість, вольові якості та інші) та від його системи цінностей, світогляду, життєвої позиції, наявності успішного досвіду зміни оточення. Ресурси психофізіологічного пристосування до нових соціальних умов, середовища спілкування, режиму праці і відпочинку визначають індивідуальну здатність протистояти стресам, ситуаціям невизначеності, можливим розумовим і фізичним перевантаженням. Адаптація на психофізіологічному рівні відбувається залежно від рівня сформованості вчорашніх учнів навичок раціональної організації праці і відпочинку.

Зрілість інтелектуальної і моральної сфери і здатність до ефективного емоційного і поведінкового самоконтролю забезпечують цілісне і адекватне сприйняття нових ситуацій, вибір поведінкової моделі відповідно до контексту. Гнучкість полягає в можливості когнітивної реструктуризації, перегляду сформованих раніш та неефективних в новому контексті перцептивних і поведінкових моделей. Людина почуватиметься в нових умовах тим комфортніше, чим в більшому ступені справджуються її нормативні очікування; можливим і навіть бажаним є часткове їх коригування з врахуванням змінених умов. Водночас, потреба у збереженні ядра особистісної ідентичності, цілісності «Я», а також внутрішні моральні імперативи визначають межі можливих змін. Для студентів-першокурсників особливе значення в формуванні внутрішніх настанов на ефективне виконання відповідної рольової поведінки відіграє стійкість мотивації щодо обраної діяльності як самодостатньої або в зв'язку з досягненням інших життєвих і професійних цілей.

Найбільш надійними критеріями адаптованості, в тому числі до умов навчання, можна вважати, за думкою фахівців, поєднання високих

показників ефективності діяльності із задоволеністю від отриманого результату [1]. В свою чергу, вже досягнуті в навчанні результати і поточна успішність стимулюватимуть пізнавальну активність і зацікавленість студента, впливаючи на рівень його психоемоційного благополуччя в нових умовах. Йдеться про специфічний соціальний комфорт, який сприяє розвитку оптимістичного світогляду людини та у цілому впливає на задовільний стан її морального здоров'я, що певним чином зумовлює задовільний стан здоров'я психічного [2]. Чинниками нових навчальних і наукових досягнень виступатимуть й такі індивідуальні характеристики адаптанта, як рівень культури розумової праці, навички дослідницької роботи, ерудованість.

Питання обґрунтованості навчальних вимог, об'єктивності критеріїв оцінювання знань, їх відносна узгодженість за різними дисциплінами підготовки також незмінно хвилюють студентів, впливаючи на готовність психологічного прийняття кожним з них нової ситуації, та, безумовно, на результати й темпи адаптаційного процесу.

Література:

1. Багачкина Н.А. Учет индивидуальных стилей обучения студентов как основа успешной адаптации при организации учебной деятельности / Н.А.Багачкина // *Вопр. биологии, экологии и методики обучения: Сб. науч. статей.* – Саратов: Изд-тво Сарат. пед. ин-та, 2000. – Вып.3. – С.108-110.
2. Осетрова О.О. Феномен соціальної адаптації: психоаналітичний ключ дослідження / О.О.Осетрова // *MaterialyVIIМеждународниведеcko-praktickaconference “Vedaatechnologie: krokdbudoucnosti – 2011” (27.02.2011 – 05.03.2011).* – Praga: EducationandScience, 2011. – Dil. 12. – S. 45-51.

В.Д. Воднік

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого (м. Харків)
Викладання соціології в юридичному ВУЗі*

Трансформація суспільних відносин у країні потребує вдосконалення правового регулювання. В зв'язку з цим зростає роль досліджень, які дають змогу охопити право в цілому, побачити його як частину соціального цілісного. Досягненню цих цілей і служить, зокрема, соціологія, соціологія права – напрям досліджень, який останнім часом є достатньо поширеним.

Викладання курсів соціології і соціології права в юридичному вузі висуває деякі нові завдання (вимоги) у взаємовідносинах між правознавством і соціологією права.

Прогалини соціологічної освіти студентів юридичних вузів і факультетів не заповнюються курсом теорії держави і права, так само, як і курсами галузевих юридичних наук, які висвітлюють свій предмет переважно з

формально-логічних, юридико-догматичних позицій. Аналіз правових явищ і процесів обмежується сферою «чистого» права, тобто розкриваються структура і зміст правотворчості, діючих норм права, процесів їх тлумачення, правозастосування і реалізації, державного примусу, який застосовується до порушників норм права, тоді як соціальний аспект механізму правового регулювання залишається за межами предметів навчальних курсів.

Внесок юридичної науки до комплексних досліджень проблем суспільного життя багато в чому залежить від того, якою мірою вивчена соціальна обумовленість і ефективність права, розкритий соціальний механізм правового регулювання. Тільки за цієї умови є можливим обґрунтований вибір тих соціальних інтересів, фактів, норм і відносин, які можна санкціонувати юридичним законом, лише тоді і з'являється основа для визначення найбільш ефективних засобів впливу. Однак галузеві юридичні науки все ще переживають труднощі при такій оцінці, а загальна теорія права може дати тільки принципові орієнтири, які необхідні, але не достатні для юридичного розв'язання конкретних соціальних проблем. Заповнити цей вакуум – завдання соціології права. Наприклад, організація на науковій основі правотворчої діяльності держави, яка відповідала б інтересам широких мас. А для цього слід мати у своєму розпорядженні теоретичні знання, які дозволяли б передбачити наслідки правових приписів, які проєктуються. Підстави для такого передбачення і дає соціологія права.

Юриста можна назвати практикуючим соціологом, його праця пов'язана з соціальними (правовими) відносинами між людьми, з діяльністю інститутів соціалізації або соціального контролю. Тому для юриста надто важливо як знання об'єктивних закономірностей, діючих у суспільстві й у відносинах між людьми, так і розуміння того, що право є засобом соціального регулювання, яке слід використовувати дуже обережно. Вивчення соціології допоможе подолати синдром «юридичного ідеалізму», при якому першою реакцією на будь-яку соціальну проблему, що виникла, стає намір прийняти новий закон.

Не маючи достатніх знань і навичок соціологічного аналізу права, його дій, юристи не надають серйозного значення соціології діючого права і не враховують належним чином соціально-правові чинники у законотворчій, правозастосовній діяльності, що негативно відбивається на усіх стадіях правового регулювання, й особливо на стадії підготовки і прийняття законів. Без опори на повні і достовірні знання про соціально-правові умови дії норм права, про чинники, які перешкоджають позитивній дії норм права й які слід нейтралізувати за допомогою відповідних правових засобів, законодавець

часто проектує і приймає норми, неефективність яких виявляється відразу після їх вступу в силу. Й однією з причин цього є те, що система соціологічної освіти у нашій країні запроваджена зовсім недавно.

Юрист, економіст, інженер, агроном та інші не будуть соціологами, але їх майбутня праця, тим більше в умовах трансформації суспільних відносин, ринкової економіки, постійно буде виводити їх на такі ситуації власно професійної діяльності розв'язання яких поза або без соціологічного аналізу, соціологічного матеріалу буде просто неможливо. У суспільстві зростає потреба у по-справжньому науковому знанні, попит на самостійно мислячих й ініціативних спеціалістів, здатних критично оцінювати реальність і знаходити шляхи розв'язання життєвих протиріч. Ці завдання може вирішити вивчення соціології та соціології права. Викладання соціології права необхідно вести у тісному зв'язку з правознавством, з осмисленням соціально-правових явищ і процесів сучасності, але при цьому не повинна втрачатися соціологічна специфіка предмету.

У задачу соціології права входить дослідження права як важливого елемента соціальної системи, його взаємодії з іншими соціальними структурами, тобто з'ясування, зокрема, того, як, з одного боку, у суспільстві виникає і визріває соціальна потреба у правовому регулюванні тих чи інших суспільних відносин і як у процесі такого регулювання відбиваються особистісні, групові й суспільні інтереси, а з другого – як здійснюються соціальні функції права, яким чином і наскільки ефективно під впливом права у суспільстві відбуваються ті чи інші соціальні зміни. Викладання соціології права забезпечує приріст теоретичних знань, уявлень про право, його функціонування та розвиток, а також про методологічні засади соціологічного дослідження. Розкриваючи конкретні закономірності взаємодії суспільства та права, соціологічна теорія виконує функцію безпосередньої методології емпіричних досліджень права.

Вивчення соціології права переслідує наступні основні цілі:

1. Озброїти студентів науковими уявленнями про соціальну дію права, механізми і процеси його втілення у конкретних правовідносинах, соціальних чинниках, які найбільш активно впливають на реалізацію сучасного права. Найважливішим завданням курсу є також розкриття соціально-психологічних механізмів прийняття юридично значущих рішень особою, як приватною, так і службовою особою.

2. Ознайомити студентів із сучасними методами збирання і вивчення соціально-правової інформації, що використовується як вченими-юристами, так і практичними працівниками при вивченні ефективності дії окремих норм

права, узагальненні судової, арбітражної та іншої юридичної практики правоохоронних і правозастосовуючих органів.

3. Навчити навичкам самостійного проведення студентами соціально-правових досліджень, у тому числі умінню на професійному рівні складати програму соціально-правового дослідження, підготувати форми дослідження, провести соціологічне спостереження й узагальнити одержані результати.

Зміст курсів соціології і соціології права, особливості їх структурної будови обумовлюють вибір конкретних засобів, прийомів і форм викладання. Але разом з тим це не означає, що необхідні якісь особливі форми учбової діяльності. Мова йде про те, щоб в умовах організаційних форм навчального процесу (лекції, семінарські заняття, самостійна робота студентів, консультації, заліки, іспити), що вже склалися, застосовувати ті прийоми і методи навчання, які у найбільшій мірі відбивають специфіку даних учбових предметів, особливості засвоєння них студентами. Головні зусилля повинні бути спрямовані на те, щоб: а) зацікавити студентів змістом занять, постановкою й обговоренням проблемних питань, безпосередньо пов'язаних з їх перспективними професійними інтересами; б) захопити різноманітними формами занять, які безпосередньо включають кожного у самостійний творчий пошук; в) максимально використовувати елементи творчого змагання, конкурсності у праці над учбово-практичними завданнями.

У процесі вивчення навчальних дисциплін «Соціологія» та «Соціологія права» у студентів формується системне розуміння механізму ціннісно-нормативної регуляції суспільних відносин з позицій сучасного рівня розвитку соціологічної науки, а також здатність аналізувати тенденції розвитку системи соціальних норм, у тому числі і правових, в умовах становлення та розвитку в Україні інформаційного суспільства, уміння прогнозувати вплив соціально-політичних та соціально-правових чинників на динаміку правових норм, розуміння принципів використання та володіння основними соціологічними методами аналізу правових явищ.

О.В. Гилюн

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Студентська молодь про співпрацю з людьми старшого покоління у сфері дозвілля

Існує думка, що молодь, зокрема студентська, визначає перспективу розвитку суспільства. Дійсно, стан та майбутній розвиток соціуму в значній мірі залежать від того, які риси молодих людей формуються в процесі їх соціалізації. З іншого боку, духовне, моральне та професійне становлення підростаючого покоління знаходиться під впливом цілої низки чинників, сила і характер дії яких є різними та постійно змінюються.

У період суспільних криз та соціальних трансформацій молодь особливо активно заперечує застарілий соціальний досвід та формує свою культуру, свої цінності, інтереси і стилі життя, які відрізняються від культурних зразків попередніх поколінь.

Цей процес має позитивний, прогресивний характер, але супроводжується він і певними негативними проявами. В суспільстві знецінюються культурно-історичні традиції, порушується єдність поколінь. Взаєморозуміння між молоддю та людьми старшого віку за таких умов погіршується, а формування відповідних стереотипів ще більше ускладнює взаємодію та взаємовплив між поколіннями, що не сприяє консолідації суспільства, ускладнює його реформування.

За цих умов виявлення особливостей інтересів молоді та людей старшого віку, встановлення сфер, де ці інтереси перетинаються та не перетинаються, є актуальним завданням.

Соціологічне дослідження під назвою «Енергія поколінь», мета якого полягала в виявленні спільних інтересів молоді та людей пенсійного віку для налагодження інтеграційних процесів між поколіннями, здійснювалось в місті Дніпрі у жовтні-листопаді 2016 року. Його авторами стали учасники проекту «Локальні лідери для розвитку Дніпропетровщини», що реалізується Радою молодих учених м. Дніпра при сприянні «Фундації розвитку Свентохловіце» (Республіка Польща) та «Польсько-американського фонду Свободи» в рамках програми «RІTA: Зміни в регіони».

З використанням цільової вибірки було опитано 120 людей пенсійного віку та 160 представників молодого покоління м. Дніпра. Відбір респондентів у цільові вікові групи для дослідження здійснювався серед учасників таких масових культурних заходів міста, як «Зустріч поколінь – Посиденьки» (22.10.2016р.) та «Ніч науки» (10.11.2016р.), а також серед викладачів та

студентів Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, ВНЗ «Національний гірничий університет», Дніпропетровського аграрно-економічного університету, Дніпропетровського технікуму електрозварювання імені Патона. У вибірккову сукупність увійшли свого роду реальні і потенційні активісти своїх середовищ.

Дослідження показало, що більшість опитаної молоді виявила зацікавленість у співпраці з людьми старшого покоління щодо обміну знаннями, вміннями та набутим досвідом (69%). Не виявив такої зацікавленості тільки кожен десятий респондент. Кожен п'ятий не зміг визначитись з відповіддю на питання, чи зацікавлений він у співпраці з людьми старшого покоління, чи ні. Серед дівчат відсоток тих, хто зацікавлений у співпраці з людьми старшого покоління щодо обміну знаннями, вміннями та набутим досвідом, дещо вищий, ніж серед юнаків.

У дослідженні ми спробували встановити, з чим співпраця молоді та людей старшого віку у сфері вільного часу може бути пов'язаною? Виявилось, що найчастіше інтереси молоді та старшого покоління перетинаються в питаннях сімейних цінностей і традицій. Таку думку відзначив кожен другий молодий респондент. Серед дівчат цей показник виявився значно вищим (66%), ніж серед юнаків (37%).

Дещо менша кількість молоді пов'язує таке співробітництво з історією, краєзнавством (32%), а також з музикою, танцями, театром (29%). Вісімнадцять відсотків опитаної молоді в громадській роботі вбачають поле їхнього співробітництва з людьми поважного віку. Співробітництво молоді та людей старшого віку опитані студенти пов'язують також з технічною творчістю, прикладною художньою творчістю, з домоводством, використанням Інтернету, з волонтерської діяльністю.

Найчастіше інтереси молоді та старшого покоління перетинаються в питаннях сімейних цінностей, традицій, історії, краєзнавства. Важливими, але недооціненими напрямками співробітництва молоді та людей старшого віку є громадська робота, використання Інтернету, прикладна і технічна творчість, домоводство, волонтерська діяльність.

На завершення відзначимо, що система нових суспільних відносин в українському суспільстві вимагає серйозних коректив в цілях, змісті та організації культурно-дозвілєвої діяльності, яка відбувається в інституціональних і не інституціональних формах. Ці корективи повинні ґрунтуватися на основі систематичних досліджень характеру цінностей та інтересів людей різних поколінь. З урахуванням результатів таких досліджень слід модернізувати напрямки та методи роботи соціальних та

дозвіллевих центрів, створювати нові гуртки, школи, студії, клуби за інтересами із активним залученням до співпраці молоді та людей старшого віку.

Для подальшої роботи у напрямку суспільної інтеграції між поколіннями необхідно активізувати співпрацю державних органів влади з інститутами громадянського суспільства та волонтерськими організаціями по проведенню відповідних спільних заходів з залученням молоді та людей поважного віку, ширше висвітлювати в засобах масової інформації позитивний досвід такої роботи.

О.З. Гудзенко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Академічна культура університету в умовах макдональдизації освіти

В умовах кардинальних змін, які відбуваються сьогодні на всіх рівнях організації українського суспільства, актуалізується проблема відповідності трансформації особистісних характеристик темпам і характеру соціокультурних та інституційних перетворень. Тим більш, що соціокультурна ситуація в Україні сьогодні може бути представлена як результуюча різноманітних культурних впливів і тяжінь, що породжує як соціальну, так і внутрішньоособову напруженість.

Українське суспільство, поєднуючи в собі риси традиційної, радянської, модерної і постмодерної культури вимагає від особистості формування певних моделей сприйняття сьогоденних реалій життя. Подібна різноманітність соціокультурних контекстів в українському суспільстві обумовлена тим, що воно знаходиться в точці активної соціодинаміки, тобто перебуває в ситуації інтенсивних базових змін, які породжують специфічну реакцію соціальних акторів на них. Суспільство стає більш динамічним, непередбачуваним і людині, щоб успішно діяти у ньому, необхідно проявляти максимальну активність та незалежність, використовуючи для цього інтерпретаційні схеми, які склались в доволі різних смислових просторах. Саме цьому проблематика дослідження змісту та зміни ціннісних орієнтацій має велике значення для аналізу соціокультурних процесів в суспільстві.

Сучасна соціокультурна трансформація українського суспільства характеризується суттєвими змінами у всіх сферах життєдіяльності особистості і неминуче репрезентується на структурі домінуючих ціннісних орієнтацій та повсякденних практик населення. Не є винятком і сфера вищої

освіти. Глобалізаційні процеси впливають на формування світового ринку освітніх послуг, вищої освіти «без кордонів», активізацію різних форм інтелектуальної комунікації та академічної мобільності. Проникнення організаційно-економічних цінностей в систему вищої освіти спричинило певні зміни в академічній культурі. Цілком правомірним є теза про те, що ціннісні орієнтації студентів є невід'ємною складовою академічної культури.

Новий образ університету, присутній в роботах Д. Бела, О. Тофлера, А. Турена, розглядається як основний соціальний інститут, культура якого стає основою не тільки його внутрішнього простору, а й зовнішнього соціокультурного контексту суспільства. Домінування культурної сфери в академічному просторі неминуче знайшло своє відображення в соціологічному дискурсі. Так, сучасна соціологічна наука акцентує увагу не тільки на проблемах реформування вищої освіти і функціонування академічної мобільності, а й на культурі академічного простору. Трансформаційні зміни академічної культури в умовах глобалізації настільки різноманітні, що потребують детального та всебічного міждисциплінарного розгляду. З позиції соціології академічна культура стає об'єктом дослідження як елемент репрезентативного соціокультурного стану сучасного суспільства.

Концепт «академічна культура» розглядається з різних позицій: від співвідношення з організаційною культурою до ролі вищої освіти в умовах інформаційного суспільства. Академічну культуру прийнято приймати як сукупність норм і цінностей освітньої та наукової діяльності університету. До традиційно академічних цінностей прийнято відносити критичне мислення, академічну (інтелектуальну) свободу, відданість інтересам справжнього знання, визнання науковим співтовариством, публікації в авторитетних виданнях, ідея автономії університету і т.д. Ці цінності притаманні не окремим націям і регіонам, вони мають універсальний характер.

Український професор Г.Ф.Хоружий визначає академічну культуру як сукупність способів і методів діяльності університетської спільноти, її системна інтегрована якість, що відбиває досягнутий рівень розвитку. Вона виступає як сукупність соціальних норм і цінностей, що генетично не успадковуються, а сформувалися історично і притаманні конкретній суспільній системі [1]. Російські дослідники І.В.Налетова, А.В.Прохоров розглядають академічну культуру як ідею університету, традиційно інтегруючи знання, культуру та науку. Детально розглядаючи трансформаційні зміни академічної культури, вчені визначають її історично обумовлений характер. У кожний соціально-історичний період академічна культура відповідає моделі університету – середньовічна, класична, масова,

глобальна (культура академічного капіталізму) [2].

Для визначення основних трансформаційних змін в системі вищої освіти почав широко застосовуватись термін «академічний капіталізм». Термін «академічний капіталізм» був запропонований Ш. Слотером та Л. Леслі в роботі «Academic Capitalism: Politics, Policies, and the Entrepreneurial University» (1997 р.). Автори роботи визначають його як політику вищої освіти, направлену на трансформацію університету від центру ліберальних мистецтв до підприємницької периферії, де наукові дослідження проводяться виключно з комерційними цілями [3].

Ідеологія «академічного капіталізму» трансформує основу сучасної академічної культури – її цінності. Як результат інституційних процесів в системі вищої освіти академічний капіталізм призводить до трансформації традиційної моделі університетської професійної діяльності і академічної культури, яка все більше визначається як частина організаційної та корпоративної культури. Університети все більше функціонують як елементи ринкової структури. В університетське життя проникають цінності досяжницької культури, орієнтовані на досягнення високого статусу, визнання та успіх. Таким чином, можемо зауважити, що основою академічної культури є саме система цінностей, яка репрезентує наявний стан функціонування науки та культури в цілому.

Класичний університет, як інстанція соціалізації, має потенціал науковості. В його рамках здійснюється не тільки передача знань, а й закладаються основи наукового (критичного) мислення і сприйняття дійсності, передається особливе усвідомлення реальності. Однією із основних функцій університету є підготовка таких кадрів, які могли б працювати в академічних областях або стати інтелектуалами в широкому сенсі.

У даний час, у зв'язку з поширенням процесів макдональдизації вищої освіти, важливо відповісти на питання про те, наскільки цінним для суспільства продовжує залишатися ідеал освіти через науку, або необхідна тільки прагматична орієнтація вищих навчальних закладів на досягнення специфічних професійних навичок. У зв'язку з цим, виникає й інша проблема суспільства – наскільки необхідно зараз легітимізувати і підтримувати привілеї класичних університетів серед інших освітніх стратегій і напрямків.

Література:

1. Хоружий Г.Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти / Г.Ф. Хоружий. – Тернопіль: Навч. кн. – Богдан, 2012. – 320 с.
2. Налетова И.В. Академическая культура как идея университета / И.В. Налетова, А.В. Прохоров // Исторические, философские, политические и юридические науки,

культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 12, ч.1. – С.137-141.

3. Налетова И.В. Трансформация ценностей академической культуры в условиях глобализации [Электронный ресурс] / И.В. Налетова, А.В. Прохоров // Аналитика культурологии. – 2009. – № 15. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/transformatsiya-tsennostey-akademicheskoy-kultury-v-usloviyah-globalizatsii>.

І.М. Ковальська-Павелко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**Історична пам'ять у структурі компетентності з історії та культури
України**

За новим освітньо-науковим законодавством в Україні передбачається розробити найближчим часом стандарти освітньої діяльності, які мають містити перелік компетентностей випускника. При цьому компетентність визначається як динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність іє результатом навчання на певному рівні вищої освіти. Однією із важливих компетентностей фахівця з вищою освітою, незалежно від його професійної спрямованості, є комплекс знань та умінь з історії та культури України.

Можна запропонувати сформулювати цю загальну компетентність таким чином: усвідомлення культурного розмаїття суспільств та викликів взаємодії в міжкультурному контексті. У категоріях результатів навчання цю компетентність можна забезпечити двома позиціями, які узгоджуються із знанням та умінями як дескрипторів Національної рамки кваліфікацій (див.: [2]). Як знання програмний результат навчання можна сформулювати таким чином: усвідомлювати культурне розмаїття суспільств та викликів взаємодії в міжкультурному контексті, а як уміння – визначати періоди, закономірності формування та розвитку соціально-політичних та культуротвірних процесів в Україні, цивілізаційні ознаки, особливості сучасного соціально-політичного розвитку українського суспільства та його перспективу.

У контексті сформульованих програмних результатів навчання ключовим стає питання про те, що саме може сприяти примиренню історичної пам'яті і стати консолідуючим чинником пошуку спільнотою її ідентичності. Останнім часом в Україні склалася інтелектуальна ситуація, згідно з якою в поле суспільної уваги потрапляють переважно ті події і факти, які мають роз'єднувальний потенціал. У суспільстві точаться гострі

дискусії саме навколо таких трагічних сторінок української історії, як Голодомор, репресії, депортації, Друга світова війна, національно-визвольний рух, який так і не виборив незалежності, Україна – жертва комуністичного і нацистського терору і т.п., тоді як сучасний момент вимагає від істориків і творців історичної пам'яті наголошування на прикладах історичного минулого, що з'єднують суспільство. На думку українського історика І. Симоненка, «необхідно обирати компромісні стратегії репрезентації минулого, акцентувати увагу на темах, які сприяють примиренню історичної пам'яті суспільства» [3, с. 55]. Тобто потрібно акцентувати увагу не лише на втратах України і українського народу, а на досягненнях і позитивних моментах української історії. Наприклад, як зазначає той же І. Симоненко (див.: [3]), розкривати і популяризувати історичні сюжети, в яких на перше місце висувуються загальнолюдські, гуманістичні аспекти, порушуються питання соціальної справедливості, громадської рівності й верховенства закону, які сприятимуть подоланню дуалізму історичної пам'яті. Тобто віктимізація історії – це далеко не кращий підхід до відтворення минулого.

Продуктивним є позиція О. Готри, яка вважає, що «потрібно відмовитися від спроб сформуванню єдиної версії історичної пам'яті. Головне – це історична правда, яка досліджена на історичних джерелах. Місія історії – це її уроки, історія як рушійна сила. В умовах інформаційної війни потрібно відмовитися від спекулювання історією через маніпуляцію свідомості. Україна єдина, її розділяють лише історичні міфи. Завдання історичної пам'яті перейти від змагання та війни міфів до розгляду різних інтерпретацій подій. Відмова від фальсифікацій, боротьби з маніпуляціями – актуальні вимоги до історичної пам'яті. Людина ХХІ ст. цікавиться своєю історією, наше завдання допомогти опираючись на історичну пам'ять будувати прогресивне майбутнє» [1, с. 151-152].

Разом з тим, конче потрібно, щоб продукування історичної пам'яті відбувалося в націоцентричному ключі. Тобто викладання історії для неісторичних спеціальностей має бути спрямоване на формування у молоді націоцентричного розуміння власної історії, її самобутності та безперервності. Адже історія України впродовж століть подавалася як частина загальноімперських історій Російської й Австро-Угорської імперій, СРСР. Тому вкрай важливо, щоб усі верстви та вікові групи суспільства усвідомлювали важливість саме «націоналізації» історичної пам'яті, коли йдеться про демократичний шлях розвитку України. Крім того, у просвітницькій діяльності освітнього закладу, держави в цілому, мають

широко використовуватись комеморативні практики: державні свята, паради, урочисті відвідання керівниками держави ювілейних свят на історичних місцях, формування місць пам'яті, вшанування видатних діячів – все це також активно сприяє процесам вкорінення історичної свідомості громадян. Не варто забувати і про патріотичне виховання молоді.

Таким чином, історична пам'ять є міцний канал передачі історичного досвіду і чинник формування національної ідентичності. Це дійсно ефективний важіль, але лише за умови наявності у суспільстві загальноприйнятого проекту майбутнього й консенсусу щодо основоположних цінностей. Коли ж у суспільстві гостро зіштовхуються різноспрямовані інтереси і вирують навколо них політичні пристрасті, історична пам'ять здатна перетворитися на небезпечне знаряддя маніпулювання масовою свідомістю. Тому постає надзвичайно важлива проблема відповідальності історика за ті «образи минулого», які він пропонує студентській аудиторії.

Література:

1. Готра О. Історична пам'ять як чинник формування ідентичності / О. Готра // INTERMARUM: історія, політика, культура. – 2015. – Вип. 2. – С. 143-155.
2. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>.
3. Симоненко І. Особливості структури історичної пам'яті Українського народу та шляхи формування національного історичного нарративу / І. Симоненко // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1 (10). – С. 51-61.

Н.Г. Комих

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Методи візуальної соціології в дослідженні молодіжної проблематики

Візуальне є невід'ємною частиною життя сучасної людини, наповнюючи як її повсякденність, дозвілля, так і професійну сферу. Часом повільно та непомітно, візуальний культурний фон набуває визначального значення у картинах соціальної реальності, на які спирається людина у всіх життєвих практиках.

Збільшуються візуальні образи оточуючого людину середовища, урізноманітнюються практики конструювання та споживання «візуального». П.Штомпка визначає декілька соціальних процесів, що пришвидшили збільшення візуальних образів в сучасній культурі. А саме, цивілізаційний та технічний розвиток, урбанізація, комерціалізація та поява суспільства споживання. Таким чином, «візуальність» є базовим модусом сучасної

соціальності, культури, загальним принципом їх форм та структурних елементів.

Фіксація науковцями феномену «візуальності» та його проявів в сучасному суспільстві і спричинила появу візуальної соціології як простору соціологічних наукових пошуків.

Візуальна соціологія – це галузь соціологічного знання, предметом якої є «візуальне» у різноманітних його проявах, об'єктом – візуальні артефакти, що фіксують мінливу соціальну реальність у її різноманітних візуальних проявах. Інституалізація візуальної соціології, на нашу думку, свідчить про те, що це проект постмодерного знання. Він передбачає: використання в процесі пізнання постнекласичної теорії, міждисциплінарність підходів та універсальність методів, різноманітність предметно-об'єктної сфери.

Як напрям, візуальна соціологія перебуває в процесі саморефлексії, усвідомленні свого місця в полі соціології. Наукова дискусія між суб'єктами поля соціології розгортається за наступними напрямками: методологічний – стосується методологічних засад візуальної соціології; предметно-об'єктний – спрямований на виокремлення предметно-об'єктної специфіки візуальної соціології, узгодженого словника категорій та понять дисципліни; методичний – структурування соціологічних методів візуального дослідження та напрацювання методів візуального дослідження соціологічних даних.

Стосовно методичного дискурсу є певне стає розуміння методів візуального дослідження та візуальних методів соціологічного дослідження. Якщо мова йде про отримання соціологічної інформації про візуальний феномен, то ми означуємо це, як методи соціології візуального. Найбільш розповсюджений метод, що входить до цієї групи – це якісний контент-аналіз візуальних даних.

Якщо візуальний матеріал є носієм інформації про соціальну проблему або інструмент дослідження, то варто говорити про методи візуальної соціології. Методи цієї групи – це кількісний контент-аналіз, візуальна анкета, інтерв'ю.

Але, на нашу думку, поза увагою у такому випадку залишаються практики фіксації візуальних артефактів, тому пропонуємо ще додати методи збору візуальних даних, де найбільш поширеними є відеозйомка, за допомогою камери спостереження, фотозйомка. Є проблема, що пов'язана з неможливістю віднести до першої чи другої групи методу, наприклад, спостереження. Таким чином, представлені методи складають велику групу, яку ми пропонуємо називати візуальні інструменти дослідження, що

відкриває значну перспективу для візуальної соціології у застосовуванні комбінованих (мікс-методів). Обрання того чи іншого методу є прерогативою дослідника в залежності від мети та завдань наукового пошуку.

Слід зазначити, що методологія мікс-методів є найменш розробленою та потребує подальших наукових апробацій. В цьому аспекті перспективним полем дослідження є проблематика пов'язана з молоддю, як соціально значимою групою суспільства та «молодістю» як культурним кодом сьогодення. З позицій конструктивістської парадигми, ми зазначаємо, що візуальне середовище репрезентує певні образи, знаки і коди, що конструюють з одного боку наші знання та уявлення про феномен, соціальну реальність, з іншого вони створюються на основі уявлень суб'єктів про змісти, структури соціальної реальності.

Ми пропонуємо застосувати метод контент-аналізу у кількісно-якісній його інтерпретації. В даному випадку, застосування цього методу надасть можливість дослідити «молодість» як культурний код, що репрезентує оточуюче середовище та використати візуальний матеріал як носій зображення соціальної проблеми, а саме візуальні зображення у міському середовищі, розміщені в центральній частині міста Дніпро. Якісна складова контент-аналізу дозволяє здійснити глибинний аналіз візуальних даних, де вони є первинними, характеризують візуальний образ за набором символів, означень, кодів конотації, денотації. Кількісна складова методології дослідження ґрунтується на виділенні частин зображення, які піддаються квантифікації для подальшого кількісного аналізу.

Отже, в розробці методики конкретного дослідження важливим кроком є виділення одиниць аналізу, які будуть виокремлюватися і підраховуватися, та аналітичних категорій, які підлягають інтерпретації. Вибір одиниць та категорій аналізу залежить від глибини та напряму запланованого дослідження. Основним інструментом є кодувальний лист, який зазвичай розробляється до початку процесу відбору та підрахунку одиниць аналізу і містить категорії та одиниці аналізу. Слід зазначити, що якісна складова контент-аналізу дозволяє доповнювати або навіть змінювати одиниці аналізу в процесі збору інформації.

Так, використання кількісно-якісного контент-аналізу для дослідження означень культурного коду «молодості» в візуальному просторі міського середовища дозволило нам напрацювати плідний матеріал стосовно удосконалення методології візуальних досліджень.

С.В. Лєгеца

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Фендом як віртуальна спільнота: поміж «читанням» та «писанням»

На сьогодні фендомом зазвичай називають неформальне об'єднання навколо певного кола інтересів, замкнених на масову культуру (від явищ досить широких, узагальнених – «фендом рольовиків» – до тих, що виникають навколо окремих «текстів» масової культури – як, наприклад, співтовариства любителів франшизи «Зоряні Війни»).

Історично виникнення перших навколо-жанрових фендомів пов'язують із діяльністю американського письменника, видавця та популяризатора наукової фантастики Г.Гернсбека, але реальний підйом такого руху відбувався в 60-х роках на Заході і з другої половини 70-х – в СРСР.

Для цього «старого фендому» головною характерною рисою була свого роду територіальна інертність та невелика швидкість горизонтальних соціальних комунікацій: як ступінь технічного розвитку, так і суто адміністративні перепони (в СРСР) утруднювали можливості реальних довготривалих контактів в системі «письменник–читач», або ж «читач–видавець».

Одночасно, в цю епоху виникають базові практики для фендома (як і сама система ідентифікацій «свій – чужий»). До цих останніх можна віднести аматорські перекладацькі практики, створення «фензінів» (непрофесійних регулярних видань), кристалізація зон читацьких інтересів, що формувалися б «знизу». А ще – створення регулярних з'їздів любителів жанру (як фестиваль «Аеліта», що функціонує в Свердловську/Єкатеринбурзі з 1980 року – із усіма формальними ознаками «великого конвенту»: зустрічами із письменниками, присудженням премій за кращі книжки тощо).

При цьому, навіть падіння СРСР та ідеологічні зсуви кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст. не змінювали базових форматів взаємодії. А зміни в пострадянському фендомі відбуваються лише із диверсифікацією його в першій половині 90-х: коли соціально-значимими й масовими стають нові співтовариства т.зв. «рольовиків», а пізніше «реконструкторів» або «анімешиків» (для кожної з цих – і інших – груп напрацьовуються характерні саме для них стандарти рекрутації нових членів та звичний формат взаємодії їх членів).

Утім система створення нових культурних продуктів продовжувала працювати в усталених формах: між читачами та письменниками зберігалася чітка дистанція (стерти яку не зуміли ані «екстенсифікація» видавничих

практик (поява, наприклад, нових – приватних – видавництва), ані створення свого роду «письменницьких інкубаторів» (якими були московський та ленінградський/петербурзький семінари братів Стругацьких)).

Поширення можливостей віртуального комуніювання створило нові можливості та вектори розвитку фендому; щонайменше, із розвитком Мережі можна говорити про системні та послідовні зміни в функціонуванні співтовариств «зацікавлених груп».

Так, до загальних факторів впливу (з яких – і на яких – виростають специфічні практики «нового фендому») можна було б віднести наступні:

- збільшення числа реальних горизонтальних контактів на окремого користувача Мережі (і на одного учасника фендому);
- створення свого роду «інфо-хабів» навколо тем або творів, що становлять «референційне поле» для учасників фендому (або загальні ресурси – як, наприклад, російський ресурс «ФантЛаб» або український «Світ фентезі», або ж – ті, що присвячені окремим постатям и творам – як, наприклад, український «Клуб любителів Стівена Кінга»);
- зростання рефлексивності навколо окремих проблем розвитку жанру – по суті, формування неофіційного, але релевантного для самої фендом-спільноти критичного дискурсу, що випрацьовує єдине поле значень та інтерпретацій подій, творів, сюжетних схем;
- полегшення входження у фендом, рекрутації (та авторекрутації) нових його членів та встановлення базових соціальних контактів.

Але найбільш розючими, на наш погляд, є зміни у взаємодії між групами, які до того знаходилися у чіткому та послідовному розмежуванні: між «читачами» та «письменниками».

По-перше (і базове, мабуть), присутність автора в Мережі полегшує контакт із ним: як суто технічно – він є доступним, із ним можна вести безпосередні (чи опосередковані можливостями використаних ресурсів) бесіди; так і психологічно – опосередкований Мережею контакт знижує комунікативні бар'єри. Все це приводить до певної «десакралізації» автора (як конкретної фігури – але і як професії).

По-друге, фігура «письменника» починає отримувати вимір своєї «віртуальної приватності»: до того часу комунікативно закрита сфера приватного життя виявляється раз у раз винесена в публічний простір; поле позалітературних контактів стає полем «втрачених приватностей».

По-третє, розширення стандарту контакту авторів із читачами, аудиторією дозволяє створювати нові формати взаємодії цих двох груп. З одного боку, мова йде про створення (полегшене, бо не обов'язково

передбачає безпосереднього контакту) своєрідних практик творчої взаємодопомоги з боку реалізувавших себе письменників (літературних курсів, критичного оцінювання творів початківців тощо); з іншого – створення (дуже часто за «ініціативою знизу») груп однодумців, де творчість автора стає точкою кристалізації такого роду контактів.

По-четверте, розширення та переплетення контактів у мережі створює широкі можливості для розвитку креативності учасників фендому – і перш за все у царині створення культурного продукту. Це виникнення феномену «фанфікшн» (аматорських творів, чий сюжет розвиває інтриги важливих для розвитку жанру текстів: як, наприклад, маса «фанфіків» навколо творчості Дж.Р.Р.Толкіна або Дж.Роулінг); це поява ресурсів, подібних до «Самиздата» (із можливістю авторам-початківцям самим виставляти свої твори у мережі і з формуванням практик, так би мовити, «автокритики»: взаємооцінювання своєї творчості самими аматорами); нарешті, це виникнення навколо окремих жанрових площин специфічних конкурсів оповідань «на задану тему» (де, до речі, в умовах анонімності аматор може помірятися силами із літераторами-професіоналами – або отримати від них компетентну критичну оцінку: саме такими залишаються такі відомі мережеві конкурси, як «Рваная Грелка», «Коллекция Фантазии» або «Зоряна фортеця»).

Нарешті, змінюється форма «соціального замовлення», яке завжди співвідноситься із простором масової культури: Мережа дає можливість виключати державу як монополіста в цьому питанні (мова не йде про якість, або про вектори такого «соцзамовлення»; мова йде виключно про форми взаємодії «автора» та «аудиторії»).

Втім, найбільшою проблемою віртуалізації фендому стає, так би мовити, «геттоїзація» масової культури: з'являються тенденції до самодостатності фендому як соціальної машини в межах культурного виробництва. Фендом – а тому і автори чи видавці – незацікавлені, здебільшого, в поширенні системи міжкультурних контактів. Це ж призводить до своєрідної «рекурсивності» масової культури (повторюваність окремих сюжетних схем чи усталених кліше, як це, наприклад, відбувається в просторі розважального кінематографу). Нарешті, тут є небезпека полегшеного створення суто ідеологічних конструктів – із перенесенням їх в реальне життя (як це наприклад, відбувається із українською тематикою в російській масовій культурі останнього десятиліття).

Утім, у цілому «віртуалізація» фендому створює нові можливості його розвитку, що, беззаперечно, становить цікаве поле для соціологічного аналізу.

В.А. Макаренко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**Мотивація вибору спеціальності «Соціологія» в оцінках першокурсників
(за результатами фокусованого групового інтерв'ю)**

Мотиви та фактори впливу на абітурієнтів під час вибору ними того чи іншого місця навчання – дуже актуальна і практично значима тема для соціологічного дослідження. Саме соціологічні дослідження в сфері освіти є одним з найбільш надійних та достовірних джерел соціальної інформації, а отримані емпіричні результати фіксують факти, які надаються для узагальнення й аналізу процесів у системі навчання.

Особливо така інформація необхідна керівництву навчального закладу та випускових кафедр, оскільки вона визначає чинники, що обумовлюють вибір випускниками середньоосвітніх закладів того чи іншого фаху, а також знання мотивів вступу до ВНЗ. Урахування цих чинників важливо при проведенні цільової рекламної акції ВНЗ для абітурієнтів при плануванні та здійсненні набору.

У листопаді 2016 року співробітниками кафедри соціології ДНУ імені Олесі Гончара було проведене фокусоване групове інтерв'ю першокурсників спеціальності «соціологія». Його метою було виявлення мотивів та чинників, які вплинули на вибір вступниками саме зазначеної спеціальності. В якості методу дослідження було обране саме фокусоване групове інтерв'ю, оскільки в процесі керованої модераторами дискусії створюються сприятливі умови для спонтанного прояву респондентами емоцій, щирого висловлювання думок, а групова динаміка дозволяє виявити ті позиції, які залишаються не проявленими під час індивідуального інтерв'ю. Крім того, подібний формат дає змогу зафіксувати різні точки зору та виявити реакцію учасників та слова один одного. Усього в інтерв'ю прийняло участь 11 студентів.

Слід зазначити, що учасники дослідження цілком позитивно поставились до можливості обговорити питання, пов'язані з обранням власної спеціальності.

Перше, на що вони звернули увагу, говорячи про чинники вибору, це схильність до гуманітарних знань. На першому етапі вибору визначальним був названий перелік предметів, сертифікати ЗНО з яких потрібні для вступу на спеціальність.

У ході бесіди було виявлено, що професія соціолога не знаходиться в колі популярних професій, про які всім відомо. На наш погляд, це питання потрібно вирішувати спільними зусиллями соціологічної спільноти на різних

рівнях – як на держаному, так і на місцевому.

Абітурієнти, які обирають в якості напрямку підготовки соціологію, перш за все схиляються до гуманітарних наук. По-друге, часто обирають між історією, журналістикою, психологією, філологією, маркетингом, політологією та соціологією. Цікавою в даному випадку є аргументація вибору в якості майбутньої професії саме соціології. Перш за все, вона приваблює своїм тісним зв'язком з іншими гуманітарними науками, тобто дає можливість вибору в майбутньому більш вузької спеціалізації (або можливість легкого перепрофілювання).

Після проведення дослідження та аналізу отриманої нами інформації були запропоновані наступні загальні рекомендації щодо оптимізації роботи з сучасними абітурієнтами.

Для приваблення більшої кількості абітурієнтів доцільно починати роботу з учнями не одинадцятих, а дев'ятих-десятих класів для того, щоб на момент прийняття рішення про вибір предметів ЗНО в одинадцятому класі випускники вже чітко орієнтувались в особливостях вступної кампанії на конкретну спеціальність.

Використання традиційних методів роботи з абітурієнтами – інформування випускників шкіл про дні відкритих дверей, підписання контрактів з середніми спеціальними закладами для продовження навчання їх випускників у ДНУ – слід доповнити новими форматами. Наприклад, можна запровадити на базі обраних середніх навчальних закладів роботу на постійній основі «Шкіл молодого фахівця» (соціолога, маркетолога, журналіста, програміста, тощо). До проведення занять у таких школах потрібно залучати найбільш харизматичних викладачів кафедр, які зможуть надихнути майбутніх абітурієнтів власною захопленістю професією.

До профорієнтаційної роботи ефективно залучати студентів, які вже навчаються на спеціальності, адже особливістю старшого шкільного віку є прагнення брати приклад з більш дорослої молоді та схильність прислухатися до порад старших товаришів.

Кафедрам необхідно активніше використовувати можливості соціальних медіа та інших електронних каналів масової комунікації, адже сучасні школярі спрямовані на Інтернет-простір як головне джерело інформації. Це, крім того, дасть можливість заохочувати до вступу абітурієнтів з інших регіонів країни та з інших країн. Також необхідно працювати над іміджевим просуванням в Інтернет-мережі як університету в цілому, так і всіх напрямів підготовки в ньому.

Слід звернути увагу на роботу веб-сторінок університету та окремих

спеціальностей та оптимізувати їх роботу відповідно до сучасних вимог.

Для сучасної молоді велике значення мають чинники престижності та зовнішня привабливість об'єктів інфраструктури. Тому інформаційні матеріали спеціальностей потрібно наповнювати гарними фото навчальних аудиторій та приміщень університету, а також реальними історіями успіху випускників спеціальностей.

Оскільки бажаним для абітурієнтів є набуття практичних навичок та досвіду в майбутній професії, слід окремо наголошувати на тому, які державні й приватні установи співпрацюють з кафедрами, є базами практик та надають можливість поєднувати навчання з частковою зайнятістю за фахом.

Цікавість для абітурієнтів представляє поширеність вакансій з потенційної професії на вітчизняному та світовому ринку праці, тому кафедрам можна готувати спеціальні огляди, дайджести, моніторинги з даної тематики та розміщувати цю інформацію. На всіх доступних носіях.

Учасники дослідження зазначили, що істотне значення для них при прийнятті рішення щодо вибору спеціальності мала думка батьків. В даному контексті доцільно розробляти та проводити окремі популяризаторсько-інформаційні кампанії для цієї цільової аудиторії.

Сучасна молодь є дуже чутливою до можливостей особистісного зростання та свободи вибору. Тож доцільно, популяризуючи спеціальності, робити акцент на тому, як саме отримані під час навчання компетенції та вміння можуть стати у нагоді для досягнення власних життєвих цілей майбутніх фахівців.

У цілому можна відмітити, що в профорієнтаційній роботі з абітурієнтами потрібно використовувати якомога більше нестандартних, креативних форматів задля підвищення привабливості та престижу спеціальностей в очах потенційних абітурієнтів, інтенсифікувати пропаганду та агітацію спеціальностей в мас-медійному та Інтернет-просторі.

В.Д. Мирончук

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Наукова робота – важливий чинник формування особистості студента

Загальновідомо, що студенти прагнуть отримати ґрунтовні знання. На шляху до знань їм, безперечно, суттєво допомагають, не тільки викладачі-предметники, але й наукові наставники. На відмінну від середньої школи, вища школа відрізняється тим, що навчальний процес тут тісно пов'язаний з

науковими дослідженнями. В дослідницькій роботі студентів, як вважають автори змістовного методичного посібника «На шляху до наукової творчості» (укладачі: професор Іваненко В.В., професор Кривчик Г.Г., доцент Накашидзе І.С.), підкреслюється наступне: «якщо раніше тебе вчили лише опанувати певну суму знань і практичних навичок, то на новому етапі освіти тебе навчатимуть самому здобувати знання шляхом залучення до наукових досліджень»[1,с.4].

Серед основних видів наукової творчості студентів значне місце займає підготовка рефератів, курсових, дипломних робіт. Особливо, це відноситься до магістерської роботи, яка априорі повинна нести новизну, базуватися, на мій погляд, в залученні різноманітних джерел та літератури, частина з яких, може бути вперше введена до наукового обігу. Переважно для тих студентів, хто готує магістерські роботи, наукові керівники передбачають написання статей та тез. Тези обов'язково повинні мати короткий вступ, визначення актуальності теми, характеристику різних точок зору на проблему дослідження, висновків тощо.

Працюючи зі студентами науковому наставнику важливо орієнтуватися на їх певний рівень знань, залучення належного кола джерел та літератури, як опублікованої, так і знайденої в інтернеті. Зауважимо, що до інтернет-ресурсу молодий дослідник повинен ставитись критично, перевіряти інформацію, порівнювати її з іншими джерелами, приходити до власних висновків та узагальнень. На наш погляд, написання тез на конференцію – це самостійна робота студентів, але якщо цей досвід здійснюється вперше, не завадить допомога наукового наставника у реалізації плану, підсумків дослідження.

Переконаний, що в науковій роботі студентів не може бути дрібниць. Важливо не тільки навчити їх самостійно розробляти і узагальнювати свої наукові положення, але й доводити їх до читачів. Обов'язковою умовою для цього є знання мов, передусім своєї рідної. Треба писати грамотно, без орфографічних і стилістичних помилок, бажано не користуватися інтернет-перекладачем, який частенько перекладає не завжди розуміючи зміст тексту. Неприпустимим є плагіат, який порушує авторські права.

Безперечно, написання тез студентами відкриває шлях до наступного етапу наукової роботи – підготовки статті, яка на відмінну від тез, є розлогим підсумком пошукової роботи, обов'язковою умовою є посилання на список використаних джерел та літератури.

Література:

1. На шляху до наукової творчості: метод. посібник для студ. вищ.навч. закл. / уклад.проф. Іваненко В.В., проф. Кривчик Г.Г., доц. Накашидзе І.С. – Дніпро: Ліра, 2017. – 28 с.

Є.К. Омельченко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Соціальний ризик у життєвих практиках сучасної української молоді

Ризик на сьогоднішній день є невід'ємною складовою життєдіяльності суспільства, без якої складно уявити його існування. Він проникає в різні сфери функціонування соціальних інститутів та структур. Увсі часи людство турбувалося про способи підрахунку можливих наслідків від настання тих чи інших подій: війн, епідемій, стихійних лих тощо. На початку ХХ ст. розпочинаються статистичні виміри можливих небезпек та їх впливу на подальшу долю суспільства. Однак, досягши певних успіхів у процесах калькуляції ризикових ситуацій, суспільство не стало більш стабільним, а рівень невизначеності лише збільшувався.

Отже, проблема полягає в тому, що сьогодні ризик виступає не просто кількісним поняттям, що визначається через показники імовірності настання тієї чи іншої загрози та ступеня її негативного впливу на суспільний розвиток. Ризик є суспільною, суб'єктивною проблемою, що відкриває можливості його соціологічного осмислення та аналізу. На перший план, таким чином, виходить питання того, хто приймає рішення або, що виступає вирішальним фактором у питанні врахування або неврахування ризикової ситуації. Відповідно до цього, до існуючої дискусії про калькуляцію, сприйняття, оцінку та згоду на ризик додається також проблема відбору ризиків: одна суспільна подія враховується та маркується у якості такої, що є джерелом ризику, інша – може не вважатися такою. В цьому питанні, роль соціолога полягає у виявленні того чи є така селективність випадковою або за нею стоять певні соціальні фактори.

Наша країна сьогодні функціонує в умовах суттєвого впливу різноманітних внутрішніх та зовнішніх ризикових чинників. На даний момент неможливо чітко визначити можливість застосування схем аналізу соціального ризику, які активно розроблялися наприкінці ХХ століття, в рамках українського контексту. Треба врахувати кризовий стан українського суспільства та специфіку взаємодії між соціальними структурами, щоб з певною точністю екстраполювати міжнародний досвід на українські суспільні реалії.

Крім того, потребує уточнення феномен «соціального ризику»,

розуміння того, що є джерелом його виникнення, функціонування та розвитку, спроба його дослідження як конструкту.

У сучасних дослідженнях проглядається доволі розгалужена система аналізу соціального ризику як складного та багатоаспектного явища, побудовані чисельні концепції аналізу соціогенезу ризику, оцінки його впливу на суспільство в умовах модернізації та глобалізації, підрахунку рівня ризиковості ситуації, сприйняття ризику тими чи іншими соціальними спільнотами та класами.

Якщо здійснити спробу структурувати цей різноманітний комплекс досліджень соціального ризику, то можна умовно розділити його на декілька підходів: «культурно-символічний» (М. Дуглас, А. Вільдавські, К. Дейк) [1], теорії «суспільства ризику» (У. Бек, Е. Гідденс) [2], теорії «калькулятивної раціональності» (М. Фуко), соціально-перцептивна концепція (Н. Луман) [3]. У науковому дискурсі прийнято розділяти усі дослідження ризику в рамках двох масштабних ліній аналізу: «помірну»—«ризик є об'єктивно існуюча небезпека, яка завжди опосередковується соціальними та культурними стереотипами і процесами» та «радикальну»—«ризик як такого не існує, а є лише сприйняття ризику, яке завжди буде продуктом історично, політично і соціально обумовленого погляду на світ» [4].

У рамках вітчизняної соціологічної думки першим ввів та операціоналізував поняття соціального ризику Ю.І. Саєнко в рамках дослідження наслідків Чорнобильської катастрофи [5]. Також питанням концептуалізації поняття «соціального ризику» в рамках різних сфер функціонування соціуму займалися Л.Д. Бевзенко, В.І. Зубков, Ю.А. Зубок, Є.В. Котов, І.А. Євдокимова, Ю.Е. Щербаков, О.Г. Рогожин, Н.В. Панкратова, Н.Л. Смакотіна та інші. Масштабну концепцію аналізу «суспільства ризику» у російському соціумі пропонує О.Н. Яницький. Слід відмітити, однак, що в рамках українського соціологічного дискурсу проблема «соціального ризику» не була інституціолізована в таких масштабах як це відбулося, наприклад, у Франції, Англії та Німеччині.

Визначення вектору руху в питанні концептуалізації феномену ризику дозволяє нам безпосередньо сконцентруватися на тих теоретичних та практичних схемах, які дозволять нам дослідити його безпосередньо в рамках українського суспільства, яке сьогодні визначається нами у якості кризового. У цьому плані показовою для нас є модель дослідження сприйняття ризику, розроблена А. Вільдавські та К. Дейком у ході їхньої наукової діяльності [1].

Емпіричне дослідження життєвих практик української молоді

спирається на теорії сприйняття ризику, виділені типи відношення до ризику, розгляд ризикової діяльності у якості нормального або девіантного явища та життєві стратегії молоді як набір особливих практик дії. Відповідно до цього, кінцевим пунктом нашого аналізу буде виявлення характеру сприйняття ризику українською спільнотою та його співвіднесення з реальним бажанням діяти нестандартно в повсякденному житті.

Провівши соціологічне дослідження методом анкетування у м. Дніпро серед молоді ми отримали наступні висновки:

1) Конотації сприйняття ризику українцями є хаотичними та характеризуються більшою мірою пасивним сприйняттям ризику, що не передбачає активності. Це занижує кількість використання практик ризику у повсякденному житті через страх втратити щось важливе. Ризики є перешкодами у житті, а не можливостями для української молоді.

2) Існує обмежена кількість сфер діяльності, в яких ризик реально практично використовується. Зберігається думка про те, що ризик ототожнюється з підприємництвом та може принести прибуток тільки в такій діяльності та на неформальному (тіньовому) рівні.

3) Ризик функціонує в нашому суспільстві більшою мірою на особистісному та державному рівнях, що обмежує можливості використання ризикових практик через ігнорування глобальних тенденцій та зосередженості на власному обмеженому просторі.

4) Ризик не є цінністю для українців, тому й відношення до нього несерйозне. Молодь не вірить, що ризикові практики допоможуть досягти чогось у житті, тому вони включаються нею до життєвих стратегій в останню чергу.

5) Молодь звертається до ризику лише в найбільш нестабільні періоди власного життя (наприклад в період між отриманням диплому та пошуком роботи). Коли ситуація більш менш стабілізується ризикові практики нівелюються.

6) Відсутня адекватна взаємодія між тими, хто керує ризиками (владні органи) та тими, хто їх споживає (члени суспільства). Цей фактор також негативно впливає на актуалізацію ризикових практик у повсякденному житті молоді, яка не бажає їх використовувати через незнання їх реального потенціалу.

Таким чином, проаналізувавши актуальний стан застосування ризикових практик в Україні, ми констатуємо, що вони не займають перші місця в структурі повсякденних практик індивідів, а їх використання не вважається важливим та цінним.

Література:

1. Вилдавски А. Теории восприятия риска: кто боится, чего и почему : пер. с англ. /А. Вилдавски, К. Дейк// THESIS (TheoryandHistoryofEconomicandSocialInstitutionsandSystems). – 1994. – Вып.5.Риск, неопределенность, случайность. – С. 268-276.
2. Бек У. От индустриального общества к обществу риска : пер. с англ. / У. Бек //THESIS (TheoryandHistoryofEconomicandSocialInstitutionsandSystems). – 1994. – Вып. 5. Риск, неопределенность, случайность. – С. 161-168.
3. Луман Н. Понятие риска : пер. с нем. /Н. Луман //THESIS (TheoryandHistoryofEconomicandSocialInstitutionsandSystems). – 1994. – Вып. 5. Риск, неопределенность, случайность. – С. 132-145.
4. Яницкий О.Н. Социология риска / О.Н. Яницкий. – Москва : Изд-во LVS, 2003. – 192 с.
5. Саенко Ю. Соціальні ризики / Ю.Саенко // Чорнобиль і соціум. – Київ, 2001.– Вип. 7 / відп. ред. Ю.І. Саенко, Ю.О. Привалов.– С. 160-172.

Л.А. Пірог

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Сутність процесу професійної адаптації випускників ВНЗ

Трудова діяльність, як і будь-яка інша людська діяльність, формується під впливом безлічі ієрархічно пов'язаних між собою факторів, які впливають на ставлення до праці. Насамперед, це загальні соціально-економічні умови формування даного виду діяльності. Складна соціально-економічна ситуація в Україні вимагає відповідальності як від державної влади, так і від керівників підприємств, організацій, установ за проведення необхідних соціально-економічних заходів, направлених на створення умов для найбільш повної реалізації трудового потенціалу кожним робітником на конкретному робочому місці. Особливо це стосується молодих робітників, які тільки починають свою трудову діяльність, проходять період професійної адаптації.

На сьогоднішній день персонал будь-якого підприємства розглядається як основне його багатство та найважливіший потенціал господарської системи. Адаптація розуміється, як процес пристосування організму, індивідуума, колективу до мінливих умов середовища або до своїх внутрішніх змін, що призводить до підвищення ефективності їх існування та функціонування[4, с.10]. Важливими показниками адаптації робітників в умовах підприємства насамперед є їх відношення до безпеки діяльності, поведінка в нестандартних ситуаціях, дотримання технологічної безпеки.

Один з перших різновидів адаптації - соціальна адаптація, має на увазі активне взаємне пристосування особи, яка формується і розвивається, та оточуючого соціального середовища, яке дуже швидко змінюється[3, с.97].

Функції адаптації самого робітника полягають насамперед у сприянні стабільності колективу, зміцненні його згуртованості, створенні умов для самовираження і самореалізації особистості, розвитку її творчих та соціальних нахилів, забезпеченні умов для соціалізації молоді. Наступний вид адаптації – соціально-психологічна адаптація. Вона розглядається як взаємодія особистості і соціального середовища, яка призводить до оптимального співвідношення цілей і цінностей особи та групи. Основними моментами соціально-психологічної адаптації є набуття і закріплення інтересу до роботи, налагодження ділових та особистих контактів з колегами, залучення до громадської діяльності, підвищення зацікавленості не тільки в особистих досягненнях, але й в досягненнях підприємства[1].

Ще один різновид адаптації – психофізіологічна адаптація персоналу, що передбачає пристосування робітника до умов праці, режимів роботи та умов відпочинку на робочому місці певного підприємства. Даний вид адаптації багато в чому залежить від стану здоров'я робітника, захисних реакцій його організму і діючих факторів, а саме: температура, освітленість, загазованість, вібрація, шум тощо. І останній різновид адаптації – соціально-організаційна адаптація, як пристосування особистості до певного середовища, що включає в себе адміністративно-правові, соціально-економічні, управлінські та рекреаційно-творчі аспекти[5, с. 349].

Основними видами адаптації самого робітника є професійна та соціально-психологічна. Професійна адаптація – це процес і результат пристосування індивіда до вимог даної професії, засвоєння ним професійних і соціальних норм поведінки, які є необхідними для виконання трудових функцій[7, с. 19]. Професійну адаптацію зазвичай пов'язують з початковим етапом професійно-трудової діяльності самої людини. Проте фактично вона починається ще під час навчання професії, професійної освіти, коли у студентів-випускників не лише засвоюються знання, навички, правила і норми поведінки, але складається характерний для робітників тієї або іншої професії стиль життя, відбувається додаткове засвоєння професійних можливостей робітника, а також формування професійно – необхідних якостей особистості.

Ефективність професійної адаптації молодих робітників на підприємствах значно підвищується, якщо в процесі їх навчання формуються необхідні професійно-важливі якості, в тому числі якості безпечного стилю трудової діяльності (враховуються психічні якості людини, зокрема рівень тривожності й мотивація наявних порушень техніки безпеки). У цьому контексті важливим є врахування рівня вмотивованості до професійної

діяльності, рівня мотиву конкурентоспроможності на ринку праці, рівня мотиву до творчої діяльності. Також професійна адаптація працівника виявляється в оволодінні професійними вміннями та навичками, формуванні професійно-необхідних якостей, розвитку стійкого позитивного ставлення робітника до своєї професії.

Головним показником професійної адаптації є швидкість освоєння робітником своєї професії. Професійна адаптація визначається насамперед як процес пізнання механізму влади, ідеології, правил діяльності в організації, а також посадових обов'язків. Найчастіше цей вид адаптації розглядається як процес залучення людини до праці в рамках визначеної професії, включення її у виробничу діяльність, засвоєння нею умов і досягнення нормативів ефективності праці.

Процес професійної адаптації молодих робітників на підприємстві детермінується ефективними формами взаємодії підприємств разом із професійно-технічними навчальними закладами, зокрема проходженням практики з подальшим працевлаштуванням випускників ПТНЗ, коледжів та ВНЗ; участь замовників кадрів у формуванні навчальних програм, проведенні ярмарок вакансій, професійних конкурсів, незалежному оцінюванню навчальних досягнень майбутніх кваліфікованих робітників, рівня їх професійної освіти тощо.

Проте, професійну адаптацію не можна розглядати лише як оволодіння спеціальністю. Вона передбачає також пристосування новачка до нових соціальних норм поведінки, які діють в колективі, встановлення таких відносин співробітництва робітника й колективу, які найбільшою мірою забезпечують ефективну працю та задоволення матеріально-побутових і духовних потреб обох сторін. Саме вона є інструментом вирішення такої проблеми, як формування в молодого робітника необхідного рівня продуктивності і якості роботи у найкоротший термін.

Соціально-психологічна адаптація, в свою чергу, полягає в ознайомленні робітника з іншими членами колективу, особливостями міжособистісних стосунків, засвоєнні традицій, вимог колективу щодо кожного члена підприємства. Таким чином, саме цей вид адаптації, являє собою певне взаємне доповнення активної (адаптант цілеспрямовано видозмінює навколишнє оточення) і пасивної (він змінює свою поведінку, зміст і характер дій під впливом оточення) форм, завжди спрямовується полярними тенденціями – процесами адаптованості / неадаптованості, тобто тими психорегуляційними механізмами, які реально функціонують у внутрішньому світі адаптанта. Як показує практика, соціально-психологічна

адаптація особистості нерозривно пов'язана з соціальною адаптацією, яка є одночасно і умовою, і показником її успішності.

Показником соціально-психологічної адаптації є встановлення позитивних взаємин з колегами, безпосереднім керівником тощо. Якщо керівництво не виявляє уваги до нових співробітників, то організація може втратити можливість сформувати у молодих робітників позитивне ставлення до роботи і відданість традиціям організацій. Тому що перше враження, як правило залишає глибокий слід, у більшості випадків таке ставлення може негативно вплинути на мотивацію і позначитися на роботі молодих робітників. Досвід такого роду пояснює високий вплив кадрів протягом перших тижнів, місяців роботи тобто причини, через які в молодого робітника може виникнути відчуття відчуження і сформуватися негативна позиція щодо організації з першого дня роботи. Важливу роль у соціально-психологічній адаптації молодого робітника відіграють насамперед пізнавальна діяльність та пам'ять людини, які своєрідно відображають, фіксують і відтворюють те, що відображається у свідомості самого робітника в процесі його пізнання. Як показує практика, складність у роботі молодого робітника пояснюється передусім, відсутністю професійних навичок, засобів психологічної адаптації до нових соціальних умов і ролей, не кажучи вже про відсутність управлінського досвіду і вміння організувати роботу в колективі [6, с. 121-122]. Тому дуже важливим ще під час навчання майбутніх фахівців є впровадження в процес професійної підготовки рольової гри. Рольова гра – це моделювання реальної діяльності, яке відбувається у спеціально-створеній проблемній ситуації. Така гра є засобом і методом підготовки та адаптації до трудової діяльності та соціальних контактів, методом активного навчання, який сприяє досягненню конкретних завдань, структурування системи ділових стосунків учасників. Конструктивними елементами рольової гри є проектування реальності, конфліктність ситуації, активність учасників, відповідний психологічний клімат, міжособистісне та міжгрупове спілкування, розв'язання сформульованих на початку гри проблем, що в результаті формує умови для підвищення ефективності навчального процесу [2, с. 5].

Таким чином, сутність концепції професійної адаптації полягає в розбитті процесу самої адаптації на етапи, які молоді робітники проходять поступово та відповідні методи, інструменти для прискорення їх «звикання». Ці етапи містять в собі комплекс заходів з адаптації, кожен з яких сам по собі не робить значного внеску в її прискорення, а тільки разом вони дають синергетичний ефект.

Література:

1. Базаров Т.Ю. Управление персоналом. Адаптация персонала [Электронный ресурс]/ Т.Ю. Базарова. – Режим доступа: <http://www.hr100.ru/wmc/info/article/article02/?id=1165251855>.
2. Белкін І.В. Педагогічні умови виникнення ділових ігор у вищих навчальних закладах / І.В. Белкін // Гуманітарний вісник. – Київ, 2011. – № 22. – С. 3-5.
3. Васильєв В.В. Соціальна робота на підприємстві: навч. посібник / В.В. Васильєв. – Київ : Вид. Дім «Слово», 2011. – 424 с.
4. Задиора В. Новый взгляд на адаптацию персонала / В. Задиора // Отдел кадров. – 2004. – №7. – С. 18-20.
5. Куріна Н.С. Інноваційна модель концепції професійної адаптації персоналу / Н.С. Куріна, Н.Д. Дарченко // Бізнес Інформ. – 2013. – № 8. – С. 349-351.
6. Олійник І.В. Модель професійної адаптації молодих менеджерів до першого робочого місяця / І.В. Олійник, О.В. Черненко // Вісник Житомирського держ. ун-ту. – 2013. – Вип. 3 (69). – С. 121-128.
7. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / за заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – Київ : УДЦССМ, 2001. – 260 с.

К.О. Склярєнко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**Основні тенденції розвитку академічної мобільності студентів
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара:
минулеїсьогодennя**

Для сучасного світу характерним є тотальне поширення інтеграційних процесів, які відбуваються в усіх сферах суспільного життя. Система вищої освіти в даному випадку не є виключенням. Одним із проявів процесів глобалізації в сучасній вищій освіті є практика міжнародної освітньої мобільності, що швидко розвивається у всьому світі. Сьогодні відбувається процес формування єдиного освітнього простору, що, безумовно, актуалізує проблематику академічної мобільності.

Важливо, щоб Дніпропетровська область, яка займає одне з перших місць в Україні як за економічним розвитком, так і освітніми показниками (наукоємна продукція, кількість студентів, аспірантів та докторантів), не втратила свої потенційні можливості, вчасно реагуючи на світові виклики в сфері освіти. Все це, безумовно, актуалізує необхідність проведення досліджень з питань академічної мобільності, виявлення місця ДНУ у процесах експорту та імпорту освітніх послуг.

У Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара за останні 10-12 років склалися сприятливі умови для налагодження широкого й плідного діалогу з авторитетними зарубіжними університетами та науковими центрами, передусім країн Болонського клубу. Щороку наш університет

відвідує близько 40 іноземних делегацій. У ДНУ навчається близько 300 іноземних студентів. 1346 наших викладачів проходили стажування в університетах-партнерах протягом 2000-2016 років. При цьому власне система академічної мобільності трансформується в ДНУ в площину практичних дій переважно за такими основними напрямками:

- у рамках двосторонніх договорів про співробітництво з іноземними освітніми і дослідницькими установами;
- шляхом участі у міжнародних програмах з надання стипендій та грантів;
- у ході виконання міжнародних проектів.

Географія зовнішніх зв'язків є досить широкою, охоплюючи такі країни, як Німеччина, Франція, Польща, Італія, Іспанія, Португалія, Російська Федерація, Казахстан, Бразилія, КНР та інші, що свідчить про невідворотність та важливість їх подальшого розвитку в інтересах поліпшення якісних параметрів освіти всіх партнерів, а також цілком вписується в логіку Болонського процесу, сприяючи (окрім іншого) інтенсифікації мобільності наших студентів та фахівців. З кожним роком зростає кількість бажаючих поповнити свої знання в країнах ближнього і дальнього зарубіжжя. Так, у 2006 р. на навчання за кордон було скеровано всього 10 студентів, у 2007 р. – вже 21, у 2008 р. – 36, у 2009 р. – 53, у 2010 р. – 81. А ось деякі конкретні приклади. За час дії договору між ДНУ та Бранденбурзьким технічним університетом в Німеччині протягом одного-двох семестрів навчалися 53 студенти, в основному математики і фізики. Розширюється співпраця в цій сфері з іншими німецькими (Кобленц-Ландау, Мітвайд) і французькими університетами (Марсель, Мен, Ліон). Позитивні результати і від виконання договору про співпрацю з Університетом Марії Кюрі-Склодовської (м. Люблін, Польща), особливо в розрізі спеціальності «Образотворче мистецтво», за якою щорічний обмін студентами складає по 10-12 осіб з обох сторін [1, с. 219].

Важливе значення як для ДНУ, так і України в цілому, має вихід на південноамериканський ринок освітніх послуг, а саме підписання у грудні 2009 р. угоди з Бразильським федеральним інститутом (м. Бразиліа), в рамках якої відпрацьовуються узгоджені навчальні плани з метою підготовки магістрів для бразильської сторони за спеціальностями аерокосмічного профілю.

Другий напрям реалізації системи академічної мобільності в ДНУ, як уже зазначалося, – це участь у міжнародних грантових програмах, орієнтованих на підтримку різноманітних освітніх студій. Університет

активно співпрацює з міжнародними організаціями та фондами, такими, зокрема, як DAAD, IREX, Фулбрайт та ін. З 2007 року Дніпропетровський університет є учасником консорціуму європейської програми академічних обмінів «ЕразмусМундус» (нині – «Еразмус +»). Наразі, загалом 43 студенти та 5 аспірантів нашого університету навчалися та стажувалися у Європі за програмою «ЕразмусМундус. Протягом I семестру 2015/2016 н.р. в нашому університеті розпочалася реалізація 7 проектів у рамках міжнародної європейської програми «Еразмус+» у партнерстві з університетами Бельгії, Іспанії, Італії, Латвії, Туреччини та Болгарії. Усі вони передбачають студентський обмін. Наразі активно здійснюється міжнародна співпраця у сфері академічних обмінів з Латвійським університетом (м. Рига). За результатами конкурсного відбору претендентів для навчання протягом весняного семестру 2014/2015 н.р. до зазначеного ВНЗ були направлені 6 студентів факультету міжнародної економіки та 2 – з факультету суспільних наук і міжнародних відносин [2].

Найбільш популярними країнами, в які студенти ДНУ здійснювали академічну мобільність протягом 2013-2015 рр. є Німеччина, Польща, Китай та Франція. Найбільша кількість студентів здійснює академічну мобільність з року в рік саме з метою навчання. Однак важливо відзначити, що досвіду студенти набувають також завдяки участі у міжнародних конференціях, олімпіадах, виставках тощо. За період з 2005 р. по 2016 р. за кордон було направлено 427 студентів ДНУ різних спеціальностей. 57 студентів та аспірантів ДНУ навчалися в університетах-партнерах протягом 2015-2016 років. 92 університети Європи, Америки й Азії уклали двосторонні угоди з ДНУ про науковий та академічний обмін. Можемо сказати, що академічна мобільність найбільш притаманна студентам, що навчаються на гуманітарному напрямку, а саме на факультеті української й іноземної філології та мистецтвознавства та на факультеті міжнародної економіки. Також це явище є досить характерним для студентів різноманітних технічних спеціальностей.

На разі найактивнішими партнерами ДНУ серед країн-донорів виступають Азербайджан, Туреччина та Китай. Безперечно, такі результати є взаємокорисними як для вдосконалення навчальної та дослідницької роботи в університеті, так і особисто для студентів, оскільки вони отримують добру нагоду, що називається, на місці ознайомитися з рівнем розробки цікавої для них наукової проблематики та викладання відповідних навчальних дисциплін за кордоном. Крім того, такі міжкультурні комунікації сприяють формуванню знань про інші країни, народи, культури. Очевидними

перевагами є і вдосконалення мовних навичок, і розширення кругозору, і надбання нового досвіду, що є життєвою необхідністю для освіченої людини XXI ст. При цьому, додаються ще перспективи активізації самовиховання студентів, підвищення мотивації до навчання тощо.

Усе це засвідчує, що за роки незалежності в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара склалася достатньо ефективна система, а отже, й накопичено певний позитивний досвід у вирішенні одного із фундаментальних завдань Болонського процесу – всебічного розвитку академічної мобільності, яка виступає важливим чинником реформування вітчизняної вищої школи відповідно до загальноєвропейських принципів та стандартів, отримання нинішнім поколінням українців якісної освіти найвищого ґатунку, проведення наукових досліджень в наших ВНЗ на рівні кращих національних і світових зразків. Цілеспрямовано й плідно працюючи на зарубіжному ринку освітніх послуг, використовуючи при цьому відносно широкий арсенал існуючих на сьогодні можливостей, ми тим самим достойно виконуємо свою професійну та суспільну місію, сприяємо не тільки зміцненню власних позицій, а й зростанню іміджу нашої держави на міжнародній арені.

Література:

1. Історія Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара / редкол.: М.В. Поляков (голова) та ін. – 4-те вид., переробл. і доповн. – Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2012. – С. 218-223.
2. Програми академічної мобільності, що реалізуються у ДНУ ім. О. Гончара [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dnu.dp.ua/view/programi_akademichnoi_mobilosti

А.Г. Стадник

Класичний приватний університет (м. Запоріжжя)

Інформаційна обізнаність молоді як протидія негативним наслідкам впливу сучасних інформаційних війн

Стрімкий розвиток інформаційних технологій та мас-медіа диктує нам потребу у створенні відповідної підготовки молоді для вмілого користування ними. Сучасне суспільство все більше спирається на такі інформаційні технології, як: web-технології, хмарні обчислення і big data, смартфони та інтернет «розумних речей», штучні інтелекти та інші гаджети [2]. Молодь все більше часу проводить в Інтернеті, що призводить до значного впливу медіа на масову свідомість. На сьогодні, коли українська держава перебуває у стадії інформаційної війни, коли кожен день ми бачимо негативний інформаційний вплив з боку країни агресора, питання медіаосвіти постає на

перший план. Ворожі пропагандистські повідомлення та відверта інформаційна дезорієнтація населення, створює певну вигадану дійсність та сприяє поширенню протиукраїнських настроїв, продукує населенню ворожу ідеологію, та тим самим руйнує Україну як незалежну державу. І саме у цих умовах набуває актуальності питання інформаційної обізнаності молодого покоління, задля забезпечення інформаційної безпеки.

Вплив молодого покоління на прийняття рішень загальнодержавного рівня завжди має важливе значення, адже молодь становить майже третину всього населення країни, вона є також носієм нових ідей [3]. Сучасна молодь виступає лідируючою групою, яка здатна утримати державу та забезпечити її розвиток (соціальний, економічний, культурний, політичний та ін.). Молоде покоління, яке вступає у самостійне життя, керується ціннісними орієнтаціями, які існують в суспільстві, тому дуже важливо щоб воно було здатне самостійно аналізувати інформацію усіх носіїв ЗМІ.

Сучасне українське суспільство (та молодь зокрема) за останній час отримує велику кількість інформації, а з появою Інтернету, отримати доступ до будь якої інформації можливо з будь-якого куточку планети. Саме тому, молодь не може стояти осторонь інформаційних потоків, але головна складність у тому, щоб не потонути в інформаційному полі. До цього додається загроза повірити оманливій інформації. Як вважає професор, доктор філософських наук В. Іванов, треба вміти працювати з інформацією. Саме на це спрямовані уроки з медіаграмотності, які вже кілька десятиліть тому стали частиною шкільної програми на Заході. Уроки з медіаграмотності – це одна із складових системи протидії інформаційно-психологічним загрозам та підґрунтя для формування засобами державного впливу інформаційно-психологічної стійкості молоді [1]. Але у практиці української вищої школи поки що існують проблеми з медіаосвітою та медіапедагогікою, це питання ще не набуло великої уваги науковців.

Новітні інформаційні технології відкривають небезпеку жорсткого інформаційного контролю за суспільством і свідомістю людини. Саме тому, інформатизація населення потребує реформування вищої освіти, а саме введення медіаосвіти у навчальний процес ВНЗ. Зазначений курс, орієнтований на те, щоб навчити молодь аналізувати інформацію, та не заплутатись у великому потоці інформації. Зокрема, в Україні відносно недавно (від 20 травня 2010 р.) була розроблена Концепція впровадження медіаосвіти та розроблена програма з медіаосвіти. Прийняття даної концепції, це важлива частина реформування вищої освіти, яка сприятиме можливості протидіяти пропагандистським повідомленням з боку держави

агресора, критично мислити та аналізувати інформацію.

Медіаосвіта – не тільки шлях до ефективності діяльності людини в системі трудових відносин, але спосіб залишатися самим собою, цілісною особистістю, здатною до самовираження і людяності. Не втрачають значення і традиційні завдання медіаосвіти, які полягають у запобіганні вразливості людини до медіаманіпуляцій і медіанасильства, втечі від реальності, у профілактиці поширення медіа залежностей [2].

Успішне впровадження даної концепції, надасть можливість поліпшити інформаційну безпеку держави, навчити молодь протидіяти інформаційній агресії, надасть підготовку щодо взаємодії молоді та медіа, сформує у молоді медійну грамотність та медійну культуру. Курс з медійної грамотності та медійної культури, на нашу думку, надав би можливість саме молоді:

- споживати інформацію ефективно та безпечно;
- розуміти характер отриманого контенту, оцінювати зміст інформації;
- користуватися новими комунікаційними технологіями;
- вміти захистити себе від фальшивої інформації.

Що є дуже важливим у процесі інформаційної війни, коли інформація набула рис зброї, критичне мислення та здібності аналізувати отриману інформацію допоможуть уникнути маніпулювання свідомістю.

Література:

1. Коваль З. Проблематика протидії інформаційно- психологічним загрозам Україні засобами державного управління [Електронний ресурс] / З. Коваль // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – 2013. – Вип. 13. – С. 135-150. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2013_13_12.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/.
3. Мороз А. Світоглядні орієнтації молоді в контексті євроінтеграційної політики України [Електронний ресурс] / А. Мороз // Політичний менеджмент. – 2009. – № 4 (37). – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71046/18Moroz.pdf?sequence=1>.

А.Є. Стриж

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
**Досвід реалізації програм академічної мобільності в ДНУ імені Олеся
Гончара**

У сучасному світі все більшої інтенсивності набувають глобалізаційні процеси, які в своєму розвитку торкаються всіх сфер життя людини. Система вищої освіти в даному випадку не є виключенням. З кожним роком все

більше формується єдиний освітній простір, стандартизуються освітні програми, здобувачі вищої освіти мають можливість навчатись в різних навчальних закладах, зокрема і за кордоном, набувати міжнародного досвіду. Ці процеси, що, на перший погляд, мають позитивний характер, можуть стати серйозними викликами для системи вищої освіти в Україні.

Закон України «Про вищу освіту» визначає академічну мобільність як можливість навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) на території України чи поза її межами, без відрахування чи звільнення з основного місця навчання чи роботи [1]. Серед наукових доробків українських соціологів хотілося б виділити визначення академічної мобільності, запропоноване Л.Г. Сокурянською, яка говорить про академічну мобільність як про певний вид соціального переміщення агента, який не супроводжується змінами його соціального статусу, здійснюється з метою продовження освіти як в середині своєї країни, міста, вищого навчального закладу (академічна міграція), так і за кордоном (академічна еміграція) [2, с. 283].

Однак, не дивлячись на з кожним роком зростаючу популярність тематики академічної мобільності в науковому дискурсі, досліджень з питань академічної мобільності проведено не так багато. Соціологічні дослідження академічної мобільності дасть змогу краще розуміти реальні масштаби включення молоді в процеси академічної мобільності, виявити та проаналізувати характер, структуру, мотиви та фактори міжнародної мобільності українських студентів.

Спираючись на дані соціологічного дослідження, проведеного серед студентів ДНУ ім. О.Гончара у 2016 році, можемо відзначити, що 57,5% респондентів на різному рівні знайомі з поняттям академічної мобільності. Серед джерел інформації про академічну мобільність в якості найбільш значущих студенти виділяють Internet (47%), інформацію, яка надається безпосередньо у вищому навчальному закладі (35,3%), досвід друзів та родичів (31,9%). Нажаль, публічні презентації грантів, міжнародних програм обміну в структурі джерел інформації про академічну мобільність мають лише 7,4%. Цікаво також розглянути, як розподілились відповіді на питання «Чи плануєте ви поїхати за кордон навчання?». Хоч відсоток тих студентів, які планують здійснити академічну мобільність, і не високий (23,4%), важливо враховувати і тих, хто на даний момент не визначився (31,4%). За сприятливих умов вони є групою, яка потенційно може здійснити академічну мобільність.

Серед найбільш бажаних напрямків для здійснення академічної мобільності студенти виділяють США (46,5%), Великобританію (30%), Німеччину (29,4%), країни Східної Європи (25,7%), Канаду (19,8%). Поступово набувають популярності серед студентів і східні країни. Так, поїхати на навчання до Китаю хотіли б 6,1% респондентів, до Японії – 5,5%. Однак, найбільш популярними лишаються все ж розвинуті країни Європи та Америки, що мають сталу економіку, високий потенціал розвитку та доступність мови.

Важливо також проаналізувати, які бар'єри для здійснення академічної мобільності виділяють сучасні студенти. Найбільш значущою перешкодою на сьогодні виступає відсутність відповідних коштів (53,1%). Не менш важливим виступає недостатній рівень володіння іноземною мовою (38,9%), страх перед невідомою країною (17,3%), прив'язаність до рідних, сім'ї (15,6%), відсутність необхідної інформації про можливості здійснення академічної мобільності (15,2%). Зазначені бар'єри є вельми суттєвими перешкодами на шляху реалізації академічної мобільності, але вони не є нездоланими. Покращення інформаційної роботи в студентському середовищі з питань академічної мобільності може значно підвищити відсоток студентів, які бажатимуть долучитись до її реалізації. Не дивлячись на всі існуючі бар'єри, респонденти виділяють цілий ряд можливостей, які може надати навчання за кордоном. Це і можливість подальшого працевлаштування за кордоном (75,6%), і можливість змінити своє життя на краще (56,7%), самовдосконалення (42,7%). Цікаво, що 40,9% респондентів серед основних переваг навчання за кордоном виділяють можливість відвідати іншу країну, пожити в ній.

Таким чином, ступінь включеності сучасного студентства в процеси міжнародної академічної мобільності є досить високим. Студенти виявляють велику цікавість до академічної мобільності, розуміють переваги та недоліки цієї практики.

Література:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Сокурская Л.Г. Украинский студент в Европе и Америке: современное состояние, перспективы и последствия академической мобильности молодых украинцев / Л.Г. Сокурская // Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины: материалы Междунар. науч.-практ. конф. – Харків : НУА, 2010. – С. 282-291.

G. Tolkachova

Université Paris Ouest Nanterre La Défense (France)

La spécificité de représentation de l'identité homosexuelle et du comportement du héros principal du roman de Jonathan Littell «Les Bienveillantes»

Dans ce roman contemporain l'auteur place son personnage dans le contexte de la seconde guerre mondiale, un officier nazi homosexuel, parti pris pour le moins hardi et qui en constitue toute la singularité.

A partir de 1871 l'article 175 du code pénal allemand [15] condamne les «actes sexuels contre nature». En 1933 à l'arrivée au pouvoir des nazis, la criminalisation s'accroît, puis en juin 1935 un nouvel amendement élargit les critères de comportements sexuels reconnus comme «déviants» et intensifie les persécutions.

Considérée comme une maladie psychique par les «experts» du IIIe Reich, l'homosexuel masculin a subi divers traitements de «guérison» [6]: asile psychiatrique, hormones, castration, emprisonnement, déportation. Selon H. Oosterhuis [6] entre cinq mille et quinze mille homosexuels masculins ont été déportés dans les camps de concentrations pendant la période nazie.

Il est intéressant de remarquer que l'homosexualité féminine n'a fait l'objet d'aucune législation. Les lesbiennes déportées l'ont été principalement pour des raisons sociales ou politiques. Cette différence de «jugement» entre l'homosexualité masculine et l'homosexualité féminine se réfère à la vision traditionnelle de la sexualité dans l'idéologie nazie où le rôle de la femme est passif par rapport à celui de l'homme, et relégué à une condition de sulbalterne [6].

Citons deux extraits du roman:

1. « ... je suis un homme occupé ; j'ai ce qu'on appelle une famille, un travail, des responsabilités donc [...] Entretemps, je me suis marié, avec une certaine répugnance il est vrai, mais ici, dans le Nord, c'était plutôt nécessaire, une façon de consolider mes acquis. Je l'ai choisie de bonne famille, relativement belle, une femme comme il faut, et je lui ai tout de suite fait un enfant, histoire de l'occuper» [8, p. 25].

2. « ... j'écoute de la musique, et j'y prends un vif plaisir, mais ce n'est pas la même chose, c'est un substitut. Tout comme mes amours masculines : la réalité, je ne rougis pas de le dire, c'est que j'aurais sans doute préféré être une femme. Pas nécessairement une femme vivante et agissante dans ce monde, une épouse, une mère ; non, une femme nue, sur le dos, les jambes écartées, écrasée sous le poids d'un homme, agrippée à lui et percée par lui, noyée en lui en devenant la mer sans

limites dans laquelle lui-même se noie, plaisir sans fin, et sans début aussi» [8, p. 40-41].

Ces deux extraits révèlent des mondes qui s'opposent : celui d'un mode de vie traditionnel et hétérosexuel (une famille : un homme, une femme, un enfant) et celui de la vie « souterraine » du héros (« mes amours masculines »). De plus, ces extraits montrent également comment il gère socialement son identité homosexuelle vivant dans une société hostile à ce type d'identité, mais aussi quel est le lien entre le genre et les pratiques sexuelles du héros du roman.

Sans ignorer les dangers inhérents à sa problématique identitaire, le personnage affirme : «Si l'on savait rester discret il y avait rarement des problèmes» [8, p. 281].

En évoquant la question de l'identité homosexuelle il paraît utile de présenter la classification proposée par Guy Bajoit mais interprétée par Laura Mellini [10]. Interprétant son travail L. Mellini distingue trois identités de l'individu : l'identité désirée – ce que l'individu voudrait être, l'identité assignée – le besoin de l'individu d'être reconnu par les autres, mais aussi ce que son entourage voudrait qu'il soit ou doit devenir, et l'identité engagée – ce que l'individu est maintenant et a été. Par contre, G. Bajoit [2, p. 366] ne distingue que deux identités (Désirée et assignée). En ce qui concerne la troisième identité, que L. Mellini [10] nomme identité engagée, elle correspond plutôt à la stratégie de l'individu. Et la stratégie sous-entend l'action ou l'algorithme des actions. Selon G. Bajoit l'individu essaye de faire «coïncider» l'identité désirée et celle assignée. Pour y parvenir les individus «agissent sur les autres pour reconstruire, avec et contre eux, des relations sociales plus satisfaisantes. Ils se sont engagés dans une lutte, toujours en cours, qui ne se terminera qu'à la fin de leur vie, mais qui a déjà produit des résultats, plus ou moins appréciables. Etre le sujet de soi-même, c'est aussi cette lutte elle-même et pas seulement les fruits qu'elle rapporte» [2, p. 366].

Toujours s'appuyant sur le travail de G. Bajoit, L. Mellini [10] montre que l'individu s'engage pour soi, d'un côté, mais aussi pour les autres. Il s'identifie comme l'homosexuel pour soi. En revanche, il dissimule son identité aux autres. Cette stratégie correspond au comportement du héros du roman de J. Littell: il garde son identité pour soi et interagit avec les autres homosexuels de façon anonyme et cachée, mais il construit des relations avec les autres hétérosexuels en se faisant passer pour un hétérosexuel. Par exemple, comme nous l'avons vu dans l'un des extraits, il est marié, il a des enfants et en même temps il affirme qu'il a «ses amours masculines». Cette manière de se comporter comme un hétérosexuel induit que la société nazie a imposé l'homophobie comme étant la norme. Ainsi, pour être un homme (viril) il faut être homophobe, cacher et masquer la vraie

identité [9].

Le comportement du héros du roman montre une articulation entre «l'identité personnelle» et «l'identité sociale» ce qui risque de développer des troubles d'anxiété si l'une des identités exerce une pression sur l'autre. Les normes hétérosexuelles partagées dans la société, notamment dans la société nazie, sont souvent discriminantes envers les homosexuels. Cette discrimination peut se transformer et se traduire en « remise en question de l'individu par rapport à sa place dans son réseau de relations et s'accompagner d'une attention accrue sur les informations qu'il laisse filtrer» [7]. Ainsi, la stratégie du mariage peut servir de solution pratique tout en conservant l'identité homosexuelle et pouvoir ainsi construire une carrière dans la société normative.

Puisque l'homosexualité était considérée comme déviante dans la société nazie, il nous semble intéressant de montrer le point de vue de S.K. Hammersmith et de M.S. Weinberg [13]. Ils soulignent que «le déviant a établi son identité et reçu une validation à travers l'interaction sociale. Par conséquent, cette identité peut refléter le succès de l'identité établie et pas la désintégration ou l'échec personnel comme il est souvent supposé» [13]. Le héros du roman assume son identité homosexuelle qui semble réussie et nous n'observons pas de désintégration personnelle.

S.K. Hammersmith et M.S. Weinberg [13] considèrent que l'identité homosexuelle reconnue et acceptée par l'individu est associée positivement à la stabilité de l'auto-concept (self-concept, anglais). Ainsi, à partir du moment où l'individu assume son identité, l'estime de soi est positive ce qui le protège des angoisses et de la dépression.

Il nous paraît important de souligner que cette stratégie du choix de comportement est conditionnée par la «culture» de la société nazie. La société «impose toujours des «biens» que ses instincts sont censés prendre pour objets de ses désirs» [2, p. 115]. De plus, G. Bajoit considère l'individu comme «le sujet de lui-même quand il se fonde uniquement sur sa propre conscience pour orienter et donner du sens à ses conduites» [2, p. 115]. Ainsi, en dépit du rejet de l'homosexualité par la société dans laquelle vit le personnage du roman, il trouve des voies pour continuer sa vie parallèle.

Selon Marianne Blidon «la sexualité se trouve isolée dans une enclave secrète, dans le sanctuaire de l'intimité et du domaine privé» [4]. La part intime de l'individu se trouve ainsi confinée dans ce que Eve Kosofsky Sedgwick appelle «le placard». Ce «placard» symbolise la «honte» ou le «secret» de l'homosexualité socialement perçue comme anormale» [1]. Cette stratégie du «placard» met l'individu en position de dominé dans la société où l'hétérosexualité est vue

comme une norme légitime. Eve Sedgwick [3] indique que l'hétérosexualité et l'homosexualité sont étroitement liées par le mécanisme de l'exclusion. Cela veut dire que l'hétérosexualité repousse l'homosexualité pensée comme une perturbation ou un trouble. Plus le coming-out est fort et visible, plus le mécanisme de l'exclusion est sensible. Ainsi, selon Régis Revenin «Sociallement, mieux vaut alors être homosexuel (sans se définir publiquement comme tel) à l'apparence hétérosexuelle (comprendre «masculin»). Car l'homophobie n'est pas seulement le rejet de l'homosexualité ou des homosexuels, c'est aussi, plus largement, le dénigrement chez un homme de qualités dites «féminines» (douceur, émotion, empathie, etc.). L'homophobie se nourrit de cette «peur de l'autre en soi » qui enferme les hommes dans une masculinité stéréotypée, dans l'hétérosexisme. Plus prosaïquement, l'après-guerre est également marquée par la pénalisation de certaines formes de relations entre individus de même sexe» [12].

Il nous paraît significatif de souligner que le héros du roman préserve son statut social à travers une situation maritale «de façade» protégeant ainsi son «placard» – sa vie clandestine extra-conjugale «anormale» –et, ce faisant, agit sur le bon déroulement de sa carrière en s'inscrivant dans un schéma sociétal conventionnel.

Nous voyons bien le jeu entre «public» et «privé». Selon B. Preciado ce jeu est «un effet d'optique et discursif d'un jeu d'occultation et d'exposition». Si l'on suit sa logique nous pouvons dire que le statut «officiel» d'hétérosexuel du héros du roman, lui permettant de préserver sa carrière, correspond au contrôle permanent, mais aussi le respect des limites de l'hétérosexualité. B. Preciado souligne que «la scission et le dédoublement entre privé et public que structure le placard, et son travail comme filtre constant d'information, permettent à «l'homosexuel» de se faire passer publiquement comme hétérosexuel, en maintenant ses pratiques sexuelles dans l'espace privé tout en générant l'illusion de la performance de l'hétérosexualité en tant que transparence du privé dans l'espace public»[11].

Il est indispensable de noter que ce placard est supposé représenter un «secret ouvert» ce qui désigne deux choses. D'une part, c'est l'estimation de soi en tant qu'homosexuel et d'autre part, c'est le processus de construction de l'identité. Notamment, cette construction peut être l'auto-narration quand l'individu ne refoule pas son identité sexuelle. De plus, le héros du roman révèle son identité «ayant ses amours masculines», les exposant à l'extérieur, découvrant et affirmant sa sexualité [11].

Ainsi, selon Eve K. Sedgwick le placard et la sortie de ce placard ne sont pas seulement une suite de déclarations isolées ou d'une forme de confession singulière, mais bien comme un processus interminable de gestion d'informations,

de révélation et d'occultation, au cours duquel «l'homosexuel» produit son identité à travers un processus de (auto)représentation» [11].

L'homosexualité du personnage se manifeste dans son désir d'être une femme par la voie biaisée de la sodomisation [14], ce qui suggère l'existence d'un jeu de rôle entre sexe biologique et sexe social.

B. Proth mentionne le cas d'homosexuels qui «ont des partenaires de sexe mâle mais de genre féminin comme le travesti, ou, mieux encore, ils voient plus ou moins régulièrement, un partenaire de sexe mâle opéré de genre féminin: le transsexuel. Cette «falsification identitaire» leur permet d'être sexuellement actif, en négligeant les pratiques sexuelles invalidants la masculinité comme la pénétration anale insertive, donc de préserver le capital de virilité de l'homme hétérosexuel, puisque dans les rapports de genre, la domination reste masculine, le pénétrant étant toujours un homme» [5, p. 232-233]. Nous retrouvons cette «falsification identitaire» chez le héros du roman: il veut tenir le rôle de la femme pour être sexuellement passif. Ainsi, nous pouvons constater que l'homosexualité n'est pas seulement pensée comme «d'homme à homme», mais aussi en tant que «ne pas être masculin» [9].

Il est évident qu'il existe une articulation entre l'identité homosexuelle et l'hétéronormativité. Même si l'individu ne vit pas son identité homosexuelle comme une « honte », l'environnement social l'oblige à construire sa vie privée en fonction des pressions normatives de l'hétérosexualité [10]. Il faut souligner aussi que l'individu a la possibilité de construire et d'organiser sa vie sociale s'il est prêt à accepter de refuser de la centrer sur son identité sexuelle [7]. Il est nécessairement obligé de cacher sa vraie identité sexuelle. De fait, l'homosexuel se trouve toujours dans une situation d'opposition vie privée et vie publique ce qui implique une gestion permanente entre l'identité homosexuelle et l'apparence de l'identité hétérosexuelle.

Bibliographie:

1. Arnaud A. Peut-on choisir son identité sexuelle? [Ressource électronique] / A. Arnaud // Sciences humaines.– 2015. – Vol. 1, № 266. –Accès: <http://www.cairn.info/magazine-sciences-humaines-2015-1-page-27.htm>.
2. Bajoit G. L'individu sujet de lui-même. Vers une socio-analyse de la relation sociale / G. Bajoit. – Paris : FUUS. Armand Colin, 2013. – 393 p.
3. Beaubatie E. Psychiatres normatifs vs. trans' subversifs? Controverse autour des parcours de changement de sexe [Ressource électronique] / E. Beaubatie // Raisons politiques. – 2016. – Vol. 2, №62. – P.131-142.– Accès: <http://www.cairn.info/faraway.u-paris10.fr/revue-raisons-politiques-2016-2-page-131.htm>.
4. Blidon M. Jalons pour une géographie des homosexualités [Ressource électronique] / M. Blidon // L'Espace géographique. – 2008. – Vol. 2, tome 37. – P. 175-189. – Accès: www.cairn.info/revue-espace-geographique-2008-2-page-175.htm.
5. Proth B. Lieux de drague. Scène et coulisses d'une sexualité masculine / B. Proth. – Ostares

éditions. – Toulouse, 2002. – 447p.

6. Oosterhuis H. Medicine, Male Bonding and Homosexuality in Nazi Germany [Ressource électronique] / H. Oosterhuis // Journal of Contemporary History. – 1997. – Vol. 32, № 2. – P. 187-205. – Accès: <http://www.jstor.org/stable/261240>.

7. DeOliveira J.-Ph. La communication publique à l'appui d'une stratégie de repositionnement de l'État dans l'espace public [Ressource électronique] / J.-Ph. De Oliveira // Questions de communication. – 2014. – Vol. 26. – Accès: <http://questionsdecommunication.revues.org/9309>.

8. Littell J. Les Bienveillantes / J. Littell. – Paris : Gallimard, 2006. – 900 p.

9. Martin K.A. Gender and Sexuality: Medical Opinion on Homosexuality, 1900-1950 [Ressource électronique] / K.A. Martin // Gender and Society. – 1993. – Vol. 7, № 2. – P. 246-260. – Accès: <http://www.jstor.org/stable/189580>.

10. Mellini L. Entre normalisation et hétéronormativité: la construction de l'identité homosexuelle [Ressource électronique] / L. Mellini // Déviance et Société. – 2009. – Vol. 33, № 1. – P. 3-26. – Accès: www.cairn.info/revue-deviance-et-societe-2009-1-page-3.htm.

11. Preciado B. Mies-conception. La maison Farnsworth et le mystère du placard transparent [Ressource électronique] / B. Preciado // Multitudes. – 2005. – Vol. 1, № 20. – P. 47-56. – Accès: <http://www.cairn.info/faraway.u-paris10.fr/revue-multitudes-2005-1-page-47.htm>.

12. Revenin R. La révélation de l'homosexualité des garçons à leur famille dans la France d'après-guerre [Ressource électronique] / R. Revenin // Dialogue. – 2014. – Vol. 1, № 203. – P. 65-76. – Accès: <http://www.cairn.info/revue-dialogue-2014-1-page-65.htm>.

13. Hammersmith S.K. Homosexual Identity: Commitment, Adjustment, and Significant Others [Ressource électronique] / S.K. Hammersmith, M.S. Weinberg // Sociometry. – 1973. – Vol. 36, № 1. – P. 56-79. – Accès: <http://www.jstor.org/stable/2786282>.

14. Kristeva Yu. De l'abjection à la banalité du mal [Ressource électronique] / Yu. Kristeva. – Accès: <http://www.kristeva.fr/abjection.html>.

15. Paragraphe 175 [Ressource électronique] // [fr.wikipedia.org](http://fr.wikipedia.org/wiki/Paragraphe_175). – Accès: https://fr.wikipedia.org/wiki/Paragraphe_175.

Е.В. Ходус

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

Фигура Другого как конституирующий фактор опыта приватности

Характеризуя приватность в модусе соотнесенности с субъектом, который обладает правом выражать свою частную субъективность сообразно своим желаниями, самостоятельно «говорить от/для себя», мы, тем не менее, подчеркиваем комплементарность данной формы жизни внешнему миру. Приватность – это феномен особого рода (если принимать хайдеггеровскую трактовку феномена), где не действует простая логика бинарных пар – внутреннего/внешнего, своего/чужого, скрытого/открытого, публичного/приватного. Это сингулярная зона динамической взаимосвязи человеческого бытия как «личного бытия» и «бытия вообще». Как выразился Ю. Хабермас «субъекты всегда ссылаются на что-либо, существующее в объективном мире» [1, с.112]. Приватное знание, таким образом, это знание, качество которого удостоверяется не исключительно «мною», и не

исключительно внешним миром, а во *взаимнойсущностной корреляции*. Это означает, что приватность как целостный социальный феномен, «схватывающий» своеобразие повседневной жизни людей, не только сосуществует, но и является равноположенной с другими конечными областями значений – «субуниверсумами реальности» (в терминологии А. Щютца).

Вопрос только в том, где заканчиваются границы приватности как персональной экзистенциальной территории, и начинается тотальная общественная практика. Представляется, что «граничность» приватности (со)масштабна фигуре Другого, который и открывает/закрывает для субъекта приватность в качестве экзистенциально-значимого феноменального региона бытия. Собственно говоря, Другой играет роль своеобразного «трансцендентального оператора» (А. Магун), который устанавливает для индивида *условия возможности* приватной формы жизни. Если согласится с мыслью Жюль Делеза относительно того, что «Другой – это априорный принцип организации любого поля восприятия на основе категорий», это структура «осуществляющая категоризацию этого поля», Другой – тот, кто «гарантирует границы и переходы в мире», «управляет организацией мира в объекты и транзитивными отношениями между этими объектами» [2, с. 403-405], то представляется очевидным, что без внешней позиции, без объективизирующего взгляда Другого, мы вряд ли опознали бы саму возможность жизненного опыта, именуемого как «свой», «собственный», «личный», «приватный». Иначе говоря, приватность начинается и заканчивается с наличия «априорной структуры Другого» (Ж. Делез) через «подхватывание интенций» Другого (М. Мерло-Понти).

С учетом сказанного в отношении приватности имеет смысл говорить не столько о физическом/пространственном маркировании ее границ, сколько об их *интерсубъективном* характере. Поясним: *интерсубъективнопознаваемая граница* приватности указывает на выраженное существование фигуры значимого Другого как необходимого момента конституирования приватного опыта. Именно осознание присутствия Другого одновременно является: а) условием подтверждения «моей самости»; б) причиной (от)граничения и различения пространство «собственного»; в) фактором неоднородного структурирования этого пространства (отсюда – разные структурные уровни приватности: от личного, допускающего в ряде случаев со-присутствие «своих-других» до глубоко внутреннего (интимного). «Другой, взгляд Другого, – писал в данной связи У. Эко, – определяет и формирует нас. Мы (как не в состоянии

существовать без питания и без сна) не способны осознать, кто мы такие, без взгляда и ответа Других» [3, с.15].

Говоря коротко, у приватности обнаруживается парадоксальный статус: она – есть то, что мы тщательно утаиваем, скрываем, оберегаем от «взгляда» Другого, и одновременно – она есть то, что требует этого объективирующего «взгляда», опыта (со)вместного бытия для того, чтобы быть наделенной сверхзначимостью и распознанной в качестве субъективной ценности. Подобную логику мы обнаруживаем, в частности, в рассуждениях яркого философа «совместности» Ж.-Л. Нанси о субъективности, «которая способна принимать свое иное или свою инаковость (мир, вещи, других субъектов, бога и т.п.) как *свое*» [4, с.153]. При этом в качестве «инаковости», или степени «друговости» (в данном случае эпистемологическое различие Иного и Другого не представляется принципиальным) выступают взаимодействия и взаимоотношения индивидов как опыта сообщества/бытия-в-месте. Становясь «своими», они становятся своеобразным внешним внутреннего [5]. Имеется в виду, что «самость» существует и присваивается только через так называемое выставление, или, как пишет Елена Петровская, экспозицию, которая является совместной, обращенной к самому «вместе». «Даже я, – читаем у Е.Петровской, – в своей «яйности» – в своем отличии и изолированности – не может избежать такого выставления вовне» [6, с. 63]. Тем самым, экспозиция (выставление) означает, что даже самое интимное, сокровенное, внутренне всегда повернуто к внешнему, всегда расположено вовне.

Это означает, что приватность оказывается полностью вовлеченной в ткань «социального», полностью форматируется социальными правилами и механизмами. Иными словами, приватные практики, хотя и определяются в терминах субъективной значимости, тем не менее, совершаются в поле уже существующих социальных смыслов, предполагают интериоризацию «точки зрения» Другого (значимых «культурных агентов»), принимают культурную конфигурацию социального контекста. Так или иначе, «причастность миру культуры делает «меня» прозрачным для другого» [7, с.45]. В сфере непосредственного опыта мы постоянно имеем дело с дискретными актами, вещами, значениями и ценностями, индивидами – одним словом миром, наполненным присутствием Другого. Для приватности факт присутствия Другого значим по меньшей мере в силу того, что данная сфера жизни конструируется по его образу и (раз)личению с ним.

Отсюда следует, что человек не имеет имманентной сущности, он принципиально трансцендентен: трансцендируя самость навстречу другому,

превращая внутреннее во внешнее, люди обретают «совместность» как конституирующее условие опыта приватности. Одним словом, только совместное бытие делает возможным бытие как нечто отделённое, частное. В силу этого Другой – это одновременно *граница* моей свободы и ее *основание*.

Литература:

1. Хабермас Ю. Вовлечение другого: Очерки политической теории : пер. с нем. Ю.С. Медведева / под ред. Д.А. Складнева. – Москва : Наука, 2001. – 420с.
2. Делез Ж. Мишель Турнье и мир без Другого : пер. с фр. / Ж. Делез // Логика смысла / Науч. ред. А.Б. Толстов. – Москва : Раритет; Екатеринбург: Деловая книга, 1998. – С. 395-421.
3. Эко У. Когда на сцену приходит Другой : пер. с итал. / У. Эко // Пять эссе на темы этики. – Санкт-Петербург : Симпозиум, 2000. – С. 4-19.
4. Нанси Ж.-Л. Сегодня : пер. с фр. / Ж.-Л. Нанси // Ad Marginem 93. Ежегодная лаборатория постеклассических исследований. – Москва : Ин-т философии РАН, 1994. – С. 148-164.
5. Нанси Ж.-Л. Непроизводимое сообщество: пер. с фр. Ж. Горбылевой, Е. Троицкого / Ж.-Л. Нанси. – Москва : Водолей, 2009. – 256с.
6. Петровская Е. Безымянные сообщества / Е. Петровская. – Москва : ООО «Фаланстер», 2012. – 384 с.
7. Рассадина С. Герменевтика удовольствия: Наслаждение вкусом / С. Рассадина. – Санкт-Петербург : ИД «Петрополис», 2010. – 378с.

М.О. Шевчук

***Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Студентське самоврядування в Дніпровському національному
університеті імені Олеся Гончара***

Сучасне розуміння ролі студентства в трансформаційних процесах суспільства передбачає суб'єктну позицію студентів по відношенню як до власного життєвого проекту, так і до організації оточуючого суспільного простору. Дослідження однієї з форм реалізації суб'єктних практик студентства, студентського самоврядування може показати реальну готовність студентства прийняти активну роль у формуванні власного простору вищої школи. Особливо, якщо зважити на те, що студентське самоврядування досить успішно закріпилось на формальному рівні та присутнє у всіх українських ВНЗ.

Проблема студентства в умовах вищої школи є досить поширеною серед сучасних вітчизняних дослідників. Особливості трансформації студентських практик в сучасних умовах аналізують такі автори, як С. Щудло, А. Яковлев, які розкривають механізми забезпечення якості освіти в контексті демократизації освітнього простору. Проблему соціального суб'єкту та його характеристик досліджували такі вітчизняні дослідники як Л. Сокурянська,

О.Злобіна, О.Якуба.

Метою нашого дослідження став аналіз студентського самоврядування як суб'єктної характеристики студентів Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Для цього у березні-квітні 2016 р. нами було проведено анкетування студентів ДНУ стосовно їх ставлення до роботи органів студентського самоврядування. Загалом було опитано 500 студентів, серед них студенти 2 та 4 курсів різних напрямів (соціально-гуманітарний, економічний, природничий, фізико-математичний).

За результатами дослідження було виявлено, що студентське самоврядування реалізується в першу чергу в рамках дозвіллевих практик, а не стосується організації навчального процесу. Організація дозвілля є традиційним напрямом діяльності, який залишили на самоорганізацію студентам. Студенти, в свою чергу, не прагнуть вступати в суперечки з керівництвом, задовольняючись, у кращому випадку, дорадчими позиціями в інших сферах.

Організація роботи осередків студентського самоврядування обмежується колом зацікавлених осіб, більшість студентів реальної участі у самоврядуванні не приймає, а отже і здійснюється вирішенням проблем саме тих, які цікавлять ці осередки, а не студентську спільноту загалом. А в формуванні органів студентського самоврядування діє взаємовиключний принцип перекладання ініціатив, тобто студентські ради очікують ініціативності та активності від студентів, а студенти навпаки очікують їх від студентських рад в презентації результатів своєї діяльності.

Протиріччя поглиблюється через слабкий зворотній зв'язок між органами студентського самоврядування та студентством загалом. Мало хто зі студентів має можливість висловити свої пропозиції стосовно поліпшення роботи студентських рад. В наслідок цього студентська молодь доволі слабо зацікавлена в масовій активній участі в процесі самоврядування. Ще одним наслідком слабого зв'язку між органами самоврядування та студентством є скептична оцінка останніх доцільності самоврядування, їх можливості реально вплинути на ситуацію при нагальній потребі, негативна оцінка студентами результатів діяльності органів самоврядування.

Отже, незважаючи на те, що самоврядна діяльність за визначенням має нести суб'єктний потенціал, у сучасних умовах найчастіше студентське самоврядування зводиться до формального прояву і реалізації функцій регламентованих керівництвом ВНЗ. Суб'єктні практики спрямовані на відтворення усталених стратегій, що підкреслює інерційний характер суб'єктності студентства в межах вищої школи. Проте, на нашу думку, даний

адаптивний, доцільний характер взаємодії студентства з керівництвом обумовлений взаємним задоволенням чинним становищем. І певно, ще не виникло тих протиріч між студентством та керівництвом, яке б стимулювало протестний потенціал студентської спільноти і відповідних органів самоврядування.

Особливостями проявів суб'єктної діяльності студентства через студентські практики самореалізації в просторі сучасної вищої школи є наступні. По-перше, це формування зустрічної активної позиції вищих навчальних закладів з модернізації якості умов освітньої взаємодії у відповідь на потреби абітурієнтів. По-друге, сучасні реформаційні процеси в вищій школі створюють додаткові можливості формування студентом власної індивідуальної освітньої стратегії в межах концепції безперервної освіти шляхом реалізації освітньої мобільності, як вертикальної так і горизонтальної.

Статус «студент» не обмежує його носія лише одним проявом соціальної діяльності – навчальної, в межах інституту вищої освіти існує ще чимало сфер для саморозвитку – наукова діяльність, студентське самоврядування, розвиток організаторських здібностей, професійне самовдосконалення та інше. Результати дослідження показали, що самореалізація студентства у кожній з сфер освітньої діяльності чинить вплив на реалізацію в інших сферах та на суб'єктні характеристики загалом. Активні члени органів студентського самоврядування, студенти, які займаються науковою діяльністю, академічно успішні студенти більшою мірою інтегровані в процес соціальної взаємодії в межах інституту вищої освіти, і проявляють більш активну та свідому позицію стосовно власного розвитку в рамках інституту і відповідно освітньої системи загалом.

Yu. Yatsyna

Zaporizhzhya National University

Statistical data analysis as a tool for state corruption anticipation

The relevance of the topic is determined not only by the use of mathematical apparatus in political science studies, but also by the object of study. In our case, it is the sphere of corruption relations in the modern state. The need of corruption counteraction is caused by the fact that this anomaly is acutely felt in all spheres of life of Ukrainian society. The prevalence of business groups (oligarchic clans) in public bodies has developed a habit to solve public issues the same way as business does (using bribe, payola, informal arrangements or close contacts). Such

practices lead to inefficiency of any reforms, provoke stagnation and regression of the state in economic, political, legal and cultural spheres [6]. Usually corruption relations arise as informal practices, that make the corruption study more complicated with a help of traditional methods. Statistical analysis gives opportunity to descry and visualize corruption acts, even when corruption crimes cannot be detected formally.

Methodological and theoretical framework of the abstract is based on projects and researches, which are devoted to features of political analysis [3], statistical procedures essence [8], corruption grounds [1; 7] and examples of statistical methods usage in corruption revealing [2; 5; 6].

We understand corruption as a managerial resources misuse, committed by an incumbent, for the purpose of his or some other group's benefit, both in material or intangible forms. Misuse is both a violation of formal legal regulations, including standards of office behavior and business ethics, and informal social ethics and morality standards. Analysis of the corruption origins and content shows that it has deep cultural roots and can appear at various levels of social interaction. Economic and political corruption are the most destructive forms of corruption due to possibility to influence on the whole social organism.

Statistics is «the art and science of collecting and understanding data» [8,p.4]. The aim of the statistical data analysis is to calculate several values from a set of data, in order to focus a researcher of the most typical and peculiar features of data. Statistical data analysis for state corruption anticipation deals with big data and leads to data mining. Data mining is «a collection of methods for obtaining useful knowledge by analyzing large amounts of data often by searching for hidden patterns» [8,p.9].

Practical usage of a big data analysis of state corruption has found its realization in cluster modeling. Cluster is a group of objects, that have a certain common characteristic. Cluster approach is a research strategy, that aims to cluster a set of objects into groups in accordance with the strength of their attributes to simplify their further analysis by classification and their corresponding visualization.

The main difference between cluster analysis from other statistical methods is that there may be no basic data about the studied object, classification criteria and group affiliation. The main purpose of the method is to group cases according to their degree of repeatability and similarity. There are three most common methods of cluster analysis: correlation, range and association. There are three general approaches for clustering: 1) hierarchical clustering; 2) non-hierarchical clustering; 3) two steps or combined clustering.

In order to use a cluster modeling as an effective corruption counteraction cluster, it must be provided prerequisites for the research: 1) it is necessary to define clear criteria and units for analysis (measurability), 2) to analyze corruption practices, 3) to identify social geography of corruption, 4) to identify dispositions, 5) to analyze reasons for corruption behavior.

The cluster approach is actively applied in practice. For example, P.Klimek, Y.Yegorov, R.Hunel and S.Turner conducted a cluster analysis of the election procedure in different countries to identify and visualize possible acts of corruption (ballot stuffing) [6]. The authors have tested the claimed statistical characteristics of the election results (and their deviations) in a cross-national context, depending on the level of data aggregation. It was used a parametric model of statistical evaluation of the probability of ballot stuffing, which may have affected the election results. It is noteworthy that under the assumption of coherent geographic voting patterns [5], the results of the parametric model are not significantly dependent on the aggregation level of polling data or sample size of data.

Thus, corruption is a multidimensional and multilevel phenomenon. Counteracting should be based on a systematic analysis of the corruption causes, symptoms and consequences. The application of statistical methods, cluster modeling particularly, allows us to see the symptoms of fraud and corruption both at the stage of basic data aggregation, and its direct visualization. However, it should be noted that cluster analysis can be an effective tool of state corruption counteraction only in combination with other social space research techniques (sociological, political, legal, etc.).

References

1. Кудінов І.О. Стратегія життєособистості як фактор розвитку суспільства: Монографія / І.О.Кудінов. – Запоріжжя: КСК-Альянс, 2015. – 180с.
2. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні / за заг. ред. М.А.Лепського. – Запоріжжя: КСК-Альянс, 2017. – 179с.
3. Стратегічне прогнозування політичних ситуацій та процесів: монографія / [Воловик В.І., Лепський М.А., Гугнін Е.А., Кудінов І.О. та ін.]; за заг. ред. М.А.Лепського. – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – 428с.
4. Яцина Ю.О. Кластерне моделювання в політичному аналізі / Ю.О.Яцина, І.О.Кудінов // Молодий вчений. – 2015. – №7. – С.130-135.
5. Agnew J. Mapping politics: How context counts in electoral geography / J. Agnew // Political Geography. – 1996. – Vol. 15, № 2. – P.129-146.
6. Klimek P. Statistical detection of systematic election irregularities [Electronic resource] / P. Klimek, Y. Yegorov, R. Hanel, S. Thurner. – Access mode: www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.1210722109.
7. Sicakova-Beblava E. Using government manifestos to analyse the political salience and shape of anti-corruption policies in the Czech Republic and Slovakia [Electronic resource] / E. Sicakova-Beblava, B. Miroslav // Policy Studies. – 2016. – Vol. 37, № 4. – Access mode: <http://dx.doi.org/10.1080/01442872.2016.1146247>.

8. Siegel A.F. Practical Business Statistics / Andrew F. Siegel; 7th edition. – Elsevier Inc., 2016. – 618 p.

А.М. Ячний

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**Особливості викладання соціології для студентів технічного напрямку
підготовки**

Розвиток суспільства на демократичних засадах потребує розуміння населенням наявного стану суспільства та механізмів його розвитку, що за своїм призначенням, покликана висвітлювати Соціологія. З цього приводу дисципліну «Соціологія» й введено в перелік навчальних дисциплін щодо підготовки фахівців з вищою освітою. На цій підставі не є виключенням технічні спеціальності. Але від студентів, що за своїм спрямуванням орієнтовані до набуття технічного фаху, де інде можна почути думку, що вивчення соціології – марна трата часу. При цьому визнається, що носій наукового знання має певні переваги – така людина краще досвідчена. Соціологічні знання таким самим чином надають можливість представникам будь якого фаху краще розуміти й орієнтуватися у суспільних подіях що відбуваються навколо, бачити змістовні взаємозв'язки, причини та можливі наслідки. Інтелектуальна оптика фахівця, що озброєний соціологічним баченням, більш розвинута. Набуті розумові навички дозволять аналізувати складні конфігурації соціальних фактів, конкретних життєвих ситуацій [1]. Під час викладання «Соціології», необхідно неодноразово нагадувати слухачам, що соціологічний підхід надає можливість ясно бачити актуальні проблеми суспільства, при цьому наводити приклади реалій сучасного українського суспільства. Подібні ілюстрації наведуть місток між теорією та реальним життям і підтвердять, що така ясність конче необхідна для постановки діагнозу та розбудови стратегії практичних дій. При цьому, обов'язково треба наголошувати на тому, що соціологія не надає рецептів, не робить за людей вибір, не вирішує за них – до якої мети необхідно просуватися та у чому полягає їх людське щастя. На цій підставі, під час вивчення та викладання дисципліни необхідно розуміти, що зусилля спрямовуються саме на формування наукового соціологічного світогляду. На цій підставі, постійно треба пам'ятати, що головна мета – у з'ясуванні змісту соціологічних понять та категорій, надати слухачам розуміння соціальних механізмів. Показати, що люди часом захоплюючись вирішенням поточних проблем, занурюються у вирій соціально-політичної діяльності, забувають про соціологію, як інструмент аналізу, втрачають адекватне наукове бачення

проблем і марнують зусилля у помилковому напрямку [2, с.28]. Будь-який фахівець, що озброєний соціологічним баченням, має можливість стати виваженою людиною, дійсним інтелектуалом, кваліфікованим експертом, що надасть допомогу передусім собі та навколишнім розібратися у хитрощах проблем, що хвилюють, та розробити конструктивні стратегії на покращення соціального існування. Соціологія пропонує наукові пояснення, крізь створені «моделі». Так, критична теорія у Соціології визначає мету – сприяти суспільній емансипації людини її творчої самореалізації, подоланню соціального відчуження [3].

Вважаємо необхідним доводити слухачам, що на ґрунті їх власних, й майже зрозумілих відчуттів, широкий загал прагне знайти пояснення наявним проблемам у галузі психології. Та нажаль, при цьому не розуміє, що людські проблеми стають психологічними у наслідок суспільного стану. Дійсним джерелом таких проблем є суспільство, його стан, наявні суперечності, тенденції розвитку. Часом роздратованість населення – це стан не тільки як окремих індивідів, а і як представників певних соціальних груп. Тому вирішення багатьох проблем передбачає розбудову моделей не тільки особистісної адаптації до того або іншого сегменту соціального середовища, та ще й адекватних стратегій колективних дій. Тому й технічний фахівець «приречений» вирішувати безліч проблем, але виникнення технічних проблем обумовлене часом суспільними умовами. З цього приводу соціологічна підготовка надасть розуміння та наочну демонстрацію взаємообумовлених елементів суспільного життя, що переплітають індивідуальні вчинки, біографії у складний соціальний процес.

Література:

1. Подвойский Д. Публичная социология в прошлом и настоящем: уточнение координат [Электронный ресурс] / Д. Подвойский. – Режим доступа: polit.ru/article/2010/04/08/podvoysky_pub_soc.
2. Общественная роль социологии / под ред. П. Романова, Е. Ярской-Смирновой. – Москва : Вариант, ЦСПГИ, 2008. – 240с.
3. Фурс В.Н. Контуры современной критической теории / В.Н. Фурс. – Минск : Изд-во БГУ, 2002. – 180с.

А.Д. Абрамова

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара **Проблема забезпечення якості освіти в умовах її масовизації**

З початком третього тисячоліття людство спрямовує вектор свого розвитку до інформаційного, технологічного суспільства, основними ознаками якого є високий рівень якості життя кожної людини, який

досягається підвищеними вимогами до забезпечення суспільних та індивідуальних благ, серед яких визначальне місце посідає висока якість освіти.

Забезпечення високоякісної освіти на всіх етапах і рівнях, оцінювання її результативності та управління якістю – одне з основних завдань сьогодення. Забезпечення високого рівня функціонування та результативності освіти має не лише педагогічний аспект, але й відбиває основні вимоги освітньої політики держави, створює суспільні ідеали, загальну ідеологію суспільства та визначає стратегію функціонування національної освітньої системи.

До проблеми реформування освіти в цілому та надання високоякісної освіти, зокрема, звертались такі відомі науковці та педагоги, як М. Поташнік, В. Паламарчук, О. Савченко. Хоча треба зазначити, що дослідження цієї проблеми мало висвітлюється у вітчизняній літературі. Для того, щоб всебічно та різноаспектно усвідомити проблему необхідно розглянути тлумачення термінів «якість освіти» та «управління якістю освіти». В інтерпретації філософів і педагогів сучасності якість освіти визначається як «соціальна категорія, що визначає стан та результативність процесу освіти в суспільстві, його відповідність потребам та очікуванням суспільства» [1, с.15], «... співвідношення мети та результатів навчання, ступінь досягнення мети за умови, що мета поставлена операційно та спрогнозована в зоні потенційного розвитку учня» [1, с.28]. Усі визначення дефініції якості освіти вказують на потенційну можливість виміряти ту саму якість, але не уточнюють – в яких одиницях, яким чином та за якою шкалою.

Визначення управління якістю освіти пов'язане з реалізацією як освітніх функцій, так і функцій управлінських і має складне багатовимірне значення. Так, Щудло С., визначає: «управління якістю освіти – це особливе управління, організоване та спрямоване на досягнення не будь-яких, не випадкових, не просто кращих за попередні, а цілком визначених, заздалегідь спрогнозованих з можливим ступенем точності результатів освіти, де мета (результат) має бути спрогнозована операційно в зоні потенційного розвитку випускника школи» [4, с.193]. Але треба зазначити, що, спираючись на роботи вищезазначених фахівців, цілі (результати) мають бути наскрізними як по вертикалі, так і по горизонталі управлінської діяльності – від загальнодержавних до індивідуального навчання школярів і навпаки. Оскільки якість освіти має спрямовувати вектор свого розвитку на загальнодержавну освітню політику, то і мета (а значить і очікуваний результат) має відбиватись на всіх рівнях управління якістю освіти. У цій

роботі проблема управління якістю освіти розглядається як основа освітньої політики держави. Треба зазначити, що і запропоновані завдання, розраховані на великомасштабні дії, проте вони не розходяться з діями в рамках окремого навчального закладу, шкільної паралелі, класу, групи тощо.

Управління якістю освіти як складова державного управління освітньою галуззю підпорядковане загальній стратегії держави на пріоритетний розвиток освіти, забезпечення конституційного права громадян на освіту та рівного доступу до високоякісної освіти.

Неабияку роль у формуванні стратегій надання якісних освітніх послуг відіграє система рейтингування ВНЗ. Кожна людина може знайти для себе в інформації про оцінку якості освітніх послуг надаваних в вищих навчальних закладах те, що їй необхідне. Адже рейтинги є відображенням сукупності громадських думок та оцінок зацікавлених в освіті сторін відносно відповідності освітніх ресурсів, процесів та результатів навчання вимогам сучасного світу.

Застосування інформації про рейтинги вищих навчальних закладів може варіюватись в залежності від соціально-економічних умов у регіоні, потреб й очікувань різних цільових груп. Отримуючи відкриту та достовірну інформацію про якість навчання в кожному конкретному вищому навчальному закладі, про реальний рівень професійного потенціалу його випускників, будь-яка організація зможе простіше та ефективніше проводити підбір кадрів, що в свою чергу забезпечує отримання бажаних результатів у відповідності з поставленими цілями.

Завдяки рейтингам, зважена та максимально повна інформація про навчальний заклад стане доступною якомога широкому загалу не тільки нашої країни, а й потенціальним абітурієнтам з-за кордону. Враховуючи все більший розрив між наявною номенклатурою спеціальностей, надаваних у вищих навчальних закладах, і їх фактичною потребою в нових економічних умовах – система рейтингів стає одним з механізмів у вирішенні даного питання шляхом державного, ринкового та громадського регулювання. Ринок освітніх послуг висуває все більші вимоги до вищих навчальних закладів, адже майбутні абітурієнти постійно будуть намагатись вступити до тих закладів, що на їхню думку є оптимальним вкладенням часу та грошових коштів у своє навчання. Важливу роль в процесі такого вибору будуть відігравати рейтинги[3, с. 17].

Українська система забезпечення якості йде корінням в радянське минуле, коли контроль над якістю освіти здійснювався адміністративно-командними методами. Це логічно, тому що споживачем послуг освіти в тій

системі була держава. Відтак, в українській системі освіти логічно побудовані ті елементи, які були створені за умов адміністративного управління (за радянських часів) – тобто формальні процеси і процедури. Європейська система освіти – навпаки, формувалася в умовах природного вибору, коли вимоги до якості освіти висувалися безпосередніми споживачами освітніх послуг – галузями, роботодавцями, студентами.

Принципи менеджменту вищої освіти в Україні залишилися адміністративними, оскільки фінансування університетів (крім приватних) можливе тільки з бюджету (за винятком невеликих поступок у вигляді платних освітніх послуг). І зміст процесів в українській системі освіти не змінився. А зовнішнє українське середовище – це вже не планова економіка, а дикий ринок часів первісного нагромадження капіталу. Крім того, стрімка світова глобалізація освіти та студентська мобільність призвели до диверсифікації постачальників освітніх послуг, створюючи необхідність в посиленні якості вищої освіти. Головним замовником освітніх послуг і контролером їх якості тепер є суспільство, а не держава.

Проте, в Україні ніхто з гравців вищої освіти не здійснює активних дій для того, щоб створити громадський запит на відповідність української освіти світовому рівню. Проблема забезпечення якості вищої освіти знаходиться саме в площині механізмів взаємодії суспільства та освітнього процесу. Відсутність в Україні культури реалізації потреб і прав учасників освітнього процесу у поєднанні із застарілими принципами адміністрування освітньої системи призводить до таких негативних явищ [2]:

- Відсутність мотивації студентів, викладачів, роботодавців, урядових та неурядових організацій до підвищення якості освіти. Не існує зв'язків між продуктивністю ВНЗ і обсягами ресурсів, отриманих ним від держави. Тому ВНЗ не вмотивовані розвиватися, об'єктивно виконувати самооцінку тощо.

- Повна та послідовна система забезпечення якості, в європейському розумінні, відсутня в українській освіті. ВНЗ частково реалізують її у формі процедур моніторингу якості, які виконуються на основі однакових для всіх університетів критеріїв, при цьому їх різноманітність не розглядається. Найголовніше ж те, що немає жодних процедур стратегічного планування розвитку університетів, а також реальної мети для підвищення рівня освіти.

- Система, яка в Україні називається забезпеченням якості, спрямована не на допомогу гравцям в сфері вищої освіти розвиватися в напрямку високої якості, а на контроль, тиск і покарання тих, які не відповідають встановленим критеріям.

- Існуючі процедури забезпечення якості не є прозорими ані для самих учасників, ані для зовнішнього спостерігача (суспільство, промисловість, міжнародні експерти тощо). Немає прозорості й в тому, як спостереження (нескінченний моніторинг) «якості» призводить до ухвалення рішень та дій.

- Але при цьому спостерігається надмірність органів, що контролюють якість освіти. Їх неузгоджені дії і велика кількість процедур оцінок якості освіти призводять до знецінення відповідних процедур і зниження мотивації ВНЗ до повноцінної участі в них.

- Управління вищою освітою здійснюється в реальному часі жорстко централізованою адміністративно-командною системою, у якій практично немає місця для діяльності ВНЗ відповідно до їх власних планів та цілей.

- Діяльність персоналу ВНЗ пов'язана із надзвичайно високим обсягом бюрократії, оскільки офіційне звітування про «результати» стає більш важливим, ніж самі досягнення. Повна відсутність часу не дозволяє навіть думати про якість результатів, перебуваючи в безперервному процесі звітності.

Таким чином, все це свідчить про необхідність змін. Беручи до уваги поточний стан української вищої освіти слід визнати, що загальною довгостроковою метою українського суспільства є створення повноцінної системи забезпечення якості вищої освіти шляхом еволюційних перетворень, а не революційного реформування. Шлях до поліпшення якості освіти – це істотні структурні зміни. Вони полягають не лише у простому додаванні ресурсів, але передусім мають на меті розвиток участі суспільства в забезпеченні якості освіти.

Конкретними цілями, виходячи із довгострокової мети, є:

- розробка понять якості та національної концепції забезпечення якості освіти в українському контексті;

- розробка систем цінностей у вищій освіті відповідно до провідних європейських практик, які вже зарекомендували себе як такі, що працюють на ефективність освіти в умовах вільного ринку (на основі трикутника знань «освіта – дослідження – інновації», згідно з Лісабонською стратегією);

- підвищення мотивації всіх гравців вищої освіти;

- покроковий та паралельний перехід від бюрократичних процедур до прозорих процедур забезпечення якості за участі всіх важливих стейкхолдерів.

Література:

1. Вікторов В.Г. Управління якістю освіти: (соціально-філософський аналіз): монографія /В.Г. Вікторов; Ін-т вищої освіти. – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – 286 с.
2. Лікарчук І. Колапс освітньої системи в Україні: основні причини [Електронний ресурс]

/Л. Лікарчук //Дзеркало тижня. Україна. – 2011. – № 7.–Режимдоступу: http://news.dt.ua/SOCIETY/kolaps_osvitno76599.html.

3. Лукіна Т.О. Моніторинг як механізм інформаційного забезпечення управління якістю освіти /Т.О. Лукіна // Вісник ТІМО: Тестування і моніторинг в освіті. – 2013. – № 12. – С. 16-20.

4. Щудло С. Моніторингові дослідження якості освіти / С. Щудло // Молодіжна політика: проблеми і перспективи: [Зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ.конф. / наук. ред. С. Щудло]. – Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2009. – С. 193-197.

В.И. Андропова

Днепровский национальный университет имени Олеса Гончара

Здоровый образ жизни как модный тренд в повседневных практиках современной студенческой молодежи

Здоровый образ жизни во все времена был актуальной темой для обсуждения в украинском обществе, но раньше, в предшествующий советский период, он трактовался как способ вовлечения молодых людей в активную общественную и экономическую деятельность, как форма самоорганизации молодых людей в целях реализации государственных и идеологических интересов. Сейчас такой взгляд на здоровый образ жизни потерял значение, а сама категория здоровья стала рассматриваться как индивидуальный капитал, как рыночное качество личности.

В современном мире здоровый образ жизни стал представляться маркером, разделяющим успешную и неуспешную молодежь, свидетельством жизненного успеха с одной стороны, и демонстрацией социальной агрессивности, напористости с другой. Поясняя эту мысль можно сказать, что теперешнее поколение молодежи, выросшее практически в условиях коммерциализации здоровья, его перевода в плоскость рыночных отношений, стало воспринимать здоровый образ жизни как инструментальное, как способ повышения конкурентности.

Сегодня мы можем услышать и увидеть призывы к здоровому образу жизни везде: на телевидении, на радио и, особенно, в социальных сетях. Важно установить ЗОЖ – это дань моде в современном обществе нарциссов, где здоровый и спортивный человек является синонимом успешного и богатого человека, или это осознанный мотив, действующий в силу своей значимости.

Особый интерес представляет рассмотрение значения моды для молодежи. Учитывая специфику данной демографической группы, то можно отметить следующее: молодежь, находясь на этапе жизненного становления,

стремится организовать свою жизнь наиболее успешным образом. За счет этого происходит следующий процесс, на который обращал внимание Гофман – переход роли передовых носителей и пропагандистов моды от элитарных, высокообеспеченных групп населения к молодежи, т.е. элита создает моду, а молодежь ее транслирует, что указывает нам на социальное регулирование со стороны моды [1].

Далее стоит установить трансформацию понимания моды. В период сословной социальной структуры мода существовала как подражание и носила элитарный характер. Отмечалась также гендерность моды в силу традиционного характера, который был присущ обществу. В данном ключе моду рассматривали И. Кант, Г. Тард и Г. Зиммель [2]. При переходе к капитализму посредством моды демонстрируется статус. Концепцию демонстративного потребления описал Т. Веблен [3]. В индустриальном обществе актуальной становится концепция, в соответствии с которой мода трактуется как механизм социального регулирования социокультурных сторон жизнедеятельности (А.Б. Гофман). Данная концепция, как и предыдущие, основана на том, что мода отражает все особенности и изменения общества [1]. Таким образом, утрачивается актуальность концепции элитарности моды, так как в условиях информационного общества элитарная культура теряет свое значение классово чуждой и недоступной массам. Спозиции современного информационного общества, мода рассматривается как социально-знаковый феномен. Элементом потребления становится не модный объект, а его знак, то есть те качества, которыми он характеризуется.

Данный вопрос требует анализа связи двух понятий здоровый образ жизни и мода. Мода представляет собой механизм социального регулирования жизнедеятельности, в то время как здоровый способ жизни является способом жизнедеятельности. Учитывая универсальный характер моды, обуславливается возможность комплексного воздействия на все стороны здорового образа жизни. Поведение, будучи базовым параметром, описывающим ЗОЖ, является сущностным аспектом моды. Применительно к ЗОЖ мода рассматривается в таких поведеньях как пищевые привычки, манера одеваться, гигиенические привычки, спортивная активность и тому подобное. Такое поведение формирует через подражание, что есть основой моды. Как утверждал М. Байуотер у человека постмодерна нет настоящей уверенности в своих собственных идеях о том, кем он должен быть, и потому всюду наблюдает игры в «притворись кем-то другим». Подражатели воспроизводят элементы деятельности успешного лица [4].

На базі ДНУ було проведено дослідження, яке допомогло сконструювати типового студента, враховуючи специфіку його відносин до здорового образу життя. Говорячи про відносини, то такої студент позитивно оцінює феномен здорового образу життя, сам намагається підтримувати поведінку, орієнтовану на перевагу здорових практик, а людей подібними орієнтаціями підтримує і в якійсь ступені вони служать для нього мотивацією. Найбільше вплив на нього здійснюють СМІ та інтернет у формуванні відносин до здорового образу життя та бажання відповідати стандарту здоров'я.

Для нас важливо встановити значимість в сучасному суспільстві тенденції дотримання практик ЗОЖ, чи розуміють студенти своє здоров'я та образ життя як індивідуальний капітал, як маркер стратифікації, чи, в результаті чого виникають заклики до підтримки моди та формуванню тренда на ЗОЖ. Безсумнісно, студенти на перше місце ставлять визначення ЗОЖ як фактора впливу на здоров'я та самопочуття, але на другому місці студенти позначають вплив моди на початок активного вибору в ієрархії своїх пріоритетів здорового образу життя.

Паралельно з цим йде питання про вплив матеріального положення на дотримання практик здорового образу життя, і цього не було виявлено, як і люди з низьким матеріальним положенням намагаються вести здоровий образ життя, але можна зауважити, що найбільш активно дотримується практики ЗОЖ студент з середнім достатком. Однак існує впевненість в тому, що стандарт здоров'я впливає на досягнення успіху в житті.

Таким чином, розуміючи значимість здорових практик людини для покращення самопочуття, студентська молодь піддається моді. Посередством головного механізму підрадянства, студентська молодь за рахунок СМІ та інтернету спостерігає успішних людей з стандартом здоров'я та тим самим слідує їх порадам та практикам. Здоровий образ життя не розцінюється елітарним явищем за рахунок інформаційного суспільства, однак існує як ринковий капітал.

Література:

1. Гофман А.Б. Мода і люди. Нова теорія моди та модного поведіння / А.Б. Гофман. – Москва : КДУ, 2010. – 228 с.
2. Терешкіна В.Н. Концептуалізація феномена «мода» в соціології / В.Н.Терешкіна // ВестникСПбГУ. Сер. 12. – 2011. – №1. – С. 67-74.
3. Веблен Т. Теорія праздного класу : пер. с англ. / Т. Веблен.– Москва : Прогрес, 1998. – 367 с.

4. Восканян М.В. Игра в индивидуализированном обществе / М.В. Восканян // Общественные науки и современность. – 2009. – №2. – С. 78-89.

В.А. Балійчук

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

**Естетизація політики як сучасний феномен суспільства вражень:
український контекст аналізу**

Появу категорій «естетичне», «естетизація» в контексті самих різних феноменів сучасного суспільного життя, в тому числі й по відношенню до політики (як в класичному її розумінні – як похідної від жорстких соціальних структур, так й в новітніх інтерпретаціях – як біовлади), слід розглядати на тлі більш широких соціокультурних трансформацій останніх десятиліть. Мова йде про радикальні соціальні зміни, (від)рефлексовані в теоретичних метафорах «тиранії вибору», «суспільства вражень», «емоційного капіталізму», «терапевтичного суспільства» «тотальної гламурізації», які взагалі то вказують на одну визначну рису – ми живемо у світі знаків, іміджів, символів, всього того, що Ж. Бодрийяр називає симулякрами реальності.

У такій ситуації апеляція до естетичного стає домінантною світоглядною характеристикою, у тому сенсі, що в новітньому культурному полі механізми естетизації (сценарне планування подій, їх перевтілення у сюжет, естетизована реіфікація, різноманітні стратегії естетичної презентації) спрямовують як публічне життя, так й індивідуальні практики. При цьому спостерігається зміна ставлення до самої естетики: зміщуються традиційні форми сприйняття естетичного, до якого потрапляють «негативні» аспекти буття. Естетизація тепер означає насамперед те, що неестетичне починає створювати естетичні об'єкти або розумітися як естетичне, будь-то життя людини або конкретна сфера життєдіяльності суспільства.

Стрімке поширення естетичних форм у політиці стало можливим завдяки процесам інформатизації, медіатизації та віртуалізації. Саме ці процеси утворюють знаково-символічний простір «суспільства вражень», буквально просякнутий категоріями, стратегіями, каналами естетичного. Слід зазначити, що ключовою особливістю суспільства вражень є стан гіпперреальності. Гіпперреальними стають конкретні політичні форми – партії. Насправді вони вже не відстоюють і не борються за будь-що реальне. Проте, вони протистоять один одному, «симулюючи опозицію». Політика все більшою мірою стає сферою паблік-рілейшнз, а політики – персонажами

шоу-бізнесу, які репрезентують не стільки політичні принципи та ідеологічні вподобання, а «гламурні» політичні іміджі.

Всеохоплююча естетизація соціального життя є одним з найбільш визначальних критеріїв сучасності. Термін естетичне активно вживається представниками самих різних напрямків соціально-гуманітарного знання, а саме: Д. Лукачем, Х.-Г. Гадамером, Г. Маркузе, М. Дюфреном, Е. Суріо та ін. Загальновідомо, що найбільш яскравими виразниками естетичного феномену у постмодернізмі є К. Батлер, К. Брук-Роуз, В. Вельш, М. Келер, А. Ле Во, Ж.-Ф. Ліотар, Д. Лодж, Д. Мадзар, А. Уайдл, Д. Фоккема, Ю. Хабер-Люсс, І. Хассан.

Теоретичне осмислення соціокультурної специфіки сучасного суспільства, природа якого стає дедалі все більше симулятивною, знаково-символічною, «гіпперреальною» знаходимо в роботах таких вітчизняних та зарубіжних авторів, як Ж. Бодрійяр, С. Леш, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Ю. Кристевой, Ж. Лакана, Ж.-Ф. Ліотара, М. Фуко, У. Еко, Д. Іванова, Ю. Сороки, Н. Костенко.

Утім, узагальнення досліджень із зазначеної проблематики дозволяє зробити висновок про відсутність спеціальних робіт, присвячених аналізу естетизації політики як цілеспрямованого процесу.

Поява потреби у враженнях цілком відповідає теорії ієрархії потреб, відомої під назвою «піраміди Маслоу». У міру задоволення базових фізіологічних потреб і потреб у безпеці та комфорті, приналежності до спільності, індивідуальній повазі (перші 4 рівня піраміди Маслоу), ростуть потреби, описувані верхніми поверхами піраміди: пізнання, естетика, самореалізація. Естетику враження тепер продають всі: газети і телебачення, готелі і ресторани, виробники продуктів харчування і одягу, університети і спортивна індустрія, і навіть цілі міста і країни. Одяг та продукти, напої та сигарети, автомобілі і навіть жувальна гумка обіцяють нові незвичайні враження своїм майбутнім покупцям [10].

Можна навести досить простий приклад прояву суспільства переживань, пов'язаний з новітніми протестними рухами в Україні. Участь у цих подіях має надзвичайно інтенсивне емоційне забарвлення. Інтернет був заповнений дуже емоційними описами, пов'язаними з участю в цих акціях: як чудово там люди провели час, як вони пережили нові несподівані емоції, пов'язані з щирістю, чесністю, гідністю [8].

Проблематика, яка сьогодні називається «суспільством вражень», представляє безперечний інтерес для досліджень у соціології. Ця тема пов'язує між собою кілька принципових аспектів: культурний, політичний і

соціальний [9]. Концепції «суспільства переживань/вражень» фіксує складні культурні зміни, які відбулися в сучасному суспільстві. Відомо, що Ірвінг Гофман одним з перших соціологів звернув увагу на феномен театралізації повсякденного життя. За Гофманом, суспільство влаштоване так, що кожен його член виконує певну роль, використовуючи при цьому маски, які розраховані на той чи інший тип уяви. У повсякденному житті індивід, представляючи себе «іншому», «ніби просить своїх спостерігачів всерйоз сприймати створюваний перед ними образ» [4, с. 41].

Якщо Гофман – соціолог, який пропонує один з можливих соціологічних підходів до вивчення соціального життя [4, с. 29], то в «Суспільстві спектаклю» марксистський критик Гі Дебор піддає критиці форми масового виробництва і нові моделі повсякденного життя, що склалися в післявоєнній Європі. Гі Дебор фокусує погляд на суспільстві і зміненій системі взаємин у ньому, а саме відносинах виробництва і споживання, розвиваючи ідею фетишизму предметів споживання, спираючись на роботи Карла Маркса, Дьєрда Лукача та ін. Гі Дебор характеризує життя суспільства, в якому панують сучасні умови виробництва, як неосяжне нагромадження вистав [5].

Під виставою Гі Дебор розуміє суспільні відносини між людьми, опосередковані образами [5]. Спектакль – це постійне відтворення самого спектаклю, який визначає зразки і норми поведінки. При цьому суспільство не є суспільством видовища, а суспільством споглядання [5]. Глядач Гі Дебора – це синонім публіки. Тут є припущення, що якщо публіка активно сприймає моделі поведінки, то в майбутньому вона буде їх відтворювати.

Стрижнем теорії Ж. Бодрійя є концепція символічного обміну, яка і призводить його до утвердження «гіперреальності». Під гіперреальністю Бодрійяр розуміє симуляції чогось, коли стирається опозиція між дійсністю і знаками і все стає симулякром. Гіперреальність – це символічне відображення дійсності [2, с. 243]. І політика, і економіка, і сексуальність знаходять форму гіперреальності, так як відбувається заміна реального знаками реальності, утвердження ілюзії творчості, прекрасного, доброти. Відтепер реальність підміняється газетними шпальтами, телерепортажами і телешоу, Інтернетом.

Отже, гіперреальність створюється образами-знаками, які Ж. Бодрійяр називає симулякрами. Сприйняття дійсності сучасною людиною більше не є безпосереднім, а поступово замінюється симуляцією, і окремі об'єкти перетворюються в симулякри. В результаті відбувається відрив від реального світу, названий Ж. Бодрійяр гіперреальністю [3].

Бодрійяр відзначає, що не може бути стабільності в суспільстві, де

реальні особистості зникли, поступившись місцем персоналізованим індивідам, кожен з яких – модус на перетині індустріально виробничих відмінностей, де замість реальних інтересів і пристрастей спостерігається лише ігрова діяльність з об'єктами, де люди маніпулюють об'єктами-знаками, не відчуючи при цьому нічого крім цікавості. Таке суспільство викликає у Бодрійяра передчуття катастрофи. Він звинувачує маси в тому, що вони все перетворюють на видовище, так політика стала спектаклем, політики – акторами, а народ – публікою в політичному шоу [7].

Публіка, яку раніш можна було розцінювати як механізм суспільного контролю, стає «мовчазною більшістю». Ця «маса» віддає перевагу тому, щоб залишатись анонімною і лише симулювати виконання своїх основних функцій і все більш прикриватись своїм «приватним життям». Подібний відхід Ж. Бодрійяра називає «безпосереднім викликом політичному, формою активного спротиву політичній маніпуляції» [6]. В епоху постмодерна відбувається трансформація публічної сфери, а саме її перехід з сфери політичного в поле буденного. Соціальне оволоділо політичним [1].

Отже, в епоху постмодерну будь-яка подія або явище має право на існування тільки як складова частина видовища: виступи політичних лідерів чергуються з рекламою цукерок; у форматі шоу-програм демонструються передачі про долю України. Ми приходимо висновку, що концепція «суспільства вражень» фіксує складні культурні зміни, які відбулися в сучасному суспільстві. Зміна споживчої орієнтації з зовнішнього (утилітарного) на емоційно внутрішнє дозволяє говорити про кардинальну зміну культурних, соціальних і політичних аспектів сучасного суспільства. Виявляється, що в епоху візуальної, видовищної культури, спрямованість і характер соціальних процесів, що протікають в суспільстві починають визначати засоби масової інформації. Штучний світ образів, який формує мас-медіа, відокремлює індивіда від реальності. Сприйняття дійсності сучасною людиною, як показав Бодрійяра, більше не є безпосереднім, а поступово замінюється симуляцією, і окремі об'єкти перетворюються в симулякри. В результаті відбувається відрив від реального світу, названий Ж. Бодрійяра гіперреальністю. Симулякр – це образ відсутньої дійсності, порожня форма, знак, за яким не стоїть якась реальність.

З точки зору зазначеної логіки можна стверджувати, що у суспільстві вражень будь-яка подія перетворюється на видовище. Для позначення цього процесу перетворення «речей» в образи вчені використовують різні поняття: медіатизація, інсценізація, театралізація, симуляція. Усі разом вони є індикаторами/характеристиками процесів естетизації сучасної культури.

Враховуючи зазначене, естетизація політики інтерпретується нами як процес заміщення реальних політичних меседжів візуальними ефектами, а реальних проблем та подій – створенням їх симулякрів. По відношенню до сфери політики це означає наступне: політика перетворюється на спектакль, політики – на акторів, а народ стає публікою у політичному шоу.

Література:

1. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального [Электронный ресурс]: пер. с фр. Н. Суслов/ Ж. Бодрийяр. – Режим доступа: <http://www.e-reading.club/book.php?book=73140>.
2. Бодрийяр Ж. Система вещей : пер. с фр. С. Зенкина/ Ж. Бодрийяр. – Москва : Рудомино, 2001. –220 с.
3. Бодрийяр Ж. Экстаз коммуникации [Электронный ресурс] : пер. с фр. Д.В. Михель / Ж. Бодрийяр. – Режим доступа: <http://ivanem.chat.ru/extaz.htm>.
4. Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни : пер. с англ. А.Д. Ковалева / И. Гофман. – Москва : Канон-Пресс, 2000. – 304 с.
5. Дебор Г. Общество спектакля [Электронный ресурс] : пер. с фр. С. Офертаса, М. Якубович/ Г. Дебор. – Москва : Логос, 2000. – 224 с. – Режим доступа: http://krotov.info/libr_min/05_d/eb/bor_1.htm.
6. Диденко М. Трансформация публичной сферы в эпоху постмодерна: критический анализ работ Жана Бодрияра [Электронный ресурс] / М. Диденко. – Режим доступа: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28822/09Didenko.pdf?sequence=1>.
7. Звездина А.А. Гиперреальность Ж. Бодрийяра и глобальный кризис [Электронный ресурс]/ А.А. Звездина. – 1997. – Режим доступа: http://scjournal.ru/articles/issn_1997-292X_2011_1_25.pdf.
8. Куренной В. FAQ: Общество переживаний [Электронный ресурс] / В. Куренной. – Режим доступа: <https://postnauka.ru/faq/6214>.
9. Нуссбаум М. Развитие общества в оппозиции к подходу, измеряющему уровень жизни на основе ВВП [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://russ.ru/pole/Novyj-standartspravedlivosti>.
10. Пекар В. Введение в экономику впечатлений [Электронный ресурс]/ В. Пекар. – Режим доступа: <http://pekar.in.ua/ExperienceEconomics.htm>.

К. Булавкіна

Запорізький національний університет

Споживчий кошик українців: очікування і реальність

Останнім часом все частіше можна почути у засобах масової інформації поняття «прожитковий мінімум», акцентується увага на його фінансовому вираженні, але мало хто з українців розуміє сутність та принцип формування прожиткового мінімуму. Згідно статті 1 Закону України «Про прожитковий мінімум» під прожитковим мінімумом варто розуміти вартісну величину достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини та збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів і мінімального набору послуг,

необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [1]. Тобто, прожитковий мінімум виражає у цифрах вартість споживчого кошику, а це означає, що від вартості продуктів, непродовольчих товарів та послуг, які включені до споживчого кошику, залежить розмір прожиткового мінімуму, до якого прив'язані і мінімальна заробітна плата, і податки, і соціальні виплати. Отже, існує потреба в детальному аналізі складових споживчого кошику та їх адекватності до реального життя.

Сьогодні до споживчого кошику входить продовольчий набір (хлібпродукти, макаронні вироби, крупи, овочі, фрукти, м'ясні та молочні продукти, морепродукти та риба, напої (чай, кава) та деякі солодоші); непродовольчий набір (мінімальний набір гардеробу, текстильної білизни, предметів першої потреби, санітарії та ліків, а також набір товарів культурно-побутового та господарського призначення); послуги (набір житлово-комунальних послуг та зв'язку, побутових, транспортних та послуг закладів культури). Варто також зазначити, що споживчий кошик розроблений для окремих соціально-демографічних груп: діти (0-6 років, 6-18 років), працездатне населення (жінки, чоловіки), непрацездатне населення (жінки, чоловіки) та окремі групи товарів розраховані на сім'ю (наприклад, господарські товари чи побутова техніка). На перший погляд, зважаючи на назви груп товарів та послуг, здається що все потрібне для життя охоплюється споживчим кошиком, але насправді перелік товарів та послуг дуже скромний. Наприклад, послуги закладів культури – це 6 раз на рік похід у кіно чи театр та придбання 6 книг на рік.

Для контрасту можна привести приклад США та країн ЄС, де до споживчого кошику включені такі статті витрат як оплата таксі, корм для домашніх тварин, послуги салонів краси, алкогольні напої високої якості, музичні плеєри тощо.

Нами був зроблений розрахунок споживчого кошику України для молодої сім'ї на рік (працездатні чоловік та дружина, без дітей, житло винаймають) на реальні ринкові ціни у місті Запоріжжя станом на березень 2017 р. Загальна вартість споживчого кошику становила 162 086 гривень, в той час як розрахований річна заробітна платня подружжя (за основу розрахунку взята середня місячна з/п по м. Запоріжжю – 5 384 грн. [3]) – 129 216 грн. Тобто, навіть при умові отримання заробітної плати не менше середньої обома членами родини вони не зможуть забезпечити своє існування навіть на рівні споживчого кошику. Втім, існує ще одна суттєва проблема: наповнення споживчого кошику не відповідає реальним потребам громадян. Це проявляється у трьох аспектах: по-перше, по багатьом пунктам

норма кількості одиниць певного товару чи послуги занижена; по-друге, термін служби непродовольчих товарів не є адекватним реальності; по-третє, багатьох товарів та послуг просто не включено до споживчого кошику.

Ми зробили перерахунок споживчого кошику з урахуванням зазначених вище недоліків для молодого сім'ї на рік (працевдатні чоловік та дружина, без дітей, житло винаймають) на реальні ринкові ціни у місті Запоріжжі станом на березень 2017. Наприклад, були додані деякі продовольчі товари, побутова техніка, серед якої пилосос, мікрохвильова піч, мобільні телефони та комп'ютер, зменшений строк служби домашнього текстилю та одягу, або збільшений асортимент при збереженні закладеного строку служби, додані послуги оренди житла, послуги Інтернету та мобільного зв'язку, збільшена кількість поїздок на міському транспорті тощо. Змін зазнав майже кожен пункт споживчого кошику, втім було дотримано принципу адекватності потреб, жодного предмету розкоші включено не було. Ми отримали вартість на рік відредагованого споживчого кошику 293 195 грн., що у 2,7 разів перевищує заробітну плату подружжя.

Іншою проблемою, на наш погляд є те, що в Україні регіони мають різний рівень економічного розвитку, відповідно різну цінову політику на товари та послуги, також суттєво відрізняються села від міст за рівнем економічного добробуту та, зокрема, заробітною платою. Тобто, споживчий кошик універсальний, але його вартість варіюється в залежності від місцевості, в той час як прожитковий мінімум – ні.

Таким чином, споживчий кошик для українців не відповідає реальним потребам громадян (ні по наповненню, ні по кількості, ні по терміну служби), значно поступається споживчим кошикам розвинутих країн та його вартість різна для жителів різної місцевості, що не враховано на сьогоднішній день. Врахування цих проблемних моментів при розробці споживчого кошику на наступний рік сприяло б покращенню життя українців, їх соціальній захищеності та наближенню України до розвинених країн.

Література:

1. Про прожитковий мінімум [Електронний ресурс]: Закон України від 15.07.1999 р. №966-ХІV. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.
2. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016р. № 780. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-%D0%BF>.
3. Результати соціологічного дослідження «Тренди на ринку зароботних плат-2016», проведеного MLSGroup з червня по листопад 2016 року по м. Запоріжжя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mlsgroup.com.ua/article/48/rezultaty-obzora-rynka-zarobotnyh-plat-g-zaporozhya-za-2016-god/ru>.

О.И. Галечко

Днепровский национальный университет имени Олеса Гончара

Интеллектуальный труд в условиях глобализации

В настоящее время в мире происходят мощнейшие процессы глобализации, которые оказывают существенное влияние на все стороны жизни общества, отдельного индивида, на структурообразующие компоненты культуры, экономики и трудовой деятельности в том числе. В этих условиях проблемы интеллектуального труда приобретают актуальный и остро востребованный характер.

Влияние результатов глобализации на трудовую сферу многомерны, противоречивы и весьма неоднозначны. В первую очередь, они проявляют себя в мировом разделении труда, интенсивной интернационализации труда на основе международного движения трудовых ресурсов с учетом национальных интересов отдельных стран; усилении мобильности интеллектуальных трудовых ресурсов; обострении конкуренции на формирующемся международном рынке труда; унификации и стандартизации условий труда и требований к качеству работы во всех странах мира, вступающих в глобализационные процессы, а также трансформации ценностных профессиональных ориентиров личности.

В концепциях теоретиков современного состояния социума Э. Тоффлера, Д. Белла, В. Иноземцева, отображена реальность, сущность которой заключается в том, что современный труд носит преимущественно интеллектуальный характер. Э. Тоффлер отмечает, что примерно с середины 50-х гг. XX ст. промышленное производство приобретает новые черты. Все большее дробление получает специализация труда. Расширяются организационные формы управления. Тем самым, сторонники теории постиндустриального общества (Д. Белл) доказывают, что современное общество не может существовать без теоретического знания. Знание, передача и хранение информации оказывают непосредственное влияние на трудовую деятельность человека. Собственно, знание, а не труд, является фундаментом современного развития общества [1]. Однако динамичной составляющей производственных сил являются интеллектуалы, которые создают и владеют этой информацией и знаниями. Это имеет особое значение потому, что в трудовой деятельности современного человека все чаще используются информационные цифровые технологии, появляются виртуальные рабочие места и офисы, что ведет к росту потребности в обмене информацией и принятии коллективных решений.

Вместе с тем постмодерновое общество требует от людей утверждения нового образа мыслей и новой структуры ценностей. В этом контексте важно отметить гуманизацию труда, которая обуславливается двумя основными обстоятельствами: во-первых, возникают новые параметры протекания производственного процесса, обеспечивающего рост производительности труда и высокое качество продукции; во-вторых, потребность в творческом труде, стремление к повышению профессионального мастерства, потребность в безопасных условиях труда занимают значительное место в системе потребностей человека. Так, гуманизация труда приводит к повышению качества трудовой жизни, предопределяется улучшением нормирования труда, связана с совершенствованием организации рабочего места, повышением его ценности из-за повышения фактора морально-психического удовлетворения условиями труда. Следовательно, труд приобретает характер разумной коллективной деятельности, способствующей формированию нового образа мыслей и структуры ценностей каждого отдельного человека и обеспечивающей тем самым автономность и стабильность в обществе[3].

В эпоху глобализации социальные риски становятся столь же вездесущими, и к ним, помимо широко известных и обсуждаемых в научном сообществе (речь идет о рисках демографического характера), следует отнести также риски в сфере труда, которые связаны с трансформацией трудовых ценностей, утрачивающих в своей основе необходимое для развития и существования общества духовное начало.

В целом, трансформация интеллектуального труда носит амбивалентный характер, проявляющийся, с одной стороны, в открытии новых форм и возможностей для трудовой самореализации в связи с более высокой степенью социальной мобильности труда, не характерной для традиционных форм занятости, но с другой – в дегуманизации сферы труда, с ее прагматизацией, эгоизацией, цинизацией, формированием примитивного отношения к труду, которое сводится сугубо к удовлетворению материальных запросов и потребностей. В итоге, постиндустриальный глобализм трансформирует традиционные общечеловеческие ценности (социальную справедливость, добро, сострадание) преобразовывая их в прагматизм. В результате этого формируется потребительское сознание, которое в данном контексте предстаёт только как объект потребления.

Литература:

1. Герман М.В. Особенности труда и роль человека в современном обществе / М.В. Герман // Вестник Томского гос. ун-та. Сер. Экономика. – 2011. – №4 (16). – С.21-27.
2. Лебединцева Л.А. К вопросу об оценке результатов интеллектуального труда в науке /

Л.А. Лебединцева // Проблемы современной экономики. – 2012. – №1 – С.365-369.

3. Труд в эпоху глобализации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://postnauka.ru/video/65837>.

Л.І. Живага

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Проблеми дистанційного навчання студентів в Україні та за кордоном

В основі соціально-економічного розвитку інформаційного суспільства лежить не матеріальне виробництво, а виробництво інформації та знань. Вчені зазначають, що в будь-якій сучасній країні ступінь її економічного і технологічного розвитку, добробуту населення пропорційні середньому рівню знань, умінь, навичок і кваліфікацій її активного населення [8]. Люди з високою кваліфікацією краще пристосовані до можливих змін профілю роботи, менш вразливі у випадках її втрати, спроможні оновлювати і підвищувати рівень своїх знань і вмінь. Розвиток високих технологій у все більших масштабах підвищує попит на інтелектуальність широких мас населення. Це кардинально змінює вимоги до освіти в суспільстві, підвищує її інституційний статус. Освіта стає не лише інструментом взаємопроникнення знань і технологій у глобальному масштабі, а й капіталом, засобом боротьби за ринок, розв'язанням геополітичних завдань.

Сучасному суспільству потрібна масова якісна освіта, яка спроможна забезпечити зростаючі вимоги до споживача та виробника матеріальних і духовних благ. Виконати соціальне замовлення суспільства через збільшення асигнувань на освіту, збільшення кількості навчальних закладів та іншими традиційними способами не в змозі навіть заможні країни. Тому поява дистанційної освіти (ДО) не випадкова, це закономірний етап розвитку та адаптації освіти до сучасних умов.

Дистанційну форму навчання фахівці з стратегічних проблем освіти називають освітньою системою XXI століття. Сьогодні на неї зроблена величезна ставка.

Суть досліджуваної проблеми в Україні полягає у наступних аспектах:

1. Досі не розроблено й не прийнято нормативно-правову базу дистанційної освіти;
2. Існує тенденція «підлаштовування» терміну дистанційного навчання під поняття будь-яких форм освіти (крім очної);
3. Педагогічний зміст цього поняття мало кого турбує, головним стає комерційна сторона справи.

Особливостями дистанційної форми навчання порівняно з традиційною

зазвичай вважають: гнучкість; паралельність; модульний виклад навчального матеріалу; асинхронність; масовість; рентабельність; статус викладача; статус студента.

Одночасно провідні вчені називають такі суттєві недоліки дистанційного навчання: відсутність безпосереднього контакту студента з викладачем, а також взаємодії між студентами; відсутність використання методів невербального контакту, оскільки основним способом спілкування в дистанційних курсах є текст; нерівномірність розподілу студентом навчального навантаження, яка виникає при недостатній сформованості навичок самостійної роботи або самоорганізації та самодисципліни студентів [7]. Крім того, не можна не зазначити технічні обмеження при застосуванні дистанційного навчання (наявність Інтернету, пропускну здатність мереж для відеозв'язку, наявність відповідного обладнання у студентів).

Однак питання «бути чи не бути» дистанційній освіті вже не є актуальним. У всьому світі дистанційна освіта існує, займає своє соціально-значуще місце в освітній сфері. У кінці 1997 року в 107 країнах діяло близько 1000 навчальних закладів дистанційного типу. Кількість тих, хто здобув вищу освіту в системі дистанційної освіти, в 1997 р. становила близько 50 млн. чоловік, у 2000 р. – 90 млн., а за прогнозами у 2023 р. становитиме 120 млн. чоловік [7].

Згідно з деякими дослідженнями, в Україні близько 30% навчальних закладів заявили про те, що вже мають або планують найближчим часом організувати навчання в режимі ДО. Однак найчастіше за цим стоїть звичайна заочна форма навчання. А ДО – це відкрита система навчання, що передбачає активне спілкування між викладачем і студентом за допомогою сучасних технологій та мультимедіа. Така форма навчання повинна давати свободу вибору місця, часу та темпу навчання.

Варто відзначити, що ДО – доступна можливість одержати освіту за кордоном з мінімальними фінансовими витратами при великому виборі спеціальностей, оскільки більшість ВНЗ Європи та США ввели таку зручну для студентів форму освіти набагато раніше, ніж Україна.

Сучасна освіта вимагає безупинного розширення свого сприйняття комплексності світу та формування інформаційного суспільства. Для того, щоб знання отримали конкретний зв'язок з діями, необхідно постійно «навчати себе», поповнюючи й розширюючи свою освіту. Саме цю мету й ставить перед собою дистанційна освіта [1].

Студентам і абітурієнтам пропонується програма навчання, як спеціальностями, так і за окремими курсами. Передбачається, що студент

хоча би один раз на рік відвідував кампус і брав участь в стаціонарних заняттях. Учбові заклади будують процес навчання на основі комп'ютерного забезпечення. Це означає, що викладач і студент в реальності не контактують один з одним, а отримують і передають інформацію електронною поштою. Документи про закінчення освіти студентам висилаються теж поштою.

У даний час проблему дистанційної освіти розробляють практично всі ВНЗ на території України [4].

Незважаючи на перелік позитивних якостей дистанційної освіти, як і в будь-якій іншій формі навчання, в ній можна виділити кілька недоліків. Перш за все, це ускладнена ідентифікація дистанційних студентів, оскільки на сучасному етапі розвитку технологій перевірити, хто ж саме здає екзамен, досить складно.

Крім того, досить вагомою проблемою є низька пропускна спроможність електронної мережі під час використання навчальних чи екзаменаційних телеконференцій. Від цього, передусім, страждають дистанційні студенти невеликих містечок України, яким, власне, найбільше підходить ДО через географічну віддаленість від наукових осередків.

Серед важливих недоліків дистанційної форми освіти в Україні варто також виділити недостатній безпосередній контакт між персональним викладачем (тьютором) та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів. Студенти закордонних дистанційних курсів можуть отримувати відповіді на свої листи вже через кілька годин, оскільки викладачів зі значним досвідом впровадження ДО там набагато більше, ніж у нас. На жаль, в Україні бажаючих отримати дистанційну освіту багато, а досвідчених викладачів, знайомих з новітніми технологіями дистанційного спілкування, обмаль.

Щоб система дистанційного навчання зайняла гідне місце в системі освіти України, потрібно, передусім, створити глобальну комп'ютерну мережу освіти й науки, оскільки саме комп'ютер дає змогу отримувати навчальний матеріал, є водночас і бібліотекою, і центром довідкової інформації, і комунікативним центром, що робить його одним з учасників реалізації програми безперервної освіти в Україні [5].

В Україні відсутня науково обґрунтована та чітко сформульована стратегія дистанційної освіти. Не має відповідних програм загальнодержавного та регіонального рівнів. Невисокий рівень комп'ютеризації суспільства та системи освіти зокрема, низьке освоєння навчальними закладами сітьових інформаційних технологій, несформованість національного освітнього простору в Web-середовищі та ін.

не дають змоги в даний час реалізувати значні потенційні можливості дистанційного навчання.

В Україні впроваджується програма «Україна – вікно в Європу», яка передбачає співпрацю з зарубіжними ВНЗ щодо розвитку дистанційної освіти. Великою популярністю користується Міжнародна школа бізнесу «ЛІНК» Відкритого університету Великобританії, яка має філіали в багатьох країнах світу, у тому числі три в Україні: м. Київ, м. Одеса, м. Кам'янець-Подільський. В українських філіалах навчання ведеться на рівнях професійного сертифікату та диплому в галузі менеджменту.

Навчання платне, кожний з курсів передбачає виконання студентами 3–5 домашніх завдань, участь у 4-х тьюторіалах і в одній «недільній» школі, складання письмового іспиту. Послідовність вивчення курсів – за вибором студента. З моменту зарахування на навчання абітурієнт є студентом відкритого університету Великобританії. За умови виконання навчального плану і складання письмових іспитів студенту вручаються документи про освіту (сертифікат або диплом) за зразком, прийнятим у Великобританії. Навчання проводиться переважно за «кейс»-технологією дистанційного навчання. Кожному студенту видається в постійне користування кейс з навчальною літературою, програмно-методичним забезпеченням, довідниками, компакт-дисками, аудіо- та відеокасетами. Вимоги до рівня, обсягу та якості знань і вмінь випускників ставляться відповідно до Британських професійних стандартів компетентності менеджера.

У США існує найпотужніша система вищої освіти. За кількістю студентів на 10 тис. населення США займають перше місце в світі. Високий рівень комп'ютеризації населення, розвинуті системи зв'язку та телекомунікацій утворюють надійний фундамент дистанційної освіти. У 1987 р. створена Асоціація дистанційного навчання США (Unites States Distance Learning Association – USDLA), основна мета якої – розробка загальної стратегії дистанційної освіти та сприяння створенню нових технологій дистанційного навчання. USDLA, заснована державними університетами штатів Оклахома та Каліфорнія, є некомерційною організацією, яка підтримує тісні зв'язки з центрами дистанційної освіти Європи та Азії. Напрямки діяльності Асоціації охоплюють усі рівні шкільної, вищої, професійної освіти, підготовку (перепідготовку) військовослужбовців та держслужбовців. USDLA – головна організація в галузі дистанційної освіти США, яка здійснює інформаційну підтримку та консультативну допомогу державним структурам, Конгресу, фірмам та корпораціям.

Інститут дистанційного навчання США спільно з викладачами Goldey–

WeacomCollege (штат Делавар) за участі Тернопільської Академії народного господарства та Інституту економіки і підприємства здійснюють дистанційне навчання з використанням мережі Internet за курсами «Бізнес адміністрування» (МБА program) та «Комп'ютерні інформаційні системи». Навчання передбачає можливість отримання диплома магістра американського університету без виїзду в США. Навчання платне, випускникам видають сертифікат за американським зразком. В США серйозно займаються експортом освітньої продукції. Сьогодні вищу освіту США називають «100-мільярдним бізнесом» [6].

Висновки. Значне відставання України від країн зарубіжжя з питань дистанційної освіти, зумовлене об'єктивними та суб'єктивними причинами, стримує розвиток вітчизняної освіти, уповільнює темпи її входження в світовий освітній простір як рівноправного партнера.

У той же час ситуація з дистанційною освітою в Україні змінюється. Для подальшого розвитку ринку освітніх послуг, вирішення низки соціальних проблем, реального впровадження дистанційної освіти у вітчизняну освіту необхідно:

- осмислення на державному рівні, органами управління освітою, керівництвом та професорсько-викладацьким складом навчальних закладів, широкими педагогічними спільнотами доцільності й об'єктивної необхідності та можливості впровадження дистанційного навчання у вітчизняну освіту;

- створення науково обґрунтованої системи освіти та умов, що забезпечать її стійке функціонування та подальший розвиток. Для запобігання кон'юнктурних підходів та помилок минулого (програмоване навчання тощо) необхідно з самого початку надати системі соціально-педагогічну спрямованість. Застосування в дистанційній освіті телекомунікаційних мереж та сучасних інформаційних технологій – умова необхідна, але недостатня;

- використовуючи існуючі та новостворені телекомунікаційні мережі, доцільно, насамперед, прискореними темпами формувати у Web-середовищі систематизований вітчизняний освітній простір як інформаційну основу розгортання повномасштабної системи дистанційної освіти;

- з урахуванням нових функцій викладача та особливостей навчання в системі дистанційної освіти забезпечити підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для дистанційного навчання, насамперед в галузі застосування у навчанні телекомунікаційних мереж та інформаційних технологій.

Література:

1. Про Національну програму інформатизації[Електроний ресурс]: Закон України від 4.02.2014 р. – Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>.
2. Гуржій А.М. Інформаційні технології в освіті / А.М. Гуржій // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. – Київ : ІЗМН, 2008. – Вип. II. – С. 5-11.
3. Дмитренко П.В. Дистанційна освіта / П.В. Дмитренко, Ю.А. Пасічник. – Київ : НПУ, 2009. – 25 с.
4. Концепція діяльності Українського центру дистанційної освіти Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут». – Київ : КПІ, 2000. – 5 с.
5. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. – Київ : КПІ, 2000. – 12 с.
6. Колмогоров В.П. Теоретические и практические аспекты развития дистанционного образования в Российской Федерации / В.П. Колмогоров, Е.М. Малитиков, М.П. Карпенко // Образование. – 2012. – № 1. – С. 42-54.
7. Татарчук Г.М. Институционализация дистанционного обучения: социологический аспект / Г.М. Татарчук // Образование. – 2010. – № 1. – С. 63-72.
8. Триндаде А.Р. Информационные и коммуникационные технологии и развитие человеческих ресурсов / А.Р. Триндаде // Дистанционное образование. – 2015. – № 2. – С. 5-9.

І.О. Іщенко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Взаємозв'язок академічної мобільності студентів та якості життя в Україні

Формування національної освітньої політики, складовою якої є налагодження та підтримка міжнародних академічних зв'язків, довгий час перебувало в компетенції міністерств освіти, науки і міністерства закордонних справ. З середини дев'яностих років минулого століття у провідних країнах світу міжнародний компонент національної освітньої політики став предметом інтересу багатьох інших зацікавлених сторін. Зокрема, в процес регламентації академічної мобільності включилися фахівці в галузі міграційної політики, працевлаштування, торгівлі. Цікаво, що за попередніми прогнозами на 2010 р. передбачалося зростання іноземних студентів у світі до 2,8 млн., але, цей рубіж був подоланий ще в 2005 р.[1, с.40].

Зазначимо, що на сучасному етапі світовий простір вищої освіти в аспекті надання освітніх послуг іноземцям характеризується високою концентрацією. Основна частка міжнародної освіти припадає на декілька розвинених країн Північної Америки та Західної Європи. Незважаючи на те, що іноземні студенти навчаються у вузах понад 140 країн, тільки 7 країн світу відзначаються наявністю 100 тис. іноземних студентів. Більше половини (54%) всіх іноземних студентів навчається в чотирьох англomовних

країнах: США, Великобританії, Австралії та Канаді. За кількістю студентів, що виїжджають на навчання в інші країни, лідирує азіатський регіон. Майже половина мобільних студентів світу є вихідцями з цього регіону. Далі з великим відривом слідує країни Західної Європи. Потім країни Африки південніше Сахари, країни СНД, арабські країни, Східна Європа і Балкани, Латинська Америка, Північна Америка, Океанія. У процентному співвідношенні показник виїзної мобільності студентів (частка студентів, що навчаються за кордоном від усіх студентів конкретної країни) найвищий у країнах Африки на південь від Сахари. Це пояснюється тим, що в цих країнах немає належної кількості навчальних закладів, а існуючі забезпечують низький рівень освіти. У Джібуті, Кабо Верде і Гвінеї-Бісау, наприклад, кількість студентів, що навчаються за кордоном, перевищує кількість тих, хто отримує освіту на батьківщині. У свою чергу, Північна Америка характеризується найнижчим відсотковим показником виїзної мобільності. У США він становить всього 0,2% [2].

Таким чином, дані аналізу процесів світової академічної мобільності студентів дозволяють говорити про зростання потужності даного процесу і про нерівномірний його характер - як за країнами, які направляють своїх студентів на навчання за кордон, так і за показниками прийому на навчання іноземних студентів. Ті країни, рівень життя яких перевищує середні показники, виступають, здебільшого, реципієнтами, а ті, що не мають у своєму арсеналі потужних освітніх центрів та мають низький рівень життя, намагаються надати освіту поза межами країни.

Традиційно вважається, що в рамках обміну студенти повинні бути звільнені від оплати навчання у приймаючому вузі. Студенти самостійно покривають витрати, пов'язані з оформленням паспорта та візи, проїздом до місця навчання і назад, страхуванням життя і здоров'я, харчуванням, навчальними посібниками та особистими витратами. Основним навантаженням для студента є оплата житла. У силу цього, міжнародні служби повинні прагнути до того, щоб за кордоном гуртожиток надавався безкоштовно при дотриманні рівноцінного обміну або за пільговими цінами, якщо баланс обміну не дотримано в рамках встановленої квоти. Для збільшення обсягів обміну рекомендується надавати можливість платоспроможним студентам проходити стажування у вузах-партнерах понад встановлену квоту обміну за свій рахунок. Тому, однією з причин з виїзду на навчання за кордон серед студентів нерідко буває бажання залишитися там працювати та заробляти гроші, тому що рівень життя в себе на батьківщині їх не задовольняє.

Проте поїздки за кордон українське студентство здійснює коштом батьків, спонсорів, закордонних благодійних фондів тощо. Закордонне навчання й стажування за рахунок ВНЗ або держави становить менше 10 % від офіційно оголошеної кількості «мобільних українських студентів», тобто на необхідність та можливість здійснення академічної мобільності впливають не лише бажання та перспективи студентів, а і якість їх життя – для виїзду на навчання за кордон в нашій державі необхідно мати чималі кошти щоб сплатити самостійно всі організаційні витрати [3]. Тому міжнародна академічна мобільність розвивається в Україні дуже повільно. Більшість академічних обмінів студентів відбувається шляхом укладання двосторонніх договорів між університетами України та Європи. Міносвіти зафіксувало цей стан речей в «Примірному положенні про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України», затвердження якого стало бюрократичною формальністю, що ніяк не сприяє академічній мобільності. Фінансування академічної мобільності МОН України пропонує здійснювати за рахунок коштів вищих навчальних закладів, фондів підтримки й розвитку вищої освіти, грантів, коштів приймаючої сторони або особистих коштів учасників академічної мобільності. В умовах, коли держава фінансує лише зарплату викладачам, стипендію студентам і частину коштів на комунальні витрати, українські ВНЗ не в змозі організувати академічну мобільність на належному рівні [3].

На сьогодні можна констатувати існування чотирьох можливих варіантів вирішення питання про фінансову складову студентської академічної мобільності. Перша можливість – адресувати рішення проблеми фінансування мобільності самим студентам. Рівень життя і платоспроможний попит на освітні послуги вищої професійної освіти в Україні помітно відрізняється від європейського. А в рамках даної можливості оплата проїзду, навчання та проживання – це питання, які повинен вирішувати сам студент. Для регіональних вузів, студенти яких менш платоспроможні, ніж національних, ця можливість практично закриває дорогу до Болонського простору.

Другий можливий варіант - перекласти вирішення питання фінансування мобільності на державу. На наш погляд, це найменш імовірний сценарій. Малоімовірно, що українська держава буде знаходити фінансові кошти (винятком можуть стати ексклюзивні студенти) для регіональних вузів. Ще одна можливість – освітні кредити, доступні для хоча б скільки-небудь помітної частини регіонального студентства. Поки даний вид банківського бізнесу в Україні не є масовим. Банки не готові до значного рівня ризиків

(варто мати на увазі, що навчання в будь-якому європейському університеті в рази дорожче, ніж в аналогічному вітчизняному вузі). У свою чергу, студенти та їх батьки не готові приймати на себе виплату величезних (за мірками європейських країн) банківських відсотків. Однак у майбутньому, при трохи більш активній ролі держави, ця можливість може стати реальною, якщо знизяться ставки за кредитами і буде гарантовано повернення в Україну тих студентів, що виїхали. Тут можна запропонувати варіант з фінансовою порукою за умови неповернення позикових коштів, обов'язок по виплаті яких лягає на поручителів.

Існує можливість вирішення питання фінансової складової академічної мобільності за допомогою бізнесу в особі великих і середніх корпорацій, здатних оплачувати навчання необхідних фахівців. Однак аналіз реальної ситуації на українському ринку праці не дає підстав для оптимізму з цього приводу. За винятком деякого числа гостродефіцитних професій, пропозиція яких на ринку праці є обмеженою, а попит високим, регіональні роботодавці не поспішають вкладати чималі кошти в підготовку фахівця з розрахунком на віддачу через 3-5 років.

Реальною залишається фінансова підтримка мобільності студентів вузами. Під цим мається на увазі оплата базовим вузом студенту всіх або частини витрат на реалізацію програм академічної мобільності. Велика частина національних вузів може дозволити собі таку участь вже сьогодні. Для цього, втім, необхідні певні структурні та інституційні зміни. Наприклад, створення в регіональних вузах особливого фонду, що поповнюється з різних джерел і неоподаткованого доходу. Крім того, вузам потрібна хоча б мінімальна неадміністративна вмотивованість у створенні таких фондів та зміни у податковому законодавстві. Як видається, саме в практичній реалізації п'ятого варіанту криється вирішення питання Європейської академічної мобільності в Україні. Для України кращим є варіант двосторонньої мобільності студентів: європейські студенти до нас, наші до них. Саме цей варіант залишає регіональній вищій школі шанс на успіх у конкурентній боротьбі, у тому числі і в плані залучення студентів з третіх країн на умовах вертикальної мобільності. Крім того, рівноправний варіант розвитку академічної мобільності в певній мірі дозволить вирішити фінансові питання мобільності вітчизняних студентів, зайняти регіональним вузам більш вигідну позицію порівняно з національними, активно включитися в Болонський простір, підвищити рівень та якість життя українських студентів.

Таким чином, розвиток академічної мобільності студентів вимагає

оновлення існуючої нормативної бази вищої освіти і виділення з бюджету певних фінансових коштів для реалізації студентами індивідуальних освітніх траєкторій.

Література:

1. Бакіров В.С. Вища школа України: на шляху до європейських стандартів / В.С. Бакіров // Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины: материалы Междунар. науч.-практ. конф. – Харьков : НУА, 2010. – С. 37-47.
2. Іноземні студенти додали Україні понад 4 мільярди гривень [Електронний ресурс]// Освітній портал «Педпреса».- Режим доступу: <http://pedpresa.com.ua/blog/inozemni-studenty-prynesly-ukrajini-ponad-4-milyardy-hryven.html>.
3. Осаволук М. Украинские студенты – образование за рубежом [Электронный ресурс] / М. Осаволук. – Режим доступа: <http://odessadaily.com.ua/component/content/article/69-ucheba/3690-ukraincuchebazarybegem.html>.

М.В. Кузнецова

Днепровский национальный университет имени Олеся Гончара

**Феномен играйзации в политической сфере: теоретический аспект
анализа**

Играизацию можно назвать религией успеха – кто играет, тот выигрывает. В современном постмодерном мире практически не осталось сфер, которые напрямую не затронуты игрофикацией. За исключением высоких технологий, поля научных исследований и медицинских практик. Но даже они чувствуют на себе опосредованное влияние постмодернистских тенденций.

Глобальность проникновения играйзации в общественную жизнь позволяет утверждать, что у этого процесса есть глубокие корни в современной социальной и культурной жизни. Что же именно стало катализатором социальных изменений? Во-первых, трансформировалась сама социокультурная реальность. Она стала более динамичной, множественной, неопределенной, открытой и фрагментарной. Во-вторых, появилось такое понятие как «самоорганизация социальных акторов», которая способствовала появлению нового, активно-деятельного поведения людей [3].

Прототипами или предтечей теории играйзации можно считать общество спектакля Ги Дебора и карнавализацию М. Бахтина, драматургический подход И. Гофмана. Но всё же первыми о человеке играющем заговорили И. Хейзинга и С. Кравченко.

Когда мы говорим об играйзации необходимо четко дифференцировать её с понятием «игры». Принципиальное различие этих однокоренных слов в том, что игра создаёт искусственную реальность, не настоящую. Это всё

время не взаправду, понарошку. В то время как под играизацией подразумевается внедрение игровых практик, их эвристических элементов в прагматические и, главное, реальные жизненные стратегии. Российский социолог С. Кравченко утверждает, что под игрофикацией также следует понимать и новый тип гибридной рациональности, и фактор конструирования, изменения социальной реальности неравновесного типа [1].

Как уже отмечалось, эпоха постмодерна обуславливает разрывы, прерывистости и парадоксы социальной реальности. Для адаптации к новому общественному порядку индивиды начинают использовать игровые практики. Так, играизация трансформирует понятие «нормы». То, что раньше считалось девиацией или отклонением вполне может стать функциональным и приемлемым. Игрофикация воспроизводит инновационные социальные практики и способствует поиску новых необычных стратегий для решения социальных проблем, в том числе и формированию креативного класса.

Играизация востребовала акторов, которые обладают адекватным социокультурной реальности игровым габитусом. Его ключевыми характеристиками являются: инновационные действия; быстрая ориентация в сути игры структур; рассмотрение человеческих качеств через бинарную оппозицию успех – неудача; умение выгодно реализовать себя в том или ином игровом пространстве; референты в виде счастливых случаев (например, членство в игровом клубе или капитал, сделанный за счет игры не по правилам); стремление переложить свои риски на окружающих; неожиданная смена правил игры; реакция на случайность как на естественную данность. Самооценка играизированного индивида зависит от того, насколько он преуспеет в той или иной игре [3]. Свобода для него – это вседозволенность, возможность манипуляции над другими, наличие игровой страсти. Именно такой габитус позволяет социальным акторам с помощью самоорганизации и саморефлексии эффективно выполнять выбранные социальные роли, адаптироваться к неравновесности и инновациям.

Схожие явления происходят и в политической сфере. Размывается сам термин «политика». Что такое политика для постмодерна? Этот вопрос не имеет однозначного ответа.

Трансформируется сам характер играизированного дискурса в политической сфере. Исчезает представление о политике как целедостиженческой деятельности, которая направлена на эффективное руководство. Политическая деятельность зачастую симулируется чисто прагматическими индивидуальными задачами обретения властных

полномочий [2]. Потребность в реализации предвыборных программ отпадает сама собой, главное – достижение успеха, т.е. победы на выборах. Так происходит играизация выборов в ходе избирательных кампаний.

Играизация подвергает изменением всё – политики перестают быть политиками. Теперь они примеряют на себя игровые образы героев, спасителей, предводителей и других. Каждый представитель политической элиты старается обрести более высокую игровую «стоимость». Популярным ныне способом её повысить в украинском политикуме является приверженность идеям патриотизма и занятия спортом, а точнее ведение здорового образа жизни. Так политики начинают конструировать свой образ и играть в прямом смысле этого слова – кто в бадминтон, кто в теннис, а кто в проруби купается. Обесцениваются такие качества политика как ориентация на благо общества, способность к управлению, достигательная ориентация.

Появляются игровые симулякры источников власти. Что ныне легитимирует власть? Создаются виртуальные партии и движения. Чаще всего у них нет самостоятельного руководителя, они не ориентированы на реальные дела или борьбу за власть. При этом такие партии активно воспроизводят игровые образы политики.

Таким образом, теория играизации позволяет анализировать неопределенности постмодернистского общества. Сама игрофикация выступает фактором формирования играизированных индивидов как новых социальных типов и дает возможность получить более углубленные представления о характере инновационных социальных практик. Процессами играизации пронизаны все сферы жизнедеятельности индивида. Применения этой теории для анализа явлений политической сферы является эффективным так как позволяет выявлять схемы внедрения играизированных практик.

Литература:

1. Кравченко С.А. Играизация общества: контуры новой постмодернистской парадигмы /С.А. Кравченко//Общественные науки и современность. – 2002. – №6. – С. 143-155.
2. Ретюнских Л.Т. Философия игры /Л.Т. Ретюнских. – Москва :Вузовская кн., 2002. – 256 с.
3. Хейзинга Й. Человек играющий : пер. с нидерл. Д.В. Сильвестрова.– Санкт-Петербург: Изд-воИвана Лимбаха, 2011. – 416 с.

Д.О. Кучеренко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Академічна мобільність студентської молоді: стан та проблеми розвитку

Глобалізація освітнього простору в сучасному світі, приєднання України до Болонського процесу висуває на перший план проблему академічної мобільності студентів та викладачів, яка набуває особливої актуальності в даних умовах, оскільки покликана сприяти формуванню якісно нових трудових ресурсів, здатних зайняти гідне місце як на світовому, так і на вітчизняному ринку праці. Академічна мобільність в змозі суттєво вплинути на якість трудових ресурсів національної економіки, оскільки забезпечує доступ до ефективних міжнародних освітніх програм, курсів і дослідницьких можливостей, що дозволяє студентам і викладачам повертатися в свою країну з новим багажем знань, академічного і культурного досвіду. Рішення найважливішої задачі нового століття – підвищення якості вищої освіти – вимагає, щоб вища освіта мала міжнародний вимір, що передбачає обмін знаннями, створення інтерактивних мереж, мобільність викладачів і студентів, міжнародні науково-дослідні проекти. Саме академічна мобільність сприяє суттєвому підвищенню доступності, якості та ефективності освіти, є важливим інструментом формування глобального освітнього простору і забезпечення мобільності людського капіталу.

Доскональне дослідження проблеми академічної мобільності показує різноманіття трактувань даного феномена, що належить різним областям гуманітарного знання. У джерел розробки наукових засад проблеми мобільності стояли так зарубіжні соціологи, як М. Вебер, Е. Гідденс, Т. Парсонс та П. Сорокін. Змістовна специфіка видового різноманіття мобільності розкрита в роботах Н. Бріньова, Т. Заславської, С. Кугеля, Р. Рибкіної, М. Черниш. Дослідженнями академічної мобільності серед українських соціологів займаються Л. Сокурянська [7], Н. Гуляєва [2] та Н. Данько [3], провідною тематикою яких є питання «академічної еміграції». Водночас проблему розвитку академічної мобільності студентів як необхідності сьогодення розглядають українські дослідники О. Охріменко та С. Тітаренко. Питаннями академічної мобільності як фактору розвитку професійної компетентності фахівців займаються Ю. Кабанець та М. Кабанець [1, с. 26-40].

Метою статті є розкриття сучасного стану, умов розвитку та характерних особливостей феномену академічної мобільності.

Соціокультурні тенденції, що існують сьогодні як в європейському, так і

в українському соціокультурних просторах, приводять до формування студента нового типу. Вимоги сучасної освіти – це відкритість, активність, ініціативність та мобільність. Однією із практичних форм вираження вимог сучасної освіти є академічна мобільність.

Як зазначає Л. Сокурянська, «академічна мобільність – вид соціального переміщення агента, яке не супроводжується зміною його соціального статусу (горизонтальна мобільність), здійснюється з метою продовження освіти як всередині своєї країни, міста, вузу (академічна міграція), так і за кордоном (академічна еміграція)» [7, с. 282]. Поняття академічної мобільності та міграції є складовими ширших міграційних проблем, які насамперед стосуються «відтоку мізків». Термін «відтік мізків» є аналогією до руху капіталу, який відбувається в одному напрямку – з країни. Вперше термін вжило Британське королівське товариство, щоб описати відтік науковців до США та Канади у 1950-60-х рр. [8, с. 32-41]. Проте з розгортанням досліджень у цій сфері почали виокремлювати такі поняття, як «обмін мізками» (brain exchange), «відтік мізків» (brain drain), «розтрата мізків» (brain waste), «приріст мізків» (brain gain). Відповідно, останнє з цих понять позначає приплив у країну високоосвічених та висококваліфікованих мігрантів. Класичним прикладом є США, куди традиційно мігрують науковці. Європейські експерти відзначають, що навчання за кордоном повинне стати стандартним елементом університетської освіти. За даними ЮНЕСКО, всього у 2010 році 3,6 млн. студентів здобували вищу освіту за межами своєї держави. Для порівняння, у 2000 р. у світі налічувалося близько 2 млн. студентів, що навчаються за кордоном, а їхня прогнозована кількість у 2020 році сягне 5,8 млн. [4]. Як зазначає Н. Данько, міжнародна студентська мобільність у світі має тенденцію до зростання, чому сприяють процеси глобалізації економіки та суспільства. До 2025 року, за прогнозами експертів, реальний показник студентської академічної мобільності складе понад 7 мільйонів [3, с.119-122]. У другій половині 2011 року групою науковців за фінансової підтримки Світового банку було проведено масштабне соціологічне дослідження, яке мало з'ясувати характер міграції з України: «відтік» чи «притік» мізків. Загалом було опитано 6676 осіб в 5 985 домогосподарств у 63 містах України. Дані показали, що 42,8% мігрантів, що на момент опитування перебували за кордоном мали закінчену вищу освіту, 1,4% мали ступені кандидата наук, 0,3% мали ступінь доктора наук. Загалом результати дослідження демонструють, що майже половина українських мігрантів працюють на роботах, для яких вони є надкваліфікованими, що частково підтверджує феномен «відтоку мізків» у більш широкій, соціальній

перспективі. Хоч частка науковців у загальних потоках міграції з України є відносно незначною, проте кількість науковців у країні зменшилась критично. Так, кількість науковців в Україні впала з 313 079 осіб у 1990 р. до 82 032 осіб у 2012 р. – а це зменшення майже в чотири рази. Звісно ж, це зменшення відбувалось не лише за рахунок міграції, але й за рахунок перекваліфікації вчених. В Україні та в інших пострадянських країнах премії за освітній рівень та наукову діяльність не є достатньо високими для того, щоб втримати в країні високоосвічені кадри та формувати інтелектуальний капітал для забезпечення довгострокового економічного зростання. Окрім негативного ефекту на довгострокове економічне зростання, академічна міграція має згубний вплив на фіскальну систему країни, оскільки освіта складає чималу частину бюджетних витрат з розрахунком на майбутнє відшкодування цих витрат громадянином, який буде працювати на благо економіки країни. Окремі дослідники вбачають і деякі позитивні наслідки еміграції. Серед них грошові перекази з-за кордону, повернення емігрантів з додатковими навиками, набутими закордоном, налагодження академічних та бізнесових мереж. Тим не менше, суспільні втрати від міграції, а насамперед міграції науковців та інших висококваліфікованих осіб, значно перевищують згадані позитиви.

Можливість здобувати освіту в інших європейській країнах є досить привабливою для студентів. Але головна проблема, що стає на шляху до втілення мобільності – фінансова проблема. Студенти, що не можуть забезпечити повну вартість навчання, автоматично не потрапляють до програми європейського навчання або обирають навчальні програми, які повністю або частково готові сплатити навчання (гранти чи стипендіальні програми). У 2009 році була досягнута домовленість про можливість вільного перекладу грантів і стипендій між усіма країнами і учасниками Болонського процесу. Ця домовленість дає можливість студентам спробувати пожити і навчитися в різних країнах протягом усього періоду навчання, і визначитися з перспективами в своїй професії і кар'єрі. Якщо звернутися до досвіду європейських університетів у вирішенні проблем студентської мобільності, то його стан значно відрізняється від українського. В Німеччині створюється все більше навчальних програм англійською мовою, які враховують потреби іноземних студентів. Крім того, під час вступу до вузів іноземним студентам надається перевага, так що при відповідному рівні знань, шанси на зарахування дуже високі. Витрати на перебування в Німеччині істотно скорочуються завдяки численним пільгам для студентів (пільги на обіди в університетських їдальнях, проживання в студентських

гуртожитках і т. д.). У Німеччині діє служба академічних обмінів (ДААД) – організація, що об'єднує вищі навчальні заклади Німеччини та сприяє розвитку академічних відносин за кордоном, перш за все за допомогою обміну студентами [5]. Викладання у вищих навчальних закладах Фінляндії ведеться не тільки на фінському, а й англійською мовою. Фінляндія має саму велику кількість програм в Європі, складених англійською мовою, серед країн, що не є англомовними. У всіх університетах і політехнічних вузах є кілька програм англійською мовою, розрахованих спеціально для студентів за обміном. У Швеції перебування іноземного студента включає набір ретельно підібраних курсів, угоду про переведення залікових балів, житло, допомога в адаптації та соціальні заходи. Найбільш широкомасштабною системою обміну є програма Erasmus, мета якої – сприяти мобільності студентів і викладачів в Європі. Програма об'єднує 27 держав-членів Європейського Союзу. Студент, який бере участь у програмі обміну Erasmus, може провести за кордоном від трьох місяців до повного академічного року [6]. На думку фахівців, існує кілька причин, що все ще затримують розвиток академічних обмінів. Серед них найбільш актуальними є такі:

- подекуди недостатнє інформування;
- невідповідна фінансова підтримка;
- низький рівень знання студентами іноземних мов;
- складності при отриманні візи і невизнання дипломів, отриманих за кордоном.

Таким чином, зрозуміло, що академічна мобільність є одним із основних принципів, на яких стоїть сучасна освіта. Світовий досвід показує, що країни-реципієнти часто самі зацікавлені у навчанні студентів із закордону. Крім того, певна частина студентства, після закінчення навчання в межах наукових програм з академічної мобільності, прагне залишитися в країні, у якій вона отримувала освіту. Це приводить до феномену «відтоку мізків», який зараз є доволі актуальним для українського суспільства. Подібна ситуація має негативні наслідки не тільки у культурному чи соціальному плані, а й в економічному, бо країна втрачає свої реальні (витрачені на студента) та потенційні (ті, які фахівець міг принести у майбутньому) кошти. Але з іншого боку, можна сказати, що академічна мобільність сьогодні має й позитивний потенціал, коли студент повертається в рідну країну та застосовує отримані знання задля власної самореалізації та соціально-економічного розвитку суспільства. На цьому тлі, все ще необхідно приділяти велику увагу питанням документально-технічного, фінансового та юридичного забезпечення практик академічної мобільності.

Література:

1. Академічна мобільність студентів в межах європейського простору вищої освіти: зб. праць. – Красноармійськ: КП ДонНТУ, 2016. – 128 с.
2. Гуляєва Н.М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири/ Н.М.Гуляєва// Матеріали VI щорічної міжнар. конф.«Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17-19 лютого 2005 року, м. Дніпропетровськ). – Київ : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – С. 80-82.
3. Данько Н.И. Электронная интернационализация высшего образования/ Н.И. Данько// Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины: материалы междунар. науч.-практ. конф. – Харьков: НУА, 2010. – С. 119-122.
4. Здіорук С.І. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір[Електронний ресурс]. Аналітична записка / С.І. Здіорук, І.В. Богачевська. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1421>.
5. Обучение в университетах Германии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.engec.ru/>
6. Программа Erasmus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studyinsweden.ru>.
7. Сокурянская Л.Г. Украинский студент в Европе и Америке: современное состояние, перспективы и последствия академической мобильности молодых украинцев/ Л.Г. Сокурянская// Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины: материалы междунар. науч.-практ. конф. – Харьков: НУА, 2010. – С. 282-291.
8. Dervin F. Academic Mobility – Blending Perspectives/ F.Dervin, E.Salmi // Publications of the Department of French Studies, University of Turku Finland. – 2007. – № 9. – P. 32-41.

Н.С. Лагуніна

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Міжнародна академічна мобільність студентів як прояв глобалізації

Міжнародна академічна мобільність існує вже протягом декількох століть. Однак масова інтернаціональна мобільність – це явище, яке розпочалося з другої половини ХХ ст. і співпало з початком такого процесу, який має назву глобалізація [1]. Необхідно зазначити, що поняття «глобалізація» має поширене використання в сучасному науковому та повсякденному дискурсах: його застосовують при спробі окреслити процеси культурної, політичної, економічної інтеграції та уніфікації, об'єктивною передумовою для виникнення яких є становлення інформаційного суспільства, розвиток засобів комунікації, переосмислення цінностей тощо, а вища освіта стає важливим фактором суспільного розвитку [2, с. 71].

У відповідь на виклики глобалізації, різні сфери соціального буття змушені здійснювати модернізацію, намагаючись відповідати високим стандартам суспільної динаміки нового гатунку. Освітня галузь є однією із найбільш включених до модернізаційних тенденцій. Багато вчених

відзначають, що формуються глобальні просторивищої освіти та досліджень, змінюються організаційні засади діяльності університетів, набувають подальшого поширення ідеї дистанційного навчання тощо. Також ринкові виклики вимагають від сфери вищої освіти здійснювати модернізацію в бік підвищення якості освіти. В сучасних умовах сфера освіти повинна формувати людину нового типу, здатну інтегруватись до сучасного суспільства знань на якісному рівні, при цьому мінімізуючи час та вартість навчання такої людини.

Тож можна погодитися із тезою дослідниці Т. Жижко, яка наголошує на існуванні потужного зв'язку між академічною мобільністю та динамікою розгортання процесів глобалізації, спрямованих на створення європейських просторіввищої освіти та наукових досліджень (EHEA та ERA). Зокрема, в Болонській декларації зазначено, що студенти Європи мають потребу і право на навчання для здобуття ступенів, що визнаються в Європі, а не тільки в країнах (регіоні), де їх здобуто. Головною відповідальністю навчальних закладів та установ європейської вищої школи є гарантування того, що вони роблять усе можливе для надання однаково високого рівня кваліфікації своїм студентам [3, с.6]. Також в документах ЮНЕСКО поняття академічної мобільності трактується як найкоротший шлях до єдиного європейського простору вищої освіти, що продиктований викликами глобалізованого світу, що також підтверджує даний зв'язок [4, с.4].

Під впливом глобалізації, університети прагнуть до залучення великої кількості іноземних студентів у запеклій конкурентній боротьбі, при цьому вирішуючи питання досягнення високого рівня міжкультурного взаєморозуміння, прагнучи зростання інтенсивності взаємодії представників різних культур, сприяючи підвищенню рівня освіти закордонних студентів – громадян країн, які розвиваються.

Тому, на сучасному етапі, спостерігається стрімке збільшення українських абітурієнтів, які мають бажання здобути вищу освіту за кордоном. Позитивно характеризується потік українських студентів до Польщі, що польська сторона вважає успіхом маркетингової стратегії, яка застосовується на українських теренах. Щодо чисельності іноземних студентів в Україні, то іноземці становлять близько 3% її студентського контингенту. Цей показник є досить низьким порівняно з провідними країнами світу, які демонструють коливання в межах 10-20% і прагнуть довести контингент міжнародних студентів до 25-35% [5]. Причиною того, що на навчання до України приїжджає незначна кількість іноземців з економічно розвинутих країн, а українські студенти з кожним роком все частіше обирають іноземні

вищі, є недостатньо високе котирування вітчизняних навчальних закладів у міжнародних рейтингах. Крім того, в умовах, коли найбільш підготовлені та ініціативні українські студенти виїжджають на навчання і стажування в далеке і ближнє зарубіжжя, українські вузи поповнюються вкрай слабопідготовленими і не мотивованими на навчання студентами з країн Африки, Азії, Ближнього Сходу, що породжує серйозні проблеми для освітньої системи України, знижує рівень якості навчання, що безперечно є проблемою, на яку необхідно звернути увагу.

Також, крім Польщі, найбільш привабливими для навчання країнами наші студенти вважають США, Великобританію, Францію, Австралію, Канаду, в останні роки посилюється інтерес до Японії, Туреччини, скандинавських країн. Як правило, студенти, які виїжджають на навчання за кордон, вчаться за програмами бакалаврату або магістратури, які отримують дослідницьку ступінь PhD [4, с.6] і далеко не завжди прагнуть повернутися на Батьківщину.

Таким чином, академічна мобільність у трактуванні найважливіших документів Болонського процесу (Прага – 2001, Берлін – 2003, Берлін – 2005, Лондон – 2007, Левен/Лувен-ла-Нев – 28-29 квітня 2009 р.), націлена на формування єдиного європейського простору вищої освіти, для України носить дещо односторонній характер «гри в одні ворота».

Але, слід звернути особливу увагу на те, що мобільність стає не просто ключовою тенденцією глобалізованого світу, але й ресурсом розвитку як окремих індивідів, так і цілих суспільств. Це є безперечним плюсом і для українського суспільства також, не зважаючи на деякі мінуси для України, що були висвітлені нами раніше.

У процесі участі у програмах академічних обмінів у людини набувають подальшого розвитку її навички інноваційного, нелінійного мислення, оскільки інше культурне та академічне середовище носить доволі непередбачуваний характер, а спроби бути активним суб'єктом цього середовища несумісні із лінійним, ригідним мисленням.

У відповідності із зазначеними освітніми орієнтирами, гнучкість розуміється в якості однієї з головних ознак повнофункціональної особистості. Повнофункціональна людина, як зазначає Д.Б.Свириденко, здатна до постійного саморефлексованого контролю, до самоперебудови, вона свідома та саморефлексує. Така особистість може витлумачувати, враховувати й оцінювати впливи змін зовнішнього світу, адекватно реагуючи на них гнучкими змінами самого себе [2, с.186]. Дійсно, освіта повинна готувати молодь, здатну здійснювати нові ролі в суспільстві, швидко

приймати рішення у відповідності до соціальних запитів глобалізованого суспільства, а життєва успішність кожного буде залежати не тільки від того, як він оволодів рівнем освіченості та професіоналізму, а й від ступеню світоглядної зрілості, що відповідає сучасному стану розвитку суспільства.

Відомий дослідник З. Бауман зазначає щодо викликів сучасності, передякими опинилось людина доби постмодерну, що люди цієї епохи повинні вмінити негайно знищувати збережені у їхній свідомості моделі, вмінити сприймати свій досвід на кшталт дитини, що грається з калейдоскопом, знайденим під різдвяною ялинкою, а їхній життєвий успіх залежить від швидкості, з якою їм вдається позбутись від старих звичок, а не від швидкості отримання нових [2, с. 186].

Тобто, мається на увазі, що метою вищої освіти в усьому світі стає формування студента в якості майбутнього фахівця нового типу, орієнтованого на творчу діяльність в умовах глобалізованого суспільства, спрямованого на реалізацію своїх знань в умовах високої динаміки соціальних та економічних процесів. Отже, система вищої освіти спрямовує свої зусилля на підготовку фахівців, здатних пристосовуватись до умов, що змінюються, розвиваючи адаптаційні здібності студентів, гнучкість їхнього мислення.

Окрема роль відведена процесам академічної мобільності, в якому динаміка повсякденності та необхідність оновлення своїх знань і світоглядних засад набуває потужного характеру. Дійсно, учасниками програм академічної мобільності стають, здебільшого, студенти навчальних закладів, які мають високий рівень мовних компетенцій; рівня знань, що дозволить на якісному рівні інтегруватись до іншого академічного середовища; мають розвинені навички гнучкого мислення тощо. Цей неповний перелік особистісних якостей студентів дає їм змогу успішно витримувати випробування конкуренцією при спробах стати учасниками програм академічних обмінів. Високий рівень гнучкості постає одним із чинників формування людського капіталу в умовах високої рівня конкуренції, як серед учасників програм академічної мобільності, так і на глобальному ринку праці.

Таким чином, ми з'ясували, що академічна мобільність все ж є закономірною та продуктивною відповіддю на високі вимоги сучасного глобалізаційного світу, формуючи високий фаховий рівень її учасників. У даній системі є потенційна можливість для фахівця творити себе в якості подальшого суб'єкту планетарного ринку праці. На користь цієї думки свідчить і кількість міжнародних студентів.

Література:

1. Міжнародна академічна мобільність молодих учених Дніпропетровщини як прояв глобалізаційних процесів у сучасному світі: монографія / М.О. Шевчук, С.Ф. Власов, Л.О. Колісник, Р.М. Безус, М.В. Мосьондз; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ : НГУ, 2014. – 42 с.
2. Свириденко Д.Б. Академічна мобільність: відповідь на виклики глобалізації: монографія / Д.Б. Свириденко. – Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – 279 с.
3. Жижко Т. Академічна мобільність – об'єктивна умова розвитку університетської освіти / Т. Жижко // Вісник Ін-ту розвитку дітчини. Сер. Філософія. Педагогіка. Психологія: Зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – Вип. 10. – С. 6-10.
4. Академическая мобильность – важный фактор образовательной евроинтеграции Украины: материалы Междунар. науч.-практ. конф., Харьков, 16-19 нояб. 2010 г. / [редкол.: В.И. Астахова и др.]. – Харьков: Изд-во НУА, 2010. – 364 с.
5. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: аналітичний звіт. – Київ : Міжнар. фонд дослід. освітньої політики, 2014. – 144 с.

О.С. Максименко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Академічна мобільність як культурно-освітня практика сучасної студентської молоді

Світова академічна мобільність – закономірний процес, що має свою історію і затребуваність у сучасному глобалізованому світі. Вже з початком ХХ ст., а особливо в 90-х роках, відбувалися очевидні зміни в глобальній картині руху мобільного студентства. Історичні катаклізми, зміна політичного устрою деяких держав, виникнення наднаціональних організацій, інтеграційні та глобалізаційні процеси беззаперечно вплинули на типологію, активність і напрям потоків мобільності молоді. Під дією вищезазначених факторів студентська мобільність набула структурованого та організованого характеру, особливо в регіонах, де діють домовленості політичного, економічного або міжуніверситетського академічного партнерства.

Індивідуальна мобільність є досить популярною формою організації, але вона втрачає свою спонтанність, оскільки на залучення іноземних студентів спрямована детально продумана маркетингова політика як окремих ВНЗ, так і спеціально створених національних агенцій. У глобалізованому університетському світі обмінні процеси інтенсифікуються, переміщення набувають перманентний характер. Одночасно цей же університетський світ глибоко неоднорідний, різноманітний, складно організований - і цим багатий. Потреба в інтеграції світів європейських університетів переживається

сьогодні як надзвичайно гостра. І одночасно формується уявлення про те, що інтеграція не безмежна. Внутрішні кордони зближення визначаються «інстинктом самозбереження» культур різних народів. Забезпеченню негомогенності служить зворотній міграції процес осідання, уміщення, закріплення підсистем університетського світу всередині кордонів, визначених культурно (ментально), політично і, нарешті, економічно. Таким чином, дві характеристики – просторова закріпленість і просторова рухливість учасників університетського життя є атрибутивними для світу університету. Їх поєднання постійно потребує оптимізації.

Сучасний студент в умовах відкритості світу зіштовхнувся з незвичайною свободою вибору (системи освіти, товарів і послуг, сфер діяльності та ін.), але питання полягає в тому, чи готовий він до цього. В результаті громадських перетворень сформувалася нова ціннісно-нормативна система, яка веде до зміни поведінкової активності, у тому числі і освітніх практик. Молоді люди опиняються в ситуації подвійної детермінації. З одного боку, йдеться про подолання перешкод, пов'язаних з інноваціями в освіті, а з іншої - про можливість, а не потребу його отримання. Так, поява у сфері утворення нових траєкторій ставить людину перед вибором між новим і перевіреним. Чи скористатися новими можливостями, вирішує вона сама. Відповідно до особистого вибору виробляється ряд типових освітніх практик, що репрезентують різну міру поведінкової активності, пристосування до нових умов культурно-освітнього простору. Це підтверджує популярна останнім часом точка зору, згідно з якої йде мова про індивідуалізацію практик відповідно до споживчих смаків, стандартів, ціннісних орієнтацій індивіда.

Окрім власне учбової програми в процесі освіти засвоюється так звана прихована програма, тобто відбувається впровадження ідей і поведінкових зразків, сприяючих підтримці існуючого соціального порядку. Сучасна система освіти заохочує тих, хто успішно освоює практично корисні факти і формули, тобто знання, що забезпечують кар'єрне зростання і життєвий успіх. Тим самим освіта культивує інструментальні цінності і одночасно з професіоналізмом впроваджує установку на поведінку, що узгоджується з пануючими нормами. Освітні практики значною мірою залежать від освоєння індивідом нових освітніх технологій, оволодіння «цивілізаційними компетентностями» (П. Штомпка). Тому разом з соціальними, економічними, політичними, культурними практиками можна виділити і культурно-освітні. Освітні практики значною мірою залежать від освоєння індивідом нових освітніх технологій. При цьому важливо, що культурно-освітні

практики, виступаючи в єдності двох нерозривних частин - навчання і виховання, мають виховну дію як домінанту.

Формування перерахованих якостей може відбуватися, виходячи з розуміння академічної мобільності, на декількох рівнях: глобальному, що включає дію загальносвітових тенденцій розвитку культури, економіки, освіти, глобально-інформаційних мереж та ін.; регіональному, що припускає освітню політику, культуру, систему освіти, життєдіяльність відповідно до соціальних і національних норм, звичаїв і традицій, засоби масової комунікації та ін.; локальному. Якщо звернутися до глобального і регіонального рівня, то в розвинених демократичних країнах студентство розглядається на основі особової автономії і пошани до прав людини, виконання усіх положень світової Конвенції про права людини, тому перевага віддається способам формування у молоді відповідних установок і бажаному для демократичного соціуму канону індивідуальної і колективної поведінки.

У процесі культурно-освітньої практики студент повинен оволодіти ключовими компетенціями, які, за визначенням представників Європейського комітету з проблем освіти, є базовими [3]:

1. Автономна діяльність, що передбачає здатність захищати і представляти права, інтереси і потреби інших; здатність розробляти і здійснювати плани і власні проекти; здатність діяти в широкому соціальному контексті;

2. Інтерактивне використання способів, що означає здатність інтерактивно застосовувати мову; здатність використовувати знання і інформаційну письменність; здатність застосовувати інтерактивні технології;

3. Уміння функціонувати в соціально-гетерогенних групах, що включає здатність успішно взаємодіяти з іншими; здатність співпрацювати.

Така орієнтація на «європейський вимір», передусім, може бути реалізована в культурно-освітніх практиках на регіональному і локальному рівнях. Практики можуть здійснюватися одночасно в умовах декількох соціокультурних середовищ – учбового закладу, де студент безпосередньо вчиться; професійного соціокультурного середовища (професійні співтовариства, клуби по інтересах, літературні джерела, інформаційні мережі та ін.), установи додаткової освіти (курси, творчі колективи і спортивні секції і т.д.), молодіжних організацій, у рамках міжнародних проектів та ін. Причому дуже важливо, що студент потрапляє в різне соціокультурне середовище, залучається до різних культур, цінностей, форм взаємин. Адже соціокультурне середовище виступає потужним формуючим

елементом особи. Активна взаємодія з різними середовищами сприяє розкриттю особових і професійно значущих якостей майбутніх фахівців, готує їх до діяльності в умовах невизначеності, виробляє здатність до інтеграції з суспільством.

Вимоги сучасної освітньої практики – це відкритість, культурна і економічна співпраця, спрямована на рішення глобальних проблем сучасності, що тягне за собою зрушення в освітній парадигмі і, передусім, убік «студентоцентричності» [1, с. 128]. Це передбачає велику індивідуалізацію навчання студентів, включаючи їх зростаюче залучення до самостійної учбової діяльності і особисту відповідальність за її результати (індивідуальне планування, самооцінка, самоорганізація, саморозвиток, індивідуальний моніторинг, презентація і захист своїх учбових досягнень і т.д.), розвиток навичок працевлаштування. Нові статусні і ролеві «параметри» соціального середовища ВНЗ змінили набір норм, стандартів поведінки і життєвих орієнтирів, що визначають зміст учбово-виховного процесу у ВНЗ. Розширилося соціальне поле професійного вибору студентів; розширився спектр соціальної мобільності; процес соціальної ідентифікації студентства втратив однозначність, ставши таким же невизначеним, як і соціальна ідентифікація самого українського суспільства. Усе перераховане не могло не привести до зміни цілей і засобів освітнього процесу.

Культурно-освітні практики отримують особливий акцент на тлі модернізації освітньої діяльності в контексті європейських вимог, коли Болонський процес є робочим середовищем для вищих учбових закладів, активізуючи академічну мобільність. У зв'язку з цим актуалізується проблема формування «студента-європейця» як людини, яка, по-перше, відкрита світу, з повагою відноситься до культури різних народів і спрямована на діалог з іншими культурами; по-друге, як людини мобільної у своєму розвитку, тобто здатної сприймати нове, системно мислити, розуміти взаємозв'язку і взаємозалежності в громадському розвитку; по-третє, як майбутнього професіонала своєї справи, якій властива особова відповідальність і творчий характер практичної діяльності, безперервна і системна освіта і професійна підготовка [2].

Невід'ємною складовою також являється розвиток і розширення у студентів соціально-культурних потреб. Цей процес має бути спрямований на самовизначення, саморозвиток, самореалізацію особистості через розвиток культурної діяльності, зміну особового культурного творчого досвіду, динаміку культурного спілкування і комунікації, підвищення культурного рівня.

Отже, типологія, характер, напрям і тенденції розвитку студентської мобільності формуються під впливом численних факторів (історичні події світового, регіонального та національного масштабу, політична ідеологія правлячого уряду, демографічні зміни, стан економічного розвитку держави, рівень розвитку національної системи освіти, конкуренція на ринку праці тощо). У даному контексті зростає роль культурно-освітніх практик, актуальність яких полягає в тому, що, по-перше, студент має можливість усвідомити себе, свої переваги в будь-якій діяльності: навчання, особисто-значущого спілкування, професійної орієнтації. По-друге, є свобода вибору і свобода наступної діяльності, свобода дій: позитивне підкріплення діяльності, надання їй соціальної значущості формує свободу особистості в її інтелектуальному, особистісному, соціальному планах. По-третє, культурно-освітні практики забезпечують розвиток взаєморозуміння, співпраці, позитивної взаємодії. По-четверте, створюють умови і служать передумовою особистого і потім професійного самовизначення і самореалізації.

Література:

1. Довгаль Е.А. Академическая мобильность как факторповышения конкурентноспособности вуза в условиях Болонского процесса /Е.А. Довгаль // Академическая мобильность – важный факторобразовательной евроинтеграции Украины: материалы Междунар. науч.-практ. конф. – Харьков : НУА, 2016. – С. 122-130.
2. Карпенко М.М. Пріоритети розвитку вищої освіти в Україні в руслі загальноєвропейських тенденцій [Електронний ресурс] / М.М. Карпенко. – Режим доступу: <http://www.niur.gov.ua>.
3. Реализуя Европейское пространство высшего образования: Коммюнике Конференции министров, отвечающих за высшее образование [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.intervuz.ru/b5.html>.

О.В. Миславець

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара Особливості адаптації студентів-переселенців у місті Дніпро

Затяжна політична криза і наявність збройного конфлікту на території України призвели до розвитку нового витка міграційної політики всередині держави. Тепер найбільш актуальним питанням на порядку денному є мільйони переселенців з окупованого Донбасу і анексованого Криму, які шукають притулку в різних регіонах України. Так, згідно з даними Міністерства соціальної політики України, станом на грудень 2016 р. зафіксовано 1 млн 654 тис. переселенців з окупованих територій Донецької та Луганської областей і Криму[1]. Серед тих областей, куди виїхала найбільша частина ВПО – Харківська, Запорізька, Дніпропетровська області та м. Київ.

Варто відмітити, що однією з найбільш масових груп, яка залишала окуповані території, було студентство. І це не дивно, оскільки за словами міністра освіти двадцять шість вузів були перевезені в інші регіони. Так, на сьогодні тільки в евакуйованому до м. Вінниця Донецькому національному університеті навчаються близько 5 800 студентів і 213 аспірантів, працюють 707 викладачів. З 16 тис. студентів Луганського педагогічного університету переїхали 11 тис.[2]. Зрозуміло, що виші, які вимушені були переїхати, стикаються з багатьма матеріально-технічними проблемами, пов'язаними з забезпеченням технічною базою університетів, організацією навчання, відтворенням втрачених документів та ін. Проте з цими проблемами держава намагається впоратися. Більш складнішим є питання адаптації студентства в новому для себе соціокультурному просторі, оскільки воно пов'язане з багатьма історичними, культурними та психологічними факторами.

Авторкою тез було проведено власне дослідження, методом напівструктурованого інтерв'ю у м. Дніпро, метою якого і було виявлення адаптаційних практик переселенців. У даному аспекті важливо відмітити, що Дніпро, як територія, територіально, історично та інформаційно близька до Східних регіонів, однак має свої особливості прийняття переселенців. Тому в умовах культурної близькості, можна зафіксувати важливі аспекти, котрі упускаються, досліджуючи лише регіони-антагоністи. Частина опитуваних склали студенти, котрі проживають і навчаються у м. Дніпро вже більше року, оскільки за цей термін вони мали можливість ознайомитися з місцевим життям, завести знайомства, зіштовхнутися або ні з певними проблемами.

Вивчаючи індивідуальні історії студентів-переселенців, ми відмітили, що по-перше, більшість з них не збирається повертатися, навіть якщо конфлікт буде припинено.»Швидше за все, я навряд чи переїду, переведуся, пройшло вже 2 роки я тут вже адаптувався, та й з'явилися грубо кажучи певні речі які я не можу залишити, університет, наукова робота, тому навіть якщо конфлікт закінчиться завтра, я залишуся тут» (Чоловік, 20 р., Донецьк).

У загальному плані адаптація проходить успішно, однак серед жителів м. Дніпро ретранслюються негативні стереотипи, котрі негативно відбиваються на загальному самопочутті всіх груп переселенців». Чув, що ось кажуть, що як нахаби приїхали, всі їм винні. Але знаєте як буває, 100 чоловік нормальні, один ні, ось думка і склалася» (Чоловік, 19 р., Луганськ).

Студенти ВПО, на відміну від інших груп опитаних, не відчувають бар'єрів, котрі стосуються їх статусу, як переселенців». Мені якось, я своєї Батьківщини не соромлюся, мені навіть, подобається, що я такого

походження. Якщо люди будуть здогадуватися, що я з Донецька, я не проти» (Жінка, 20 р., Донецьк).

У цілому студенти, на противагу іншим опитаним, відмічали, що не бачать для себе різниці життя в інших містах України, що говорить про більш спокійну оцінку диференційованих, по мові, релігії, культурі регіонів України. «Не знаю, мені здається немає, я думаю все було б приблизно однаково» (Чоловік, 21р., Луганськ). «Інакше, та ні, я думаю так само, тому що в принципі люди всі однакові. Хоч на українському, хоч російською, всі однакові» (Жінка, 19 р., Донецьк). Загальне відношення до життя в Дніпрі серед студентів-переселенців має позитивні конотації, оскільки саме серед них у порівнянні з іншими групами ВПО було отримано найменше неохвальних відгуків, щодо організації життєдіяльності та інфраструктури міста.

Як висновок зазначимо, що студентство є найбільш молодого та мобільною серед груп-переселенців, що наважилися до переїзду. Бажання закінчити ВНЗ та отримати диплом українського зразка в багатьох випадках були ключовими факторами переїзду. Однак, дослідження показало, що незважаючи на певну стереотипізацію образу переселенця, студенти ВПО спокійно сприймають своє положення та намагаються активно інтегруватися в новому середовищі, а враховуючи значний потенціал даної частини ВПО, ми можемо зробити припущення, що вони можуть стати найбільш активною та плідною частиною ВПО у районах концентрації внутрішньо переміщених осіб.

Література:

1. У Мінсоцполітики назвали число зареєстрованих переселенців з Криму і Донбасу [Електронний ресурс]. – Режимдоступу: <https://www.rbc.ua/rus/news/minsotspolitiki-nazvali-chislo-zaregistrirovannyh-1491228465.html>.
2. На два будинки. Як працюють вузи із зони АТО [Електронний ресурс]. – Режимдоступу: <http://korrespondent.net/ukraine/events/3495515-korrespondent-na-dva-doma-kak-rabotauit-vuzy-yz-zony-ato>.

О.С. Михлик

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Інтелектуалізація праці – визначна ознака постіндустріального суспільства

В епоху постіндустріального суспільства відбуваються зміни майже у всіх сферах, це має своє відображення на специфіці та формі організації праці.

Постіндустріальне суспільство – це суспільство сервісу. Його головним

ресурсом є знання. Тема праці залишається в економіці, але не в соціології та культурі. В цьому плані зміни, які фіксуються терміном «постіндустріальне суспільство», можуть означати історичну метаморфозу [4, с.297].

Д.Белл визначає постіндустріальне суспільство як суспільство, в економіці якого пріоритет перейшов від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, організації системи освіти і підвищення якості життя, в якому клас технічних спеціалістів став основною професійною групою і, що найважливіше, в якому впровадження нововведень все більшою мірою залежить від досягнення теоретичних знань. Постіндустріальне суспільство передбачає виникнення інтелектуального класу, представники якого на політичному рівні виступають як консультанти, експерти або технократи [1, с.110].

Інтелектуальна праця є постійною діяльністю, що характеризується методичними і методологічними розробками, новими дослідженнями, ідеями, комбінуванням, удосконаленням, винахідливістю, цим самим стимулюючи прогрес та підвищення інтенсивності виробництва й гальмуючи об'єктивну дію закону спадної віддачі ресурсів [5, с.41]. У змісті інтелектуальної праці можна виділити три компоненти: творчий, інноваційний та науковий.

Творчий компонент з'являється з метою зацікавлення робочого класу і заманювання споживачів, впливаючи на їхні почуття й менталітет. Це стає можливим завдяки зародженню нових ідей, їх реалізацією в ході створення, удосконаленню. Основою творчості є природні здібності людини, її талант, натхнення, бажання до самореалізації, самоствердження, що в подальшому сприяє удосконаленню результатів, в основному шляхом індивідуального підходу.

Фундаментом інноваційної діяльності є досвід, інтуїція, інстинкт, вміння ризикувати, ентузіазм. Тобто, інновації – це особливий інструмент підприємця за допомогою якого він використовує зміни як шанс створення нового виду послуг чи бізнесу.

Науковий компонент охоплює не тільки процес теоретичних розробок та діагностики, а ще й дослідження, апробації щодо поглиблення у систему знань про закономірності та умови існування й розвитку космосу, природи, суспільства і виробничих процесів. Також сюди можна включити покращення стану навколишнього середовища, підвищення якості створюваної продукції, ефективне використання виробництва.

На практиці процес інтелектуалізації суспільної праці відбувається наступним чином: поступово ринок праці звільняється від некваліфікованої робочої сили з низьким рівнем доходів, яка є соціально інертною та

нездатною піднятися з низького професійного рівня на більш високий.

Державна політика розвитку трудових ресурсів вищого типу розподіляється на два етапи: підготовка трудових ресурсів у системі традиційної освіти (дошкільні установи, школи, коледжі, вузи) і подальша професійна спеціалізація та перепідготовка кадрів у власних наукових та навчальних центрах, а також спеціалізовані курси. Така державна політика за умови її вдалої реалізації здатна дати великий ефект у нашій країні. В Україні це цілком можливо, якщо за прикладом західних країн впровадити пільгове оподаткування прибутку, що використовується на розвиток виробництва та трудових ресурсів.

У результаті таких виробничих відносин зростає розуміння більшістю працівників значення діяльності підприємства, зв'язків між робочими місцями та їхньої ролі в єдиному технологічному процесі. В епоху масової творчості на ринку праці утверджується нова трудова мораль та інша професійна поведінка [2, с. 37].

Таким чином, можна зробити висновок, що вплив процесу інтелектуалізації праці на систему виробничих відносин проявляється у наступному: змінюється роль та якість людського фактору, робочої сили; відбуваються зміни в суспільному поділі праці; формується висока їх інноваційна здатність; змінюються трудові відносини та модифікуються традиційні інституціональні економічні форми. Саме інтелектуалізація праці, виступаючи глобальною характеристикою сучасного розвитку виробничих сил і виробничих відносин, повинна визначати основні параметри, зміст та напрями інтеграції нашої країни в новий світовий економічний простір.

Інтелектуалізація праці, на мою думку, – це процес, постійно збагачуваний знаннями, який знаходиться в динамічному стані, основними факторами його розвитку є освіта, генетична здатність і врахування досвіду минулих поколінь.

Розвиток науки, науково-технічний прогрес привели до того, що інтелектуальна праця набула масових масштабів. Матеріальне виробництво настільки ускладнилось, що навіть фізична праця потребує виключно високої кваліфікації і все більшого вкраплення в нього безпосередньо елементів розумової праці.

Інтелектуальність як якість передбачає компонент «знання». Старіння знання потребує інтелектуальних знань по його оновленню і розвитку. Але пов'язувати інтелектуалізацію праці лише зі старінням знання неможна. Інтелектуалізацію праці можна розглядати як зростання ролі та ваги розумової праці у суспільстві, насиченні усіх видів розумовими функціями

творчого характеру. Інтелектуалізація праці – процес багатогранний і торкається не тільки суспільної праці, але і, у першу чергу, індивідуальної.

Інтелектуалізація праці – онтогенетичний процес використання та формування інтелектуально значущих можливостей і здібностей. Він обумовлений появою в трудовій діяльності великої кількості завдань з «розмитою» структурою, що вимагають нестандартних інноваційних підходів і рішень в різних аспектах професійної діяльності. Це висуває на перший план інтелектуальні витрати (по виробництву знань, інформації), що призводить в результаті до видозміни функціональної структури праці [3, с.147]

Зміна соціальної структури суспільства змінює і характер суперечностей. Д.Белл писав: «Якщо для індустріального суспільства є характерною боротьба між капіталістом і робітником на підприємстві, то в постіндустріальному суспільстві конфлікт проявляється у зіткненні між фахівцем і простолюдином в організаціях і в суспільстві» [3, с.102].

Підводячи підсумки, можна сказати, що в постіндустріальному суспільстві цілісність праці носить індивідуалізований характер на відміну від індустріального суспільства, яке, будучи розділеним на приватні функції, набуло абстрактний характер. В основі праці лежить протиріччя між об'єктивними потребами розвитку наукової та інтелектуальної діяльності та її обмеженими, інституціолізованими формами.

Література:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования : пер. с англ./ Д.Белл. – Москва : Академия, 2004. – 788с.
2. Біляцький С. Інтелектуалізація суспільної праці (досвід індустріальних країн для України) / С. Біляцький, Т.Мірошніченко, А. Хахлюк // Україна: аспекти праці. – 2006. – №2. – С. 34-38.
3. ЕрмаковаМ.Г. Интеллектуализация труда как фактор устойчивого экономического роста / М.Г.Ермакова // Российское предпринимательство. – 2006. – № 10 (82). – С.146-149.
4. Злобіна О. ХХІ століття в соціологічних теоріях / О.Злобіна. – Київ : Наук. думка, 2001. – 377с.
5. Сем'янчук П. Інтелектуалізація праці у стратегії зростаючої економії від масштабу виробництва / П.Сем'янчук // Світ фінансів. – 2008. – №3 (16). – С. 37-46.

А.С. Монастирська

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Дигітальні характеристики у формуванні покоління Z*

Покоління – сукупність усіх людей, які народилися по проміжку приблизно двадцяти років або при довжині однієї фази життя: дитинство, молоде, доросле життя, середина життя і старість [1]. Покоління відрізняються один від одного не тільки віком, але і базовими цінностями, які закладені в них в період дитинства. Ці базові цінності складаються з двохосновних параметрів. Перший параметр – це економічні, політичні та соціальні події, які відбуваються у світі в період дорослішання і внаслідок цього сприймаються як норма. Другий – це норми соціалізації у сім'ї. Люди, які народилися на стику поколінь (+/- 3 роки від кордону поколінь), становлять так названий перехідний, або ехо-покоління. Вони володіють характеристиками обох поколінь [5].

Покоління Z – це сучасна молодь, народжена в епоху глобалізації та постмодернізму. Вперше про покоління Z згадали два американських дослідника Вільям Штраус і Ніл Хоув у «Теорії поколінь» [2].

Покоління Z дуже складний і заплутаний феномен. Багато вчених говорять про те, що люди цього покоління народилися на початку 2000-х років, але факти вказують на те, що з розвитком нових технологій цикл зміни поколінь прискорився, і представники покоління Z народжувалися з 1995 року. Принципова відмінність покоління Z – новітні технології, які є невід'ємною характеристикою повсякдення, ніж покоління у покоління Y. В цифровому світі вони місцеві (Digital Natives). А їх батьки та старші сестри-брати, що належать до поколінь X і Y – цифрові іммігранти (Digital Immigrants). Основна характеристика, що відрізняє покоління Z від поколінь Y і X – це те, що вони з дитинства вміють користуватися комп'ютерами, мережею Інтернет, новотехнологічними гаджетами і девайсами, тому що під час їх народження вони вже отримали велике поширення не тільки в робочому виробництві, але і в домашньому побуті.

Прийнято вважати, що синонімом покоління Z виступає англomовний термін «Цифрова людина». Ці люди мають цифрову грамотність та здатність орієнтуватися в сучасному світі, що формується з допомогою цифрових технологій, завдяки яким вони розвивають свої соціальні, когнітивні та професійні навички. Покоління Z здатне використати всі переваги цифрових технологій, не сковуючи себе ніякими кордонами. Представники цього покоління «пов'язані один з одним, завдяки інтернету в цілому, мобільним

телефонам, SMS і багато чому іншому». Це допомагає їм взаємодіяти, обмінюватися досвідом і новими ідеями, об'єднуватися і створювати нові проекти. Поколінню Z доводиться постійно стикатися з великим потоком інформації. Згідно з дослідженням, проведеним «Майкрософт», у покоління Z виробився «восьмисекундний фільтр», який допомагає їм швидко аналізувати і відсіювати непотрібну інформацію [3]. Вони не зосереджують свою увагу на чому-небудь довше 8 секунд. Покоління Z живе в світі, де потоки інформації безмежні, а час обмежений, і його потрібно витратити максимально ефективно. Потоки отриманої інформації потрібно осмислювати і «засвоювати», тому що це призводить до самовдосконалення. Ідеальний представник покоління Z – це мобільна людина, яка постійно самовдосконалюється, адже щоб бути затребуваним, потрібно володіти актуальною інформацією, постійно покращувати свої навички і знання. Як будь-яке покоління, представники покоління Z прагнуть до самореалізації.

Література:

1. Назарова Н.С. Connect-Universum-Junior-2015: Покоління Y і Z в сучасному освітньому просторі [Електронний ресурс] / Н.С. Назарова, В.В. Чернова. – Режим доступу: <http://connect-universum.tsu.ru/blog/cuj2015/823.html>.
2. Дебда Н.В. Особливості впливу мас-медіа на формування соціокультурних цінностей сучасної молоді [Електронний ресурс] / Н.В. Дебда. – Режим доступу: http://connect-universum.tsu.ru/blog/connectuniversum2012_ru/36.html#cut.
3. Штурвалов А. Великі плани покоління Z [Електронний ресурс] / А. Штурвалов. – Режим доступу: thebigplans.ru/generationz.

А.Ф. Носовська

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара **Молодіжне безробіття в Україні: основні характеристики**

На сьогоднішній день, молодь відіграє важливу роль у суспільстві, адже саме її представники, завдяки своїм знанням та вмінням, комунікабельності та мобільності, мають змогу оволодіти необхідним потенціалом, реалізація якого найближчим часом може істотно поліпшити економічне та соціальне становище українського суспільства. Саме молодь визначає масштаби та темпи соціально-технічного прогресу, визначає політичне, економічне та соціальне майбутнє країни, впливає на стійкий розвиток людства [1]. Безробіття молоді – соціально-економічне явище, при якому працездатна молодь перебуває в пошуках роботи та готова приступити до неї, але не може реалізувати своє право на працю, чим втрачає основні засоби до існування. Становище молоді в Україні залишається складним, тому для того, щоб стабілізувати процес застосування її потенціалу, необхідно розглянути

основні характеристики молодіжного безробіття. Оскільки дане економічне явище є однією з найважливіших проблем будь-якої країни світу, то й до її вирішення зверталася велика кількість зарубіжних та українських науковців. Зокрема, це: Дж. М. Кейнс, А. Маршалл, А. Оукен, Б.М. Генкін, І.М. Чистяков, А.О. Вольська, О.А. Грішнова, Е.М. Лібанова, І. Ю. Кучумова та ін.

Проблема недостатньої зайнятості молоді здебільшого пов'язана з низкою причин, таких як: відсутність досвіду роботи, дискримінація при наймі на роботу; молодь має низьку адаптацію на ринку праці; завищені вимоги молоді щодо працевлаштування (престижу, заробітку), змісту, характеру й умов праці; невідповідність спеціальностей, за якими готують університети, до потреб ринку праці. Роботодавці і навчальні заклади поки що не стали повноцінними соціальними партнерами, котрі разом вирішують питання якісної підготовки робочих і спеціалістів [2, с. 26-27].

Також, у даний час, посиленню напруги на українському молодіжному ринку праці сприяли такі фактори: криза в економіці, демографічний фактор, ліквідація робочих місць з менш жорсткими та створення нових – з більш жорсткими вимогами найму, перехід підприємств у руки приватних власників тощо.

Відповідно до результатів соціологічного моніторингу, серед молоді, яка з'являється на ринку праці, кожний четвертий не має професії, а кожний сьомий – професійного досвіду [2, с. 28]. Молодіжне безробіття в Україні характеризується високою питомою вагою молоді віком 16-24 років ускладненим безробітним і має характер періодично функціонуючого безробіття [2, с. 24].

Для подолання проблеми безробіття, зокрема серед молоді, державною службою зайнятості здійснюються певні заходи активної політики сприяння зайнятості населення, наприклад такі як: надання інформаційних та профорієнтаційних послуг, створення банку вакансій та пошук підходящої роботи, організація професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації безробітних, виплата допомоги по безробіттю та інші.

Зрозуміло, що система заходів щодо зниження рівня безробіття молоді не обмежується наведеними та є багато можливостей для творчого пошуку шляхів виходу зі складної ситуації, що склалася нині на ринку праці, але в будь-якому разі тільки комплексний підхід до розв'язання проблеми дасть змогу досягти певних позитивних зрушень у сфері працевлаштування молоді в Україні.

На думку окремих авторів [3], детальне вивчення досвіду реалізації молодіжної політики окремих європейських країн, де рівень молодіжного

безробіття є найнижчим, дасть можливість адаптувати його до українських реалій і забезпечить зниження його рівня. Отже, одним із завдань нашої держави на сьогоднішній день – звернутися до світового досвіду щодо боротьби з безробіттям серед молоді, а також сприяння ефективному переходу від освіти до зайнятості. Тут, на наш погляд, слід звернутися до досвіду Німеччини, Австрії та Швейцарії, де добре поставлено навчання робітничим професіям і рівень безробіття серед молоді є найнижчим в Європі [4]. Інші ж науковці пропонують сформулювати заходи покращення внутрішньої саморегуляції та зовнішнього регулювання молодіжного ринку праці [5]. Вирішення проблеми працевлаштування молоді дасть поштовх до розвитку вітчизняної економіки, сприятиме становленню України як стабільної, розвиненої та квітучої держави.

Література:

1. Профіль Гідної Праці в Україні: Публікація Міжнародного бюро праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.conf.eu/assets/files/lists/urainienne_lr\[1\].pdf](http://www.conf.eu/assets/files/lists/urainienne_lr[1].pdf).
2. Пірен М.І. Молодь і політика в Україні: соціо-психологічний аналіз: навч. посібник / М.І. Пірен, М.М. Корнівська. – Чернівці : ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2011. – 263 с.
3. Астахова О.В. Молодіжне безробіття та стратегія молодіжної політики в країнах ЄС / О.В. Астахова // Ринок праці та зайнятість населення. – 2013. – № 2. – С. 58-61.
4. Глобальні тенденції зайнятості-2013: відновлення після другого падіння робочих місць / Міжнар. організація праці, доповідь. – Женева: МОП, 2013.
5. Панас Я.В. Аналіз стану та причин молодіжного безробіття в Україні / Я.В. Панас, Н.І. Марців // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 769. – С. 386-392.

А.С. Первухіна

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Туризм в системі цінностей сучасних студентів

На сьогоднішній день студентський туризм є потужною світовою індустрією. Зазвичай вважається, що молодь – найбільш невибаглива соціально-демографічна група, яку меншою мірою цікавить якість продуктів і рівень обслуговування, а більшою мірою – певний рівень комфорту, помірні ціни й насичена культурно-дозвільна діяльність, що відповідає їхнім віковим потребам.

Туризм відіграє значну роль у системі цінностей сучасної молоді, адже він мобілізує внутрішній світ людини, мотивує її з повагою ставитися до представників інших народів і культур, а також замислюватися над внеском свого народу в світову культурну спадщину.

Загалом туризм як явище має ряд багатогранних різноманітних функцій.

Наприклад, українська дослідниця О.Ю. Дмитрук наголошує на тому, що «одна з важливих виховних і розвиваючих функцій туризму – формування всебічно розвиненої гармонійної особистості, свідомого громадянина, що поєднує собідуховне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість» [2].

Розвиток молодіжного туризму в Україні сьогодні особливо актуальний, оскільки саме цей вид туризму має патріотично-виховне значення, дає змогу в юному віці не тільки пізнати свою країну і весь світ, але й розвинути власний потенціал.

Туризм студентської молоді виступає інструментом передачі цінностей, моделей поведінки, адже в процесі туристичної діяльності, відвідуючи інші регіони, країни, континенти, молоді люди вбирають інші норми поведінки, розширюють свій кругозір, намагаючись визначити позитивні і негативні моменти життєустрою інших народів, виявити ті цінності, які можливо адаптувати до української дійсності, і ті норми, які гальмують суспільний прогрес.

За даними дослідження, проведеного Всесвітньою туристичною організацією, в даний час молодіжний туризм становить 20% від загального числа подорожей у світі і є найбільш динамічним туристичним сектором, що розвивається [1].

Українські дослідження показують, що студенти подорожують за різноманітними причинами, але загалом вони направлені на саморозвиток. 70% студентів подорожує в першу чергу для вивчення іноземної мови або взагалі для навчання за кордоном, в рамках волонтерських програм і т.п., 80% мандрівної молоді повертається додому більш толерантною до чужої культури й інших народів [3].

У 2016 році нами було проведено авторське дослідження, у якому ми впевнились у тому факті, що більша частина сучасної студентської молоді неспроможна дозволити собі подорожі й, отже, студенти скоюють подорожі вкрай рідко або не подорожують зовсім.

Зараз представники турбізнесу багатьох країн усвідомлюють важливість туризму для студентської молоді, тому почали розроблятися спеціальні «молодіжні» туристичні програми – спортивні, пригодницькі тощо. Пропонуються спеціальні пакети турів або послуг зі знижками. З'являється все більше хостелів та інших бюджетних місць розміщення [4].

На думку фахівців, для посилення ролі туризму у формуванні ціннісних орієнтацій студентської молоді необхідно цілеспрямовано розвивати такі

напрямки, як програми «Work and travel» (подорожей і праці за кордоном), організацію всіляких семінарів, конференцій, стажувань, в результаті яких молоді люди не тільки отримують важливий професійний досвід, знання за фахом, але і переймають цінності постіндустріального глобального світу (див.: [3; 5]).

Отже, неодмінно слід зробити студентський туризм більш доступним, адже він займає значне місце у системі цінностей сучасної студентської молоді, виступаючи засобом пізнання навколишнього світу, розширення світогляду, вивчення світу. Більшість молоді входять у ряди трудової сили тільки після завершення своєї освіти. Тому, саме студентський час у житті молоді є ідеальним для того, щоб молоді люди подорожували і ознайомлювались із довкіллям.

Література:

1. Двоєзерська В.С. Тенденції державного регулювання розвитку туризму і діяльності курортів в Україні / В.С. Двоєзерська // Держава та регіони. Сер. Державне управління. – 2010. – №1. – С. 20-24.
2. Дмитрук О.Ю. Спортивно-оздоровчий туризм: Навч. посібник / О.Ю.Дмитрук, Ю.В.Щур. – Київ : Альтерпрес, 2003. – 232 с.
3. Донченко Л.М. Проблеми та перспективи державної підтримки розвитку туризму / Л.М. Донченко, Н.П. Гостева // Держава та регіони. Сер. Державне управління. – 2010. – №1. – С. 37-42.
4. Становлення та розвиток студентських хостелів в Україні – важливий напрям молодіжного та дитячого туризму [Електроний ресурс]. – Режим доступу:<http://soskin.info/ea/2004/3/20040319.html>.
5. Федулова Л.І. Інноваційні контури розвитку туризму / Л.І. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №2. – С. 137-147.

К.І. Пілатова

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Практики внутрішнього туризму сучасної студентської молоді

Туризм як напрямок у сучасній соціології охоплює широке коло теоретико-методологічних підходів, які більшою мірою фокусуються на певних детермінантах, проявах чи наслідках туристичних практик, висвітлюючи таким чином, на думку української дослідниці В. Середи, лише деталі цього феномену, а не цілісну картину. Проблемами соціологічного розгляду туризму як соціального явища займалися різні автори, проте проведений аналіз доступних джерел дає змогу зробити висновок, що недостатньо розкритою є тема змісту, структури та сутності саме внутрішнього туризму як у цілому, так і в перспективі внутрішніх туристичних практик сучасної студентської молоді зокрема. Ми будемо

розглядати феномен туризму в контексті теорії практик, який є компромісом між об'єктивізмом системно-структуралістського підходу і суб'єктивізмом феноменології. У концепціях Е. Гідденса, П. Бурд'юа, Л. Вітгенштейна та інших дослідників поняття «практика» як цілеспрямована діяльність, з одного боку, підкреслює активну позицію суб'єкта дії, а з іншого, - позначає системно-структурні обмеження.

Таким чином, внутрішні туристичні практики –це сукупність видів та проявів туристичних діяльностей на протязі всієї подорожі. Отже, процес переміщення є першим безпосереднім знайомством із «іншим» та першими «пильними поглядами» із вікна поїзда чи автомобіля. Це проміжний етап між підготовкою подорожі і безпосереднім спогляданням за місцем призначення, етап перших вражень. Щодо загалу практик, які реалізуються у місці призначення, В. Середа пропонує розглядати їх крізь трикутник «спостереження – інтерпретація – верифікація». Перша складова включає споглядання видатних пам'яток, традицій, тестування місцевої їжі – всього того, що складає унікальну іншу повсякденність; друга – відповідає за інтерпретацію «іншого» через прийняття точок зору екскурсиводів, путівників, місцевих жителів чи формування власних бачень; третя - включає всю сукупність практик, що дозволяють закріпити отриманий досвід для його подальшої презентації: фотографування, придбання сувенірів, зав'язування контактів із місцевими жителями [1].

Емпіричною ілюстрацією практик внутрішнього туризму стали результати пілотного авторського дослідження на тему «Практики внутрішнього туризму сучасної студентської молоді» (2017 р.) серед студентів денної форми навчання Придніпровської державної академії будівництва та архітектури м. Дніпро, опитано 120 респондентів. Отже, згідно зафіксованих даних дослідження, більшість опитаних студентів здійснює туристичні подорожі Україною, що становить 65,8%, а тих хто взагалі не подорожує Україною 34,2%. Найістотнішим бар'єром який перешкоджає студентам здійснювати туристичні подорожі Україною є вартість поїздки, що становить 47,9%. Треба зауважити, що в цьому випадку такі обставини як стан здоров'я (2,1%), інформація щодо туристичних подорожей всередині країни (4,2%) та навіть незацікавленість подорожей Україною взагалі (12,5%) не є такими відчутними та гострими для студентів, як фінансовий бар'єр. Проте для більшості студентів варіант здійснювати туристичні подорожі всередині країни – це можливість подорожувати взагалі, адже це дешевше, ніж виїжджати відпочивати закордон (23,6%). Також для багатьох студентів це можливість частіше здійснювати туристичні мандрівки (18,9%),

відвідувати різноманітні заходи (навчальні / професійні / розважальні та інші), що проходять в інших регіонах країни (16,7%), а також розширити культурні знання та інтерес до культури інших міст та регіонів України (15,5%).

Також зазначмо, що при плануванні своєї туристичної подорожі студентська молодь в основному отримує інформацію щодо туристичних подорожей Україною самостійно через інтернет (44,6%) або від друзів, однокурсників, родичів та знайомих (41,3%), які, ймовірно, також можуть ділитися цією інформацією з друзями на сторінках в соціальних мережах. У цьому випадку можна сказати, що це є на сьогодні найактуальнішими джерелами отримання та обміну інформації серед сучасної студентської молоді, адже всі інші варіанти джерел, які можуть представляти інформацію з цього приводу, серед сучасних студентів є не поширеними взагалі.

Найпоширенішими видами внутрішнього туризму серед сучасної студентської молоді виявилися екскурсійний та пішохідний види туризму, які зрівнялися в своїх показниках (22,9%). Також для студентів привабливими видами для внутрішнього туризму Україною є гірський туризм (12%) та гастрономічний туризм (9%). Цікаво те, що серед студентів зовсім не поширений пляжний відпочинок (0,40%). Отже, можна зробити висновок, що сучасна студентська молодь віддає перевагу активному та пізнавальному відпочинку.

Серед студентів найпоширенішою практикою під час здійснення туристичної подорожі Україною є фотографування туристичних пам'яток та місцевості (20,3%), що можна спробувати пояснити з популярністю соціальних мереж та викладанням фотографій на своїй сторінці для демонстрування свого соціального статусу. Також поширеними практиками під час подорожі є самостійне відвідування пам'яток (21,4%), що на сьогодні є набагато поширенішою практикою серед студентів ніж екскурсії з гідом (5,4%), а також поширеною практикою є відвідування закладів саме місцевої кухні (17,3%), що також можна пояснити актуальністю гастрономічних турів серед молоді та бажанням отримати нові враження та досвід.

Таким чином, варто відмітити, що на сьогодні феномен практик внутрішнього туризму сучасної студентської молоді потребує вивчення через свою практичну поширеність та теоретичну не розробленість.

Література:

1. Серета Ю.В. Практичний зміст туризму як соціокультурного феномену / Ю.В.Серета // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2010. – № 889. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. – Вип. 25. – С. 53-58.

А.Ю. Попова

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Добровільна бездітність української молоді: реалії глобалізації

За останнє десятиліття поняття «глобалізації» стало одним із найбільш вживаних у різних сферах суспільного знання, проте система єдиних поглядів його розуміння не сформувалась. Зокрема, глобалізація визначається як процес взаємозближення країн, їх інтеграції на економічному, політичному, культурному, технологічному та інших рівнях. Глобалізація – процес становлення єдиного взаємопов’язаного світу, в якому народи не відокремлені один від одного, а взаємопов’язані один з одним. Англійський соціолог Е. Гідденс пише, що «глобалізація являє собою не один процес, а комплексну сукупність процесів. І ці процеси діють суперечливо, а то й конфронтаційно» [1]. Стає очевидним, що глобалізація здійснює вплив на всі сфери людського життя: економіку, політику, культуру, освіту.

Глобалізація, подолавши соціокультурну замкненість та ізолюваність, визначає характер сучасної епохи. Одним з її проявів є так звана культурна глобалізація – поширення уніфікованих культурних зразків по всьому світу, активізація культурних взаємозв’язків у світі, що призводить до утвердження глобальної масової культури. Як зазначає український культуролог Т. Возняк, глобалізаційні процеси проходять не на засадах співіснування різних культур, а на засадах уніфікації та асиміляції, що позбавляє окремі цивілізаційні архіпелаги їхньої суті і навіть може їх знищити [2]. Зокрема, сьогодні в суспільній думці багатьох країн глобалізація асоціюється саме з експансією західної цивілізації, адже взаємодія культур часто здійснюється у напрямку поглинання західною культурною традицій всіх інших культур. Одним із проявів глобальних процесів є вестернізація, яка веде до екстраполяції західних цінностей на всі культурні регіони.

Сучасні проблеми трансформації та модернізації будь-якого суспільства і забезпечення його сталого розвитку призводять до необхідності переосмислення ролі сім’ї як форми, соціальної цінності і персонального середовища життєдіяльності людини. То ж постає проблема пришвидшення темпів вивчення нових форми сімей разом з особливостями їх прояву та практиками. Констатуємо, що сім’я патріархального типу зостається в минулому разом з властивим їй набором сімейних цінностей і моделей. Сьогодні ми спостерігаємо радикальну трансформацію всієї системи соціальних зв’язків і соціально-групової структури суспільства, об’єктивне послаблення інституційних функцій родини, зміну традиційних сімейних

ролей, різке зниження престижу материнської ролі серед жінок. Повсякчас поширюються експериментальні, нетрадиційні сімейні форми, що часто вражають своєю екзотичністю.

Глобалізація торкнулася всіх сфер життєдіяльності, породивши широке різноманіття моделей сім'ї, кожна з яких задовольняє потреби певної частини українського суспільства і, отже, має право на життя. Одним з наймолодших типів сім'ї в нашій країні є союз, заснований на принципах чайлдфрі. На Заході феномен чайлдфрі з'явився значно раніше, ніж в нашій країні. Термін *childfree* ввела в 70-х роках минулого століття Національна організація для не-батьків США. Тільки в Каліфорнії більше п'яти тисяч членів цієї організації. У США в цілому вже більше 40 організацій, які об'єднують чайлдфрі, кожна з них налічує кілька тисяч учасників [3].

Науковці називають виникнення і зміцнення чайлдфрі ідеологією демографічною характеристикою сучасності, коли молодь та люди зрілого віку найбільше цінують особисту свободу. Згідно з дослідженнями вчених, у сучасних західних країнах близько 5,5-6,6% людей дітородного віку відносять себе до групи таких людей [4]. Так, наразі в Європі середній вік жінки для народження первістка є 25 років, а граничною віковою межею є вік 39-41 рік. Якщо ще кілька років тому в Україні народжували в 20-23 роки, то дослідження НАНУ підтверджують: для українок вікові орієнтири народжуваності змістилися [5]. Сьогодні вони знаходяться на приблизно такому ж рівні, як і для європейок.

Національний центр статистики охорони здоров'я США стверджує, що частка добровільно бездітних жінок з поширенням ідеї чайлдфрі почала швидко зростати. В Європі в 1995 році ця цифра становила 6,6 %, а на сьогоднішній день частка бездітних європейців становить близько 40 %. Проте, найбільше бездітних сімей в Японії, Німеччині, Італії, Португалії, Іспанії. В цих країнах і США стрімко зростає відсоток людей, які свідомо відмовляються мати дітей. Принципова відмінність чайлдфрі в тому, що для них небажання мати дітей не обумовлене ніякими зовнішніми цільовими вимогами. Принаймні, так це виглядає на поверхні. У деяких країнах чайлдфрі сформувалися навіть як політичні організації і висувають певні вимоги щодо соціального устрою, зокрема, за скасування соціальних і податкових привілеїв для співгромадян, які мають дітей. Вони вже зуміли досягти багато чого – в Європі і Північній Америці є цілі мережі готелів, у які не допускаються постояльці з дітьми молодше 10/12/16 років, у багатьох музеях існують певні години, коли не допускаються шкільні групи, також існують ресторани і кінотеатри, куди не пускають з немовлятами,

авіаперельоти та залізничні вагони виключно для дорослих і т. п. Що стосується ситуації на теренах СНД, то практики представників спільноти свідомо бездітних є менш вираженими. Практики чайлдфрі можна назвати пасивними, що зумовлено на нашу думку, суспільним осудом таких людей. Таким чином, багато чайлдфрі, не знайшовши розуміння серед близьких, однодумців знаходять їх у Інтернеті. Вважаючи, що в саме в Інтернеті можна не приховувати своїх справжніх переконань, зберігаючи певну анонімність. Саме цю орієнтацію вітчизняних чайлдфрі можна назвати основною відмінністю від закордонних прибічників руху чайлдфрі. В україномовному ЖЖ-сегменті спільнота `chf_ua` проіснувала близько 6 місяців та нараховувала всього до 15 учасників. Її модератор, 38-річна письменниця та журналістка Євгенія Чуприна, створила ЖЖ-майданчик для однодумців. Принаймні, такою, за її словами, була мета. Не зважаючи на відсутність шаленої популярності на зразок `ru_childfree`, Чуприна стверджує: «Я точно знаю, що таких людей в нас багато, просто вони поки що не бачать сенсу об'єднуватися». Нажаль, поки що в Україні дослідження руху чайлдфрі не проводилося, а у сусідній Росії - тільки з точки зору дослідження причин, за якими прихильники руху не хочуть мати дітей.

Проте, можна зробити певні висновки за результатами соціально-демографічного обстеження «Сім'я і діти», проведеного Українським інститутом демографії та соціальних досліджень у квітні 2008 року, 1,2% респондентів вважають найкращою сім'ю без дітей. «Бажання зосередитися на власних інтересах» і «бажання мати більше вільного часу» висловили 35% респондентів, які вважають, що сім'я без дітей є ідеальною [5, с. 43]. Іншим фактом, який викликає занепокоєння демографів, є те, що кожен п'ятий респондент на запитання чи вважає він виправданою свідому відмову репродуктивно здорових пар від народження дітей в Україні, дав позитивну відповідь. Причому в наймолодшій групі репродуктивного віку (15–19 років) частка тих, хто виправдовує відмову від народження дитини, була більшою, ніж в інших вікових групах [5, с. 44-45]. Подібні тенденції зафіксовані і дослідженнями у сусідній Росії: за результатами опитування пар, що вперше вступають до шлюбу в 2000р. 6% чоловіків та 3% жінок були орієнтовані на бездітний шлюб, тоді як у 1991 році жоден з опитуваних не висловив таких намірів. У цілому кількість тих, хто ставиться з осудом до пар, які свідомо відмовляються мати дітей є невеликою, хоча старше покоління помітно частіше не схвалює такого вибору порівняно з представниками молодших вікових груп. Приблизно половина опитаних росіян відповіли «мені важко їх зрозуміти», третина – «їх можна зрозуміти» [6, с. 58-59]. Можна також

припустити, що свідомо бездітні жінки сприймаються суспільством значно менш терпимо, ніж чоловіки, хоча добровільно бездітні чоловіки також стикаються зі сприйняттям свого вибору як ознакою незрілості та безвідповідальності. Суспільний тиск на жінок більший, ніж на чоловіків. Чоловіка без дітей сприймають як донжуана, у той час як бездітна жінка вважається неповноцінною, бо вона не реалізувала материнську функцію. Однак нині практично відсутні дослідження щодо сприйняття громадською думкою чоловічої та жіночої добровільної бездітності, що б підтвердили чи спростували таке припущення.

Виділили вчені й окрему специфічну групу. На думку її членів, у сучасній сім'ї в ідеалі не має бути дітей, і, навіть за наявності всіх необхідних умов вони не хотіли б мати дітей. Частка таких респондентів склала 0,3% від загальної чисельності. Тож саме на такому рівні дослідники з НАНУ пропонують оцінювати розповсюдженість чайлдфрі в Україні [7].

Окремі поодинокі випадки добровільної відмови від дітонародження не сприймаються як загрозові для нормального відтворення населення. Проте українська молодь активно переймає на себе новинки західної культури, що доповнює ризик поширення ідей добровільної бездітності. Українські демографи б'ють на сполох, бо коефіцієнт природного зменшення населення на сьогодні у нас є найвищим у Європі. Якщо на початку незалежності нараховувалося 52,2 мільйони українців, то сьогодні, за оцінкою Державної служби статистики України, станом на 1 квітня 2017 року чисельність наявного населення України становила 42,7 мільйонів [8].

За даними опитування «Молодь України – 2015» [9], визначаючи цілі та пріоритети у своєму житті, респонденти назвали передусім народження та виховання дітей, забезпечення їм освіти – 48%. Другу позицію займають пріоритети, пов'язані з роботою – пошуком та/або досягненням певних результатів у ній – 44%. Заробляння/отримання достатньої кількості грошей на третій позиції – 36%. Для жінок більш пріоритетними, ніж для чоловіків, є цілі, пов'язані з дітьми (дані цілі назвали 61% жінок проти 36% чоловіків) та здоров'ям (23% проти 16%). Лише по 1% молодих чоловіків та жінок не хочуть мати дітей взагалі, разом з тим, 22% чоловіків і 11% жінок не визначились, чи хочуть вони дітей і скільки [9]. Таким чином, зрозуміло, що для Української молоді добровільна бездітність не є нормою, а бажання мати дітей та реалізація себе у сім'ї є однією з пріоритетних у житті. Проте більш гедоністичні не на багато відстають від цінності батьківства, що дає змогу прогнозувати їх подальшу взаємозаміну.

Отже, явище добровільної бездітності є одним із проявів загальних

глобалізаційних процесів, які поширюються і на батьківські практики. На фоні досить чисельних західноєвропейських та американських досліджень явища свідомої бездітності відчутним стає брак об'єктивних вітчизняних соціально-демографічних розвідок. На емпіричному рівні досить складним залишається питання про виокремлення надійних показників добровільної бездітності, що ускладнює порівняльний аналіз кроскультурних та індивідуальних розходжень настановлень на бездітність. Поряд з цим, відчутним залишається дискурсивне сприйняття добровільної бездітності як відвертої патології як на рівні суспільної свідомості, так і на рівні наукового знання.

Література:

1. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя [Електронний ресурс] / Е. Гіденс. – Режим доступу: <http://www.philosophy.ua/ua/library/books/nestrimniy-svityak-globalizatsiya-peretvorue-nas/>.
2. Возняк Т. Глобалізація як виклик людству / Т. Возняк // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2000. – № 19. – С. 27-48.
3. Исупова О. «Чайлдфри», или добровольная бездетность / О. Исупова // Демоскоп Weekly. – 2010. – С. 427-428.
4. Евробарометр [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Chart/index.cfm>.
5. Населення України. Народжуваність в Україні в контексті суспільно-трансформаційних процесів. – Київ: Адеф-Україна, 2008. – 288 с.
6. Гурко Т.А. Родительство: социологические аспекты / Т.А. Гурко. – Москва : Центр общечеловеческих ценностей, 2003. – 164 с.
7. Шлюб, сім'я та дітородні орієнтації в Україні / Укр. центр соц. реформ Ін-ту демографії та соц. дослід. НАН України. – Київ : Адеф-Україна, 2008. – 256 с.
8. Держстат України 2009-2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c_files/narodzh.html#top.
9. Молодь України-2015 / І. Волосевич, С. Герасимчук, Т. Костюченко. – Київ : ІІ «ГФК ЮКРЕЙН», 2015. – 88 с.

М.О. Сириця

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Креативність як складова творчого потенціалу сучасного студентства

Сучасний період розвитку суспільства характеризується змінами, які зачіпають всі сфери життєдіяльності людини. Глибокі суспільні перетворення, політичні реформи, інформаційний потік, бурхливий науково-технічний розвиток визначають нові пріоритети і ціннісні орієнтації людей, зокрема й студентської молоді. Адже постійні зміни у суспільстві потребують від людини нових якостей, котрі б дозволяли творчо і продуктивно підходити до будь-яких завдань та шукати оптимальні рішення.

Тому в сучасних умовах реформування системи вищої освіти

пріоритетне місце займає проблема підготовки високоосвічених фахівців з відповідним рівнем професійних знань, дослідницьких здібностей та компетенцій. Потреба у креативній складовій розвитку обумовлена тим, що на сьогодні суспільство зацікавлене в соціальному замовленні на активну творчу особистість з міцним багажем знань, які забезпечують їй можливість генерувати оригінальні ідеї та знаходити вихід з нестандартних професійних ситуацій.

У зв'язку з нагальною потребою суспільства в креативних фахівцях та її задоволенням виникає необхідність вивчення основних характерних рис креативної особистості та головних умов їх формування у навчально-освітньому середовищі. Основними характеристиками такої особистості виступають креативність, творча активність і творчий потенціал [1]. Важливим також є дослідження впливу системи інтересів та потреб особистості на формування і розвиток творчого потенціалу студентської молоді.

У науковій літературі значна увага приділяється дослідженню таких проблем, як розвиток креативності, формування творчої особистості, орієнтація студентів на творчу самореалізацію, які висвітлені у працях українських (В.Клименко, О. Абдулліна, Д. Богоявленська, А. Мудрик, В. Андрієвська, О. Морозова) та зарубіжних (Т. Амабайл, Р. Стернберг, Г. Алдер, Дж. Гілфорд) науковців. Натомість, у сучасній соціологічній науці тематика креативності актуальна, але недостатньо висвітлена з точки зору природи цього феномену та його сутності.

Аналіз наукових джерел, починаючи з другої половини ХХ ст., демонструє, що тематика креативності увійшла в предметне поле багатьох соціально-гуманітарних наук та вивчалася з різних позицій – як універсальна здібність до творчої діяльності; як ціннісно-особиста категорія; як новаторська діяльність і етап натхненної творчості; як найвищий рівень інтелектуальної активності; як здатність усвідомлювати новий досвід та націленість на відкриття нового [4].

У науковому дискурсі не закріплено уніфікованої дефініції, не запропоновано підходу або цілісної концепції щодо креативності. Проте, проаналізувавши наукові матеріали, можна зафіксувати одну із головних проблем тлумачення, а саме – підміну або ототожнення понять «творчість», «творчий потенціал», «креативність». Однак, на думку певного кола науковців, така позиція є невиправданою, а зазначені поняття мають свою специфіку. Вважаємо за доцільне чітко розвести їх.

Спираючись на дослідження В. Мороз [3], ми прийшли до висновку, що

креативність – це здатність створити щось нове; це синтез процесуальних та особистісних здібностей індивіда, які дозволяють йому творчо перетворювати дійсність. У цілому, креативність виступає інтегральною якістю особистості, яка об'єднує в собі здібності, творчий потенціал і творчу активність. Сутність творчого потенціалу визначають як цілісну якість людини (що є соціальною за своєю сутністю), яка виникає в процесі соціалізації та проявляється у творчій активності особистості [1]. Феномен творчості має багатоплановий характер, але з безлічі значень можна виділити декілька основоположних: творчість – це процес створення чогось нового та унікального, при чому процес непередбачуваний і раптовий; це потенціал активності, який присутній в кожній людині від природи, тому їй необхідно вміти користуватися цим даром [2].

У свою чергу, будь-яка творчість природно пов'язана з проявами креативних особливостей особистості, що розвиваються в творчому процесі. Тому креативність є складовою частиною творчого потенціалу поряд з іншими якостями, такими як інтелектуальні здібності, винахідливість, самоорганізація, нестандартність, висока зацікавленість, розкутість думок і повна самовіддача. Особистість, яка володіє цими характеристиками, знаходить задоволення не тільки в досягненні поставленої мети, а, перш за все, в самому процесі творчості [5].

На думку переважної більшості вчених, які займалися вивченням творчого потенціалу особистості, саме студентський вік виступає важливим етапом у житті молодої людини. Такий період характеризується активним формуванням професійних переконань та засвоєнням відповідних норм і принципів. У зв'язку з цим, важливим є питання про можливість розвитку креативності і активізації творчого потенціалу з раннього віку, яке є прерогативою сучасної системи освіти.

Важливість проблеми формування творчої особистості у процесі професіоналізації визначає її соціальне значення, тобто формується не просто людина-новатор з особливим складом мислення, а фахівець нової формації, спроможний долучитися до прогресивних перетворень та радикальних змін в суспільстві. Метою розвитку креативності є створення передумов для самореалізації студентів у творчому освітньому процесі, а в подальшому і в самостійній професійній діяльності [1]. Сутність зазначеного процесу полягає у максимальній орієнтації на творче начало в ході навчально-освітньої діяльності, пробудженні природних сил студента від допитливості до самореалізації, яка проявляється в розвитку його творчого потенціалу та творчої активності. Таким чином, креативність виступає стартовою

платформою для становлення творчого потенціалу молодих майбутніх фахівців.

На підставі вищезазначеного, можна зробити наступні висновки. Перш за все, креативність розглядається як основа та невід'ємний компонент розвитку творчого потенціалу особистості. Креативність виступає умовою творчого саморозвитку особистості, є суттєвим резервом її самоактуалізації. На жаль, спроби стимулювання розвитку креативності студентів почали робити не так давно, тому визначати, які форми й методи роботи оптимальні, дуже важко.

Отже, пріоритетним завданням сучасної вищої школи України є гуманізація освітньої діяльності, перехід вищої освіти на інноваційний шлях розвитку, який передбачає розкриття та активізацію креативних здібностей студентів, створення умов для формування творчої особистості, вироблення креативного стилю мислення, а також стимулювання та підтримку мотивації до творчості обдарованої студентської молоді.

Література:

1. Аджумерова Л. Креативность как основа формирования творческого потенциала будущего специалиста в условиях учебного процесса высшей школы / Л.Аджумерова //Материалы 16-й междунар. Крымской конф.«Microwave&TelecommunicationTechnology» (СгіМіСо'2006), Севастополь, 11-15 сентября 2006 г.: в 2 т. – Т.1. – Севастополь, 2006.– С. 82-84.
2. Антонова О. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки / О. Антонова // Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія / за ред. О. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2012. – С. 14-41.
3. Мороз В. Развитие креативности студентов: монография / В. Мороз. – Оренбург: ОГУ, 2011. – 183 с.
4. Особов І. Деякі аспекти вивчення креативності. Зарубіжний досвід ХХ століття в оцінці сучасних дослідників [Електроний ресурс] / І.Особов // Гуманитарные научные исследования. –2011.– Октябрь.– Режим доступа: <http://human.snauka.ru>.
5. Позняк Т. Розвиток креативних здібностей особистості / Т. Позняк // Вісник ЧНПУ ім. Т.Г.Шевченка. Сер. Психологічні науки. –2013.– Вип. 114.– С. 161-166.

К. Смолянська

Запорізький національний університет

Багатостороння дипломатія в системі міжнародних відносин

Багатостороння дипломатія – різновид дипломатичної діяльності, в якій одночасно беруть участь кілька (три і більше, аж до 200) держав. Виникла в давнину і практикувалася в більшій чи меншій мірі в усі наступні епохи історії міжнародних відносин, багатостороння дипломатія отримала особливо широкий розвиток в другій половині ХХ – початку ХХІ століття. Це було викликано тим, що після Другої світової війни міжнародні відносини стали

набувати загальносвітовий, глобальний характер, що проявилось у створенні ООН і багатьох інших міжнародних організацій, які займалися проблемами, що зачіпають всі країни світу. У цей період стали частіше збиратися конференції світового значення. Зросла взаємозалежність всіх країн перед обличчям нових, глобальних загроз і викликів, в першу чергу небезпеки світової війни, безмежної гонки ядерних і космічних озброєнь, економічних криз, соціально-політичних протиріч, нерівності в розвитку держав, тероризму, нових хвороб і т.д.

Глобалізація міжнародних відносин, політики, економіки, зв'язку, транспорту, інформації стала особливо очевидною в перше десятиліття нового століття, коли перестала існувати біполярна система міжнародних відносин і держави звернулися до пошуків нової системи управління світовим розвитком. Ці пошуки ведуться і зараз в обстановці наполегливої політичної та економічної боротьби і разом з тим співпраці між основними групами держав. Від колишньої системи (Ялтинсько-Потсдамської) сьогоднішньому світу дісталася Організація Об'єднаних Націй, яка і донині є найвищим досягненням світової культури у взаєминах держав і найкращим механізмом управління міжнародними відносинами, що об'єднує всі держави і народи. Саме ООН є основним і універсальним механізмом сучасної багатосторонньої дипломатії. Поряд з нею і, як правило, у зв'язку з нею діють інші міжнародні організації, проводяться багатосторонні зустрічі в верхах, всесвітні конференції по окремим проблемам, регіональні конференції та широкий спектр інших дипломатичних колективних заходів.

Головним методом дипломатії, включаючи і багатосторонню дипломатію, завжди були і залишаються міжнародні переговори. Переговори є дієвим інструментом побудови та регулювання міжнародних відносин, основною формою взаємодії держав на міжнародній арені. Значення міжнародних переговорів, як засобу вирішення міжнародних проблем в світі, останнім часом зросла, їх кількість збільшилася, а обговорювана на них тематика і структура переговорних форумів ускладнилися.

Багатостороння дипломатія, або, в більш вузькому вигляді, конференційна дипломатія стала основним інструментом пошуку та узгодження міжнародних рішень в глобальному, регіональному та галузевому масштабах. Саме вона формує нові концепції, принципи і норми сучасного міжнародного спілкування. Основними формами багатосторонньої переговорної дипломатії є наради, конференції, конгреси, сесії міжнародних організацій, консультації, посередництво, миротворчі операції. Особливе значення мають міждержавні багатосторонні зустрічі на найвищому рівні, які

можуть мати формат наради, конференції, участі в конгресі. Основними учасниками багатосторонньої дипломатії є суверенні держави. Поряд з ними в статусі суб'єкта багатосторонньої дипломатії виступають міжнародні організації, що представляють собою об'єднання суверенних держав. І ті й інші можуть бути повноправними учасниками міжнародних багатосторонніх переговорів, нарад, конференцій, конгресів, а також здійснюваних за їх рішенням міжнародних миротворчих операцій.

На рубежі XX і XXI століть на тлі очевидних процесів глобалізації, виявилася зростаюча роль в міжнародному переговорному процесі транснаціональних корпорацій та неурядових організацій. У зв'язку з цим у свій час здавалося, що ті й інші готові вторгнутися в процеси багатосторонньої дипломатії, перетворившись в її повноважних суб'єктів поряд з суверенними державами. Однак практика дипломатії в першому десятилітті нового століття показала, що, незважаючи на посилення впливу фінансово - промислових кіл і неурядових організацій на зовнішню політику держав, повноважними суб'єктами багатосторонньої дипломатії на сьогоднішній день залишаються тільки суверенні держави і міждержавні міжнародні організації. Що стосується транснаціональних корпорацій, то їх активна участь в міжнародному переговорному процесі здійснюється, як правило, за допомогою включення представників цих корпорацій в урядові делегації, які ведуть переговори і беруть участь в роботі міжнародних конференцій, а також за допомогою врахування інтересів корпорацій в директивах для урядових делегацій, лобіювання і т.д.

Такі ж методи впливу на міжнародні переговори зі сторони неурядових організацій, які, як правило, ретельно розробляють цікаву для них тему, готують довідки, аналізи і пропозиції, які враховуються в директивах урядових делегацій. Представники неурядових організацій включаються до складу офіційних делегацій або заслуховуються на конференціях в якості експертів. Крім того, вони активно беруть участь в пропагандистських кампаніях, що проводяться в зв'язку з переговорами.

На закінчення слід підкреслити, що значення багатосторонньої дипломатії у XXI століття, безсумнівно, зростає. Це обумовлено перш за все тим, що силові рішення міжнародних проблем, незважаючи на їх тривале використання, стають все більш небезпечними. Крім того, перебудова міжнародних відносин, пов'язана з процесами глобалізації, виходом на світову арену недержавних учасників, ставить перед багатосторонньою дипломатією завдання активного залучення в створення нового вигляду світу.

Література:

1. Исраэлян В.Л. Дипломаты лицом к лицу/ В.Л. Исраэлян.– Москва : Междунар. отношения, 1990.– 352с.
2. Никольсон Г. Дипломатическое искусство: курс лекций/ Г. Никольсон.– Москва : Ин-т междунар. отношений, 1962. – 121с.
3. Торкунов А.В. Современные международные отношения/А.В. Торкунов, А.В. Мальгин.– Москва : Аспект Пресс, 2012. – 688с.

О.В. Чабан

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Інтернет-ресурс в сучасних умовах: позитивні і негативні наслідки для молоді

У сучасних умовах молода людина потребує різноманітної інформації. Для її пошуку вона нерідко звертається до Інтернету. Ми знаємо, що з середини ХХ ст., завдяки комп'ютеру стала активно розроблятися інформаційна мережа, яка використовується і сьогодні.

Дана проблема отримала висвітлення в науково-популярній літературі. В 2003 р. вийшла монографія Е. Таненбаума «Компьютерные сети», в якій надається розлога характеристика комп'ютерних мереж, їх загальна оцінка, для чого вони існують [2]. У той же час, як зазначає сучасний дослідник В.Л. Малигін, крім позитивних існують і негативні наслідки, а саме інтернет-залежність. У його публікації, яка вийшла у 2010 р., є посилання на систему інтернет-залежності, що запропонована китайським дослідником Ченом, який працює у Пекінському центрі діагностики інтернет-залежних. На думку Чена, вона включає в себе 5 оціночних шкал: симптомів відміни, толерантності, внутрішньо особистих проблем і проблем пов'язаних зі здоров'ям, а також управлінням часом та інтегрального показника інтернет-залежності [1, с.6].

Наданий аналіз літератури засвідчує, що користуючись інформацією, молодь нерідко перебуває у віртуальному стані, який заважає їй належним чином ставитись до отриманої інформації, що надходить з різних інформаційних систем. Доволі часто користувач звертається до пошукових систем: Google, Яндекс, Yahoo, Bing, Рамблер і т.і. Авторитетною є система Google найбільш поширена серед тих, хто цікавиться історичною проблематикою: історією країн у різні часи, характеристикою персоналій, здійсненням національної політики в різні часи. Вважаю, що до даних цієї авторитетної системи, не кажучи вже про інші, треба ставитись дуже обережно і критично. Так, серйозний дослідник не повинен приймати на віру, як істину в останній інстанції, отриману інформацію. Бентежить анонімність статей, відсутність посилань на літературу, помилки у визначенні дат. Це

ускладнює як сприйняття інформації, так і її пошук. Під час пошуку інформації про інститут генерал-губернаторства в Російській імперії 60-70-х рр. XIX ст., а саме в Великому князівстві Фінляндському, що становить сферу моїх наукових інтересів, знаходив не перевірену інформацію про перебування генерал-губернатора Великого князівства Фінляндського Миколи Володимировича Адлербергана його посаді з 1866 по 1881 рр. Це постійна плутанина в ініціалах, коли замість М.В. Адлерберга йшов аналіз його родинних зв'язків, насамперед батька В.Ф. Адлерберга – міністра царського двору (1852 -1870 рр.). Не завжди чітко визначаються етапи життя, військової і службової кар'єри.

У той же час, вважаю, що наведений аналіз це тільки частина великої загальної проблеми, мова йде не тільки про необхідність перевіряти інформацію, а про справжню хворобу (інтернет - залежність), яка полягає в тому, що передусім молоді користувачі інформаційних систем часто не сумніваються у правдивості новин і розповсюджують їх у соціальних мережах.

Література:

1. Малыгин В.Л. Интернет-зависимое поведение у подростков. Клиника, диагностика, профилактика / В.Л. Малыгин. – Москва : Мнемозина, 2010. – 136с.
2. Танненбаум Е. Компьютерные сети / Е.Танненбаум. –4-е изд. – Санкт-Петербург : Питер, 2003.– 992 с.

О.В. Шевцова

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Практики безперервної освіти як прояв глобалізації освітніх процесів

Сучасний глобалізований світ перебуває у такому стані розвитку, коли рівень його технічного прогресу та модернізації визначається передовими позиціями освіти. Нові наукові відкриття та винаходи не з'являються локально у конкретних країнах. Сьогоднішнє інформаційне поле, масив напрацьованої наукової інформації є результатом колабораційної діяльності вчених з усього світу.

Ні для кого не є секретом, що у сучасному світі володіння знаннями, інформацією є однією з найвищих цінностей. Для того, щоб бути «у тренді», володіти актуальною, конкурентноспроможною інформацією, її необхідно постійно оновлювати. Освіта повинна бути безперервною, такою, що дає спроможність спеціалісту бути затребуваним на ринку праці.

Тобто для існуючої освітньої системи в умовах стрімкого накопичення знань і оновлення технологій однією з найважливіших задач стає

забезпечення безперервності освіти. Безперервність виступає у сучасному культурно-освітньому контексті як ідея, принцип навчання, якість освітнього процесу, умова становлення людини.

За останні десятиліття кардинально змінилася система генерації й передачі знань, а їх обсяг багаторазово зріс. Сьогодні не можна за один раз, навіть за 5 або 6 років, підготувати людину до професійної діяльності на все життя. Нині щорічно обновляється близько 5% теоретичних і 20% професійних знань [1]. Одиниця виміру старіння знань фахівця, прийнята у США – період «напіврозпаду» компетентності, тобто зниження її на 50% внаслідок появи нової інформації –наразі свідчить, що за багатьма професіями цей момент настає менш ніж через 5 років, тобто стосовно до нашої системи вищої освіти часто раніше, ніж закінчується навчання [2].

Вирішення цієї проблеми вбачається в переході до освіти протягом життя, де базовий фах періодично повинен доповнюватися програмами додаткової освіти, а отже його отримання потрібно організувати не як кінцеве, завершене, а лише як основу, фундамент, що доповнюється іншими програмами. Це передбачає, що випускник вузу, крім отриманих знань у вузькій професії, повинен на студентській лаві набути здатності до навчання протягом усього професійного життя, розвинути навички комунікації, адаптивності, самовдосконалення, організаційної і групової ефективності та низку інших якостей.

Європейськими країнами вже усвідомлена важливість отримання безперервної освіти. Самміт, що відбувся в Лісабоні у березні 2000 р., став переламним моментом у визначенні політики і практики щодо розвитку освіти в Європі[3]. Висновки цього самміту підтверджують, що сучасний світ є «епохою знань», коли швидко змінюються звичні моделі освіти, праці й самого життя. Задля успішного переходу до суспільства, яке засновано на знаннях, необхідно підтримувати та розвивати систему безперервної освіти.

Після даного самміту європейські держави дійшли єдиного розуміння щодо необхідності безперервної освіти. Головною ідеєю нового підходу до безперервної освіти є те, що вона перестає бути лише одним з аспектів освіти та перепідготовки, а стає основним принципом освітньої системи і участі у ній людини протягом усього безперервного процесу її навчальної діяльності. Головними цілями безперервної освіти є активна громадянська позиція та конкурентноспроможність на ринку праці[4]. Участь у громадянському суспільстві практично неможлива без успішної професійної кар'єри, адже саме вона складає основу особистої незалежності, самоповаги, добробуту, визначає якість життя. Успіх на ринку праці, участь у суспільних

процесах також потребують певних умінь, навичок та доступу до сучасних знань.

Рада Європи затвердила навчання протягом життя як один з основних компонентів європейської соціальної моделі[3]. Таке навчання не обмежується лише сферою освіти; воно також є критичним чинником у сферах зайнятості й соціального забезпечення, економічного зростання і конкурентоспроможності.

На сьогодні безперервна освіта в Україні не має обов'язкового статусу. Але її практики набирають все більшого поширення. Лише дивлячись навколо, гуляючи вулицею, можна помітити оголошення, що запрошують на різноманітні курси, семінари, тренінги. Окремим яскравим прикладом дії принципів безперервної освіти можемо назвати періодичні курси підвищення кваліфікації робітників. Адже у результаті такої діяльності досягається одна з цілей такого типу освіти – підвищення конкурентноспроможності робітника.

Україна, долучаючись до Європейських стандартів освіти, може піднятися на новий щабель розвитку у цій сфері. Головне – зрозуміти, що навчання корисне не лише для молоді. Нові знання ніколи не завадять професіоналу.

Література:

1. Карпенко М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика [Електронний ресурс] / М.Карпенко. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>.
2. Козловська В.Г. Безперервна освіта в Європі та Україні: Соціологічний аналіз [Електронний ресурс]/В.Г Козловська. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/3960/1/Kozlovska.pdf>.
3. Меморандум неперервного образования Европейского союза [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://znanie.org/docs/memorandum.html>.
4. Любарская А.В. Дополнительное образование: проблемы и перспективы [Электронный ресурс]/ А.В. Любарская. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/688/658/1216/19Lyubarskaya.pdf>.

А.С. Шрамко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Якість життя в студентських гуртожитках:соціологічний погляд

В умовах трансформації українського суспільства актуалізуються соціальні проблеми студентства. В даний час соціологія молоді стала самостійною галуззю соціологічного знання. Студентство – значна частина молоді. Вивчення якості життя в студентських гуртожитках зумовлено критичним станом гуртожитків та розвитком молодого покоління[1].

Негативні тенденції здоров'я молоді підсилюють важку демографічну ситуацію в країні. Основними причинами порушення здоров'я молоді є

моделі поведінки, пов'язані зі способом життя молодої людини. При цьому найбільшу роль у підтримці або ослабленні її здоров'я надають поведінковим факторам ризику: хронічне безсоння, відсутність особистого життя, відсутність родичів поблизу, не завжди приємні сусіди і добродушні приятелі та інше.

Найчастіше соціологічний ракурс дослідження цього феномена зосереджується навколо аналізу вивчення якості життя та розвитку молодого покоління, а саме низкою аналітичних установ: Інститутом соціології НАН України, Українським інститутом соціальних досліджень, соціологічною компанією «SOCIS» та центром «Соціальний моніторинг». Аналізуючи дані моніторингових досліджень, можна зафіксувати, що здоровий спосіб життя виражає певну орієнтованість діяльності особистості в напрямку зміцнення та розвитку особистого і громадського здоров'я. Тим самим здоровий спосіб життя пов'язаний з особистісно-мотиваційним втіленням індивідами своїх соціальних, психологічних, фізичних можливостей і здібностей. Ми не можемо говорити про здоров'я, не взявши до уваги особливості зовнішнього середовища і діяльності людини. Так, Л.Г.Апанасенко говорив, що здоров'я людини є складною категорією, відображає біосоціальний аспект явища, по відношенню до якого здоров'я є результатом взаємодії індивіда з зовнішнім середовищем [2, с.536].

Сучасна молодь – це, в першу чергу, майбутнє нашої держави. Аналізуючи висловлювання Г.М.Джусь, Л.С.Бордун, варто відзначити, що вчені відводять здоров'ю людини важливу роль у формуванні соціально-економічної зрілості, особливо культури, що служить успіху нашої країни [3, с. 53]. Адже соціальна значимість здоров'я молодих людей обумовлена тим, що вони являють собою інтелектуальний, економічний, соціальний, політичний і культурний резерв держави. Це у своєму роді потенціал нації і країни в цілому.

На наш погляд, гуртожитки в соціальному середовищі є черговою сходинкою до формування моральних і етичних якостей молоді, за які раніше були відповідальні інші освітні установи і оточення.

Після вступу до вищих навчальних закладів студенти, які отримали можливість проживання в гуртожитках, стикаються з деякими адаптаційними проблемами, що виникають у наслідок зміни обстановки. Важливо надати абітурієнтам і студентам умови, які сприятимуть підтриманню і розвитку різних талантів, якостей і умінь (наприклад, ініціативності, лідерських якостей, комунікабельності, вокальних та акторських здібностей, взаємоповаги і відповідальності). Однак, в нинішніх умовах студент, який

мешкає в гуртожитку, для якого характерно самообслуговування (тобто прибирання місць загального користування згідно з відповідним графіком, дотримання правил проживання) автоматично несе відповідальність за виконання накладених на нього зобов'язань, описаних в типових договорах найму, в той час як адміністрація гуртожитку зобов'язується забезпечувати відповідні умови для проживання.

Життя в гуртожитку дозволяє студентам розвивати в собі самостійність по причині відсутності звичного близького оточення протягом тривалого відрізка часу. Але не кожен студент готовий прийняти на себе це навантаження з різних причин, що часто призводить до того, що по закінченню терміну навчання і проживання в гуртожитку комунікативні здібності студента залишаються нерозкритими.

До позитивних ефектів можна віднести розвиток таких якостей як розсудливість і самостійність у прийнятті рішень, які дозволяють студентам надалі вести спосіб життя, що не вимагає постійної опіки від третіх осіб. На жаль, внутрішнє соціальне середовище студентського гуртожитку не може розкрити і розвинути особистість кожного студента через їх численність. Крім цього, до позитивного ефекту можна віднести розвиток кругозору, а також національної і релігійної толерантності в молодіжному середовищі через багатонаціональний склад студентів.

Таким чином, можна зробити висновок, що студентські гуртожитки є певною «Школою життя», після закінчення якої людський капітал може збагатитися соціально адаптованими і комунікабельними членами. І одним з найважливіших соціальних інститутів є студентський гуртожиток, що представляє собою основу для розвитку урбаністичної системи.

Література:

1. Волков Ю.Г. Социология молодежи: учеб. пособие / Ю.Г.Волков, В.И.Добренев, Ф.Д. Кадария и др.; под.ред. Ю.Г. Волкова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2001. – 576 с.
2. Кириленко О.Н. Спортивная активность и культура здоровья человека в современных условиях (социально-валеологический анализ) / О.Н. Кириленко // Вісник Одеського нац. ун-ту. Сер. Соціологія і політологія. –2007.– Т. 12, вип. 6. –С. 535–547.
3. Джусь Г.М. Проблеми виховання у молоді здорового способу життя / Г.М.Джусь, Л.С.Бордун // Вісник Черкаського ун-ту: наук.журнал. – Черкаси : ЧНУ, 2008. – Вип. 131. Сер. Пед. науки. – С. 51-54.

К.І. Юшко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
**Особливості становлення та розвитку емансипаційних цінностей у
масовій свідомості українця**

Внаслідок глобалізаційних процесів суспільство знаходиться в стані небаченої досі трансформації ціннісних орієнтацій. Наразі постмодерн не дав чітких відповідей на питання, які ж сам і поставив. Така ж ситуація з цінностями та ціннісними орієнтаціями постмодерну. Цим пояснюється складність і не традиційність проблеми з'ясування сучасних ціннісних орієнтацій.

На початку 70-х років ХХ ст. Р. Інглхарт запропонував теорію «зміни цінностей», головна ідея якої полягала в тому, що в індустріальних розвинених країнах Заходу відбувся перехід від матеріалістичних цінностей, що опиралися на економічну і фізіологічну безпеку, до емансипаційних, орієнтованих на якість життя, можливість індивідуального вибору і самовираження. Домінування емансипаційних цінностей є індикатором розвинених країн та постмодерного суспільства.

Внаслідок впливу багатьох факторів, навряд чи можна українське суспільство сьогодні вважати постмодерним, проте об'єктивним є значна вестернізація усіх його сфер, як наслідок всесвітніх глобалізаційних процесів. На даному етапі українське суспільство доцільно розглядати як суспільство модерну з вкрапленнями постмодерну.

Поруч з економічним зростанням і інституціональними змінами в процес модернізації нерозривно з ними вбудовані соціокультурні виміри – емансипаційний тренд в ціннісних орієнтаціях – довіра, солідарність, критичне мислення, громадянська активність тощо [1]. Універсальні постмодерні виміри завжди пов'язані з конкретно-історичними умовами і втілюються через національний контекст (концепція «множинних модернів») [2]. Це породжує специфічні конфігурації і в Україні призводить до соціальних дисфункцій.

Ключова «напруженість» проекту модерну полягає в діалектиці емансипації – це боротьба, звільнення, отримання прав і можливостей для вибору, що супроводжується накладанням зовнішніх обмежень, втратами, контролем, що зростає, усвідомленням «тягаря» вибору, його неможливістю [3].

Американські форми капіталізму подарували суспільству «американську мрію», ідею *self-made man*, який може вийти з класу, якому належав від

народження, в інший, більш високий клас і збагатитися. Це породжує надзвичайну конкуренцію і неможливість самостійного вибору.

Постмодерна значимість людської автономності та самореалізації може бути позначена примусом, утисками, ексклюзією та знищенням, а забезпечення індивідуальних суб'єктів можливостями для їх самореалізації відбувається «аж до загрози самозаперечення постмодерну» [4, р. 65]. Зокрема, З. Бауман зазначає, що постмодерна емансипація після конфронтації з публічною сферою, владою, яка завжди була «під підозрою» і її звинувачували в усіх «недоліках і фрустраціях свободи», тепер протистоїть приватній сфері, яка, у свою чергу, «колонізує» публічну [5, р. 50-51].

Емансипація як головна обіцянка європейського модерну невідворотно ставить питання, за рахунок кого вона здійснюватиметься. Ключовим моментом є суперечність між індивідуалізацією, суб'єктивізацією, автономією і правом індивідуального вибору з одного боку, і зовнішнім контролем, зобов'язаннями, інтеграцією, солідарністю і правами вибору контрагентів – з іншого.

Багато дослідників вважають, що людина постмодерну – це індивід з розмитою ідентичністю. Адже перестали працювати попередні культурні патерни, які були основою для старої ідентичності, а нові наразі не створено. Л.Донскіс в цьому контексті вживає термін – «збентежена ідентичність».

І, наостанок, основна проблема сучасного етапу розвитку України: ми, як вище було зазначено, є модерною державою з вкрапленнями постмодерну. Криза 90-х років, криза 2008 року, Революція гідності, бойові дії на сході країни – все це відносить «постматеріальність» на другий план, бо на першому залишається потреба у виживанні – потреба, що обумовлює одну з найголовніших ціннісних орієнтацій модерну – цінність виживання, що є матеріалістичною.

Література:

1. Savelyev Yu. Multidimensional Modernity: Essential Features of Modern Society in Sociological Discourse / Yu.Savelyev // Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences. – 2013. – Vol. 6, №. 11. – P. 1673-1691.
2. Бергер П. Понимание современности : пер. с англ. / П. Бергер // Социс. – 1990. – № 7. – С. 127-133.
3. Салецл Р. Тирания выбора : пер. с англ. В. Мазіна / Р. Салецл.–Москва : Изд. дом «Дело», 2014. – 160 с.
4. Савельєв Ю.Б. «Емансипаційні цінності» і «спроможність вибору» в розумінні модернізації. Модернізаційні процеси та трансформація цінностей: матеріали «круглого столу» / Ю.Б. Савельєв // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 1. – С. 136-137.
5. Wagner P. A Sociology of Modernity: Liberty and Discipline / P. Wagner. – London: Routledge, 1994. – 267 p.

ЗМІСТ

<i>Герасіна Л.М., Фролова О.В.</i> Глобалізаційні тенденції в освітньому просторі Європи та світу.....	3
<i>Городяненко В.Г.</i> Методологія и організація наукових досліджень: историографический аспект знання	6
<i>Зоська Я.В.</i> Символічна презентація якості життя у практиках споживання української молоді	14
<i>Клімова Г.П.</i> Європейська система забезпечення якості вищої освіти	17
<i>Кривошеїн В.В.</i> Мотиви вступу абітурієнтів Дніпропетровської області до ВНЗ	20
<i>Лобанова А.С., Славіна О.С.</i> Інноваційні підходи до формування соціологічної і політичної культури студентів	22
<i>Погрібна В.Л.</i> Механізм гарантії якості вищої освіти: реальність чи утопія?	25
<i>Поліщук І.О.</i> Політична та соціальна реклама: спільні риси та відмінності	27
<i>Требін М.П.</i> Освіта в умовах глобалізації	29
<i>Бойко В.А.</i> Евристичні можливості методу суб'єктивно рівних інтервалів (method of equal appearing intervals) Л. Терстоуна при дослідженні аттитюдів студентів щодо вищої освіти	34
<i>Борисова Ю.В.</i> Індивідуально-психологічні аспекти адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у ВУЗі	37
<i>Воднік В.Д.</i> Викладання соціології в юридичному ВУЗі	38
<i>Гиліон О.В.</i> Студентська молодь про співпрацю з людьми старшого покоління у сфері дозвілля	42
<i>Гудзенко О.З.</i> Академічна культура університету в умовах макдональдизації освіти	44
<i>Ковальська-Павелко І.М.</i> Історична пам'ять у структурі компетентності з історії та культури України	47
<i>Комих Н.Г.</i> Методи візуальної соціології в дослідженні молодіжної проблематики	49
<i>Легеза С.В.</i> Фендом як віртуальна спільнота: поміж «читанням» та «писанням»	52
<i>Макаренко В.А.</i> Мотивація вибору спеціальності «Соціологія» в оцінках першокурсників (за результатами фокусованого групового інтерв'ю)	55
<i>Мирончук В.Д.</i> Наукова робота – важливий чинник формування особистості студента	58
<i>Омельченко Є.К.</i> Соціальний ризик у життєвих практиках сучасної української молоді	59

Пірог Л.А. Сутність процесу професійної адаптації випускників ВНЗ	62
Склярєнко К.О. Основні тенденції розвитку академічної мобільності студентів ДНУ імені Олеся Гончара: минуле і сьогодення	66
Стадник А.Г. Інформаційна обізнаність молоді як протидія негативним наслідкам впливу сучасних інформаційних війн	69
Стриж А.Є. Досвід реалізації програм академічної мобільності в ДНУ імені Олеся Гончара.....	71
Tolkachova G. La spécificité de représentation de l'identité homosexuelle et du comportement du héros principal du roman de Jonathan Littell «Les Bienveillantes»	74
Ходус Е.В. Фигура Другого как конституирующий фактор опыта приватности	79
Шевчук М.О. Студентське самоврядування в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара.....	82
YatsynaYu. Statistical data analysis as a tool for state corruption anticipation	84
Ячний А.М. Особливості викладання соціології для студентів технічного напрямку підготовки	87
Абрамова А.Д. Проблема забезпечення якості освіти в умовах її масовизації	88
Андрєнова В.И. Здоровый образ жизни как модный тренд в повседневных практиках современной студенческой молодежи.....	93
Балійчук В.А. Естетизація політики як сучасний феномен суспільства вражень: український контекст аналізу	96
Булавкіна К. Споживчий кошик українців: очікування і реальність	100
Галечко О.И. Интеллектуальный труд в условиях глобализации	103
Живага Л.І. Проблеми дистанційного навчання студентів в Україні та за кордоном	105
Ищенко І.О. Взаємозв'язок академічної мобільності студентів та якості життя в Україні	110
Кузнецова М.В. Феномен игризации в политической сфере: теоретический аспект анализа	114
Кучеренко Д.О. Академічна мобільність студентської молоді: стан та проблеми розвитку	117
Лагуніна Н.С. Міжнародна академічна мобільність студентів як прояв глобалізації	121
Максименко О.С. Академічна мобільність як культурно-освітня практика сучасної студентської молоді	125
Миславець О.В. Особливості адаптації студентів-переселенців у місті Дніпро	129
Михлик О.С. Інтелектуалізація праці – визначна ознака постіндустріального суспільства	131

Монастирська А.С. Дигітальні характеристики у формуванні покоління Z	135
Носовська А.Ф. Молодіжне безробіття в Україні: основні характеристики	136
Первухіна А.С. Туризм в системі цінностей сучасних студентів	138
Пілатова К.І. Практики внутрішнього туризму сучасної студентської молоді	140
Попова А.Ю. Добровільна бездітність української молоді: реалії глобалізації	143
Сириця М.О. Креативність як складова творчого потенціалу сучасного студентства	147
Смолянська К. Багатостороння дипломатія в системі міжнародних відносин	150
Чабан О.В. Інтернет-ресурс в сучасних умовах: позитивні і негативні наслідки для молоді	153
Шевцова О.В. Практики безперервної освіти як прояв глобалізації освітніх процесів	154
Шрамко А.С. Якість життя в студентських гуртожитках: соціологічний погляд	156
Юшко К.І. Особливості становлення та розвитку емансипаційних цінностей в масовій свідомості українця	159

Наукове видання

Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Студентська молодь в умовах глобалізації» (м. Дніпро, 21 квітня 2017 р.)

Підписано до друку 19.04.2017 р. Формат 60x84/16. Папір друкарський.

Друк плоский. Ум. друк. арк. 9,77. Обл.-вид. арк. 9,85. Тираж 50 прим.

Зам. № 172.

Свідоцтво про видавничу діяльність та розповсюдження видавничої продукції
Серія ДК № 2131 от 23.03.2005 видано Державним комітетом телебачення та радіомовлення України.

Видавництво «Грані»
49000, м. Дніпро, вул. Св.Хороброго (Чкалова), 25
Тел./факс: (056) 744-42-39, 744-38-35
www.grani.org.ua, almagrani@i.ua

Надруковано ПП Тремпольцев
49066, м. Дніпро, вул. Мирна, 21